

Latvijas Valsts
agrārās
ekonomikas
institūts

Atskaite

Lauku attīstības programma 2007-2013

Agrovides (2.1.4.) pasākuma novērtējums

Lauku attīstības novērtēšanas nodaļa

2014. gada janvāris

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ EIROPAS SAVIENĪBA

Saturs

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI	3
KOPSAVILKUMS.....	4
1. IEVADS	5
2. IZMANTOTIE DATI UN METODES	6
2.1. Dati	6
2.2. Līdzšinējie pētījumi.....	6
2.3. Metodes	7
3. AGROVIDES PASĀKUMA APRAKSTS	8
4. DATU ANALĪZE	12
4.1. Agrovides pasākuma rezultāti	12
4.2. Agrovides apakšpasākumi un to sasniegtie rezultāti.....	15
4.2.1 Rugāju lauks ziemas periodā	15
4.2.2 Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība	17
4.2.3 Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana.....	22
4.2.4 Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos	24
4.2.5 Erozijas ierobežošana un Buferjoslu ierīkošana	28
4.3. Agrovides pasākuma novērtējums	33
4.3.1 Ietekmes rādītāji	33
4.3.2 Agrovides pasākuma rezultāti un problēmas	35
4.3.3 Atbildes uz novērtēšanas jautājumiem	41
5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI	43
6. IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	45

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

AAL – augu aizsardzības līdzekļi
ADVZ – augstas dabas vērtības zemes
BDUZ – Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos
BI – Buferjoslu ierīkošana
BLA – Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība
BVZ – bioloģiski vērtīgie zālāji
CMEF - Common Monitoring and Evaluation Framework
EI – Erozijas ierobežošana
ES – Eiropas Savienība
EK – Eiropas Komisija
ĢIS – ģeogrāfiskā informācijas sistēma
IAKS – Integrētā administrēšanas un kontroles sistēma
IDIV – Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana
ĪJT – īpaši jutīgās teritorijas
LAD – Lauku atbalsta dienests
LANN – Lauku attīstības novērtēšanas nodaļa
LAP 2007-2013 – Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam
LIZ – lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LLKC – Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs
LLV – liellopu vienības
LPI – lauku putnu indekss
LVAEI – Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
MK – Ministru kabinets
MLA – Mazāk labvēlīgie apvidi
NNS – nepārtrauktās novērtēšanas sistēma
PPG – pastāvīgās pļavas un ganības
RLZP – Rugāju lauks ziemas periodā
SI – standarta izlaide
VPM – Vienotais platību maksājums
ZM – Zemkopības ministrija
ZVA – zemes vizuālais apsekojums

KOPSAVILKUMS

Kopējā lauksaimniecības politikā Agrovides pasākums ir nozīmīga tās sastāvdaļa. LAP 2007-2013 Agrovides pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums sastāda 39% no 2. ass finansējuma un 15% no kopējā LAP 2007-2013 sabiedriskā finansējuma. Šī pētījuma mērķis ir veikt LAP 2007-2013 Agrovides (2.1.4. pasākuma) ieguldījuma novērtējumu. Atskaite sagatavota LAP 2007-2013 nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas (NNS) ietvaros un tajā analizēti LAP 2007-2013 periodā ieviestie Agrovides apakšpasākumi - Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība (BLA), Rugāju lauks ziemas periodā (RLZP), Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ), Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana (IDIV), kā arī Erozijas ierobežošana (EI) un Buferjoslu ierīkošana (BI).

Pētījumā izmantoti Lauku atbalsta dienesta (LAD) dati no Integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS). Analizēti gan dati par atbalsta saņēmējiem un to saimniecību rādītājiem, gan lauku bloku telpiskie dati teritoriālā griezumā, izmantojot Ģeogrāfisko informācijas sistēmas pieeju. Agrovides apakšpasākumu sasniegto rezultātu un ietekmes vērtēšanai izmantoti dažādu institūciju sagatavotie dati par vides rādītājiem un līdzšinējos LVAEI pētījumos iegūtie rezultāti.

LAP 2007-2013 Agrovides apakšpasākumi galvenokārt saistīti artādām prioritātēm kābioloģiskās daudzveidības saglabāšana un ūdens kvalitātes aizsardzība. Kopumā vislielākais izmaksātais sabiedriskais finansējums Agrovides pasākumā ir BLA apakšpasākumā, lai gan ikgadēji savulaik aptuveni tādu pašu finansējumu izmaksāja arī EI apakšpasākumā. Ievērojama finansējuma daļa izmaksāta arī BDUZ apakšpasākumā, kā arī RLZP, kurā izmaksātā finansējuma apjoms pieaudzis tieši kopš 2011. gada, kad ievērojami tika palielinātas atbalstītās platības. Attiecīgi arī atbalstīto platību sadalījums apakšpasākumos ir līdzīgs finansējuma sadalījumam, jo BLA tiek atbalstītas vislielākās platības, kam pēdējos gados seko RLZP un BDUZ apakšpasākumi.

Agrovides pasākuma novērtējumā iegūtie rezultāti parāda, ka, lai gan LAP 2007-2013 definētie iznākuma rādītāji tiek sasniegti, tomēr kopumā Latvijā Agrovides apakšpasākumu ieguldījums vērtējams kā vidēji nozīmīgs. Būtiskākais devums vides uzlabošanā no Agrovides pasākumiem saistāms ar vispārēju atbalstīto platību apsaimniekošanas veicināšanu un uzturēšanu, t.sk. mazinot LIZ pamešanu un aizaugšanu. Tādējādi ar LAP 2007-2013 sabiedrisko finansējumu atbalstot videi draudzīgu metožu izmantošanu lauksaimnieciskajā praksē (gan laukkopībā, gan lopkopībā) kopumā aptuveni 250 tūkst. ha platībā LAP 2007-2013 Agrovides pasākumā. Kā būtiskākās problēmas apakšpasākumu ieviešanā minamas - apakšpasākumam pieteikto platību nevienlīdzīgais teritoriālais sadalījums, neatbilstoši apakšpasākumu nosacījumi (BDUZ), atbalsta saņēmēju zemā aktivitāte (RLZP, BI). Tāpat kā problēma atzīmējams uz prioritārām vides problēmām vērsta mērķtiecīguma trūkums atsevišķos apakšpasākumos, kā arī nepieciešamo vides rādītāju trūkums, kas ierobežo Agrovides pasākuma plānošanu, efektīvu ieviešanu un novērtēšanu.

LAP 2007-2013 Agrovides pasākuma novērtējumu veica LVAEI vides eksperts *Dr.geogr. P. Lakovskis* sadarbībā ar Lauku attīstības novērtēšanas nodaļas (LANN) darbiniekiem.

1. IEVADS

Mūsdienās līdzsvarotas lauksaimniecības attīstībā būtiska nozīme ir dažādiem vides aspektiem, kuri saistīti ar efektīvu resursu izmantošanu, ekosistēmu uzturēšanu, saglabāšanu un aizsardzību, kā arī resursu izmantošanu klimata pārmaiņu un to pielāgošanās kontekstā. Kopējā lauksaimniecības politikā agrovides pasākums ir nozīmīga tās sastāvdaļa. LAP 2007-2013 Agrovides pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums sastāda 39% no 2. ass finansējuma un 15% no kopējā LAP 2007-2013 sabiedriskā finansējuma.

Šī pētījuma mērķis ir LAP 2007-2013 nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas ietvaros veikt Agrovides (2.1.4.) pasākuma efektivitātes novērtējumu, lai noskaidrotu Agrovides apakšpasākumu ieviešanas rezultātus, saistību un ietekmi uz izvirzītajiem vides mērķiem. Pētījumam izvirzīti sekojoši darba uzdevumi:

- novērtēt Agrovides pasākuma pamatojumu LAP 2007-2013, kā arī tā atbilstību Latvijas un ES vides aizsardzības mērķiem,
- sagatavot analīzi par Agrovides apakšpasākumiem ar esošās situācijas izvērtējumu un līdzšinējiem rezultātiem,
- izvērtēt Agrovides pasākumam intervences loģikā ietvertos rādītājus, to atbilstību pasākuma mērķiem un praktisko pielietojumu ietekmju vērtēšanā,
- sniegt atbildes uz LAP monitoringa un novērtēšanas procesa vadlīnijās definētiem pasākumu īstenošanas ietekmes vērtēšanas jautājumiem,
- sniegt ieteikumus turpmākām Agrovides pasākumu izmaiņām un uzlabojumiem.

2. IZMANTOTIE DATI UN METODES

2.1. Dati

Pētījumā ir izmantota divu veidu Lauku atbalsta dienesta (LAD) datubāzes informācija.

1. Atbalsta saņēmēju līmenī no datubāzes tika atlasīti dati par deklarētajām un atbalstītajām platībām un atbalsta apjomu Lauku attīstības programmas 2007.-2013. gadam (LAP 2007-2013) 2.1.4. pasākuma Agrovides maksājumi (Agrovide) apakšpasākumos - Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība (BLA), Rugāju lauks ziemas periodā (RLZP), Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ), Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana (IDIV), kā arī LAP 2004-2006 Agrovides apakšpasākumā Erozijas ierobežošana (EI) no 2007. gada līdz saistību izbeigšanās laikam 2010. gadā, un apakšpasākumā Buferjoslu ierīkošana (BI), kura administrēšana notika gan pēc iepriekšējā perioda saistībām, gan pēc jaunuzņemtajām. Par Agrovides atbalsta saņēmējiem tika līdzīgi atlasīti un izmantoti analīzei arī Vienotā platību maksājuma (VPM) dati. Rādītāju dati aktualizēti 2013. gada jūlijā un augustā, tātad tie ietvēra informāciju par laika periodu no 2007. – 2012. gadam.

2. Lauku bloku līmenī platību analīzei izmantoti LAD sniegtie lauku bloku telpiskie slāņi, kuri piesaistītajā datu bāzē satur informāciju par bloka platībām, atbalsta saņēmēja pieteiktajām platībām LAP 2007-2013 pasākumiem, Vienotajam platību maksājumam (VPM), deklarētajām sējumu kultūrām u.c. Lai novērtētu kopējās tendences Latvijā, dati analizēti gan administratīvo vienību (novadu, pagastu) līmenī, gan atsevišķu fizioģeogrāfisko vienību dalījumā pēc atšķirīgiem agrovides apstākļiem (piem., augstienes, sateces baseini u.tml.). Iznākuma rādītājos atbalstītā platība sniegta gan ar gada vidējo vērtību, gan ar 2012. gada vērtību, jo atsevišķos apakšpasākumos (RLZP, BDUZ) platība pa gadiem ir būtiski mainījusies. Pētījumā izmantoti LAD lauku bloku telpiskie dati par laika periodu no 2007. līdz 2012. gadam, t.i. analizētas sešas apjomīgas datu kopas, jo telpiskie dati pieejami katram apskatītajam gadam atsevišķi.

Pētījumā izmantoti arī dati no Zemkopības ministrijas apkopotās informācijas par bioloģiskās lauksaimniecības rādītājiem no 2006. līdz 2012. gadam, kā arī par citiem ar Agrovides apakšpasākumiem saistītiem rādītājiem.

Pasākumu ietekmes novērtēšanā iespēju robežās izmantoti dati no dažādām VARAM padotībā esošo institūciju datu bāzēm un atskaitēm par difūzo piesārņojumu, un aizsargājamām dabas vērtībām. Taču atzīmējams, ka pēdējos gados Latvijā netiek veikts pilnvērtīgs vides monitorings, kurš nodrošinātu agrovides pasākumu novērtēšanā pilnvērtīgi izmantojamus rādītājus.

Kopā ar apakšpasākumu vides rādītājiem apskatīti arī citi rādītāji, kuriem nav tiešas ietekmes uz vides mērķu sasniegšanu, taču tiem ir zināma nozīme efektīvā apakšpasākumu ieviešanā – saimniecību struktūra, SI grupa u.c.

2.2. Līdzšinējie pētījumi

Agrovides pasākuma novērtējumā izmantoti arī rezultāti un atziņas no līdzšinējiem LAP 2007-2013 nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas (NNS) ietvaros

veiktiem pētījumiem - gan no LAP 2007-2013 novērtēšanas vidustermiņa ziņojuma, gan no šādām pētījumu atskaitēm¹:

- Aptaujas rezultātu analīze par bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu zālajos un attīstības tendencēm, 2011. gads (aptaujami 384 BDUZ atbalsta saņēmēji);
- Analīze par bioloģisko lauku saimniecību attīstības tendencēm un iespējam saimniecības izaugsmē, 2011, (aptaujami 448 BLA atbalsta saņēmēji);
- Maksājumu Natura 2000 teritorijās novērtējums, 2012;
- LAP 2007-2013 pasākumu ietekme uz mazā ērgļa barošanās biotopiem monitoringa parauglaukumos, 2012;
- Agrovides apakšpasākuma "Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos" novērtējums, 2013 (apsekoti 1 072 ha bioloģiski vērtīgo zālāju (BVZ)).

2.3. Metodes

Agrovides pasākuma novērtējums veikts saskaņā ar Eiropas Komisijas izstrādāto Vienotās uzraudzības un novērtēšanas ietvardokumentu (CMEF- Common Monitoring and Evaluation Framework) un Nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas rokasgrāmatu. Sākotnēji apkopotie dati salīdzināti ar LAP 2007-2013 noteiktajiem sasniedzamajiem rezultātiem un iznākuma rādītājiem. Analizētās datu kopas aptver praktiski visas atbalstītās platības un atbalsta saņēmējus apakšpasākumos.

BDUZ apakšpasākuma ietekmes analīzē izmantoti dati no šī gada apsekojumiem atbalstītajās teritorijās. Šo apsekojumu rezultāti iegūti, inventarizējot zālājus 1072 ha platībā 212 bioloģiski vērtīgo zālāju (BVZ) poligonos visā Latvijā. Papildus šiem apsekojumu rezultātiem BVZ vērtēšanā izmantotas arī Natura 2000 teritoriju zālāju monitoringa anketas par BDUZ atbalstam pieteiktajām platībām aptuveni 950 ha platībā 140 poligonos.

Agrovides apakšpasākumu novērtēšanas detalizācijā ņemtas vērā atbalstītās platības un izmaksātais finansējuma apjoms. Tādējādi salīdzinoši mazā atbalsta apjoma dēļ šajā pētījumā apakšpasākumi BI un IDIV netika vērtēti padziļināti. Lai novērtētu Agrovides maksājumu atšķirības teritoriālā griezumā, Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūta (LVAEI) Lauku attīstības novērtēšanas nodaļas (LANN) apkopotie dati ar ģeogrāfiskās informācijas sistēmas (ĢIS) līdzekļiem attēloti dažādās kartēs un kartoshēmās. Datu telpiskajā apstrādē izmantota ArcGIS 10.1 programmatūra. Tā kā agrovides maksājumi ir platību maksājumi, tad pasākuma devums un ietekmes apskatītas arī teritoriālā griezumā, t.i., telpiski ir attēlotas pasākumos atbalstītās platības, potenciālās mērķplatības un teritorijas ar Agrovidei specifiskiem areāliem. Rezultātu vērtēšanā ņemts vērā, ka Agrovides apakšpasākumos BLA un RLZP atbalsta platības var pārklāties.

¹ Atskaites pieejamas - <http://www.lvaei.lv/?lang=1&menu=52>

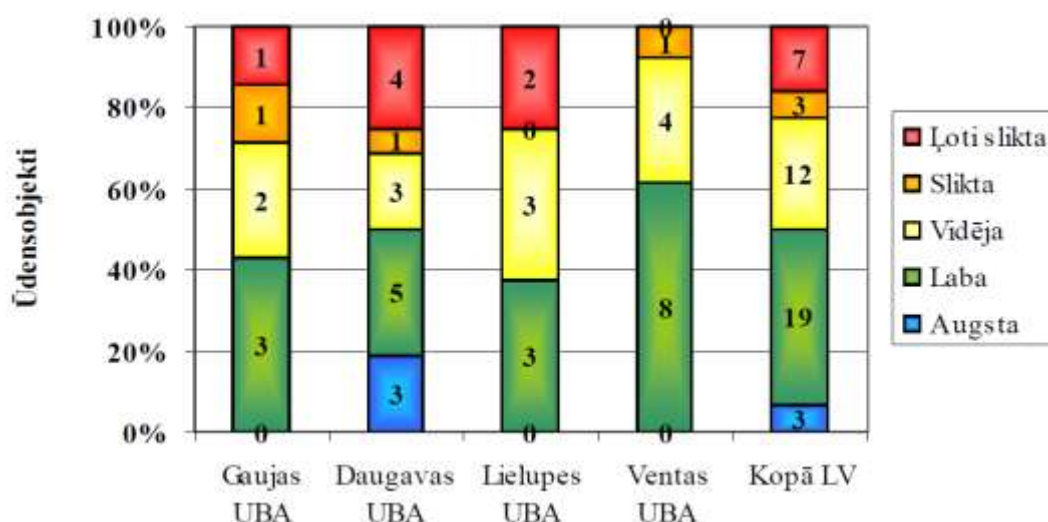
3. AGROVIDES PASĀKUMA APRAKSTS

Eiropas Savienības (ES) valstīs vides maksājumi parādījās līdz ar platību maksājumu ieviešanu. Agrovides shēmas Eiropā tiek ieviestas kopš 1980-to gadu vidus, izmantojot dažādas pieejas. Tās galvenokārt atkarīgas no valsts aktuālajām vides problēmām un izvēlēta ieviešanas mehānisma. Lauku attīstības programmās 2007-2013 ieviestie Agrovides apakšpasākumu veidi un to sadalījums Baltijas jūras reģiona valstīs parādīti 1. pielikumā, kurā iekļauti arī vairāki Agrovides apakšpasākumu piemēri no citām valstīm.

Lai gan salīdzinājums ar citām valstīm nav uzskatāms par objektīvu rādītāju, tomēr jāatzīmē, ka starp ES dalībvalstīm no lauksaimniecības atkarīgajās ekosistēmās Latvijas vides stāvoklis kopumā ir salīdzinoši labs. Piemēram, analizējot Eiropas statistikas biroja ziņojumu „Lauku attīstība Eiropas Savienībā”, kā arī ES apkopotos kopējos indikatorus saistībā ar vides stāvokli, atzīmējamas sekojošas būtiskas atziņas (Rural Development., 2013):

- *Latvijā ir sestais lielākais ekstensīvi izmantotās lauksaimniecības zemes īpatsvars ES;*
- *Latvijā ir piektais augstākais (10%) bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantoto platību īpatsvars ES;*
- *neizmantotās LIZ īpatsvars Latvijā ir viens no augstākajiem ES;*
- *lauku putnu indekss (LPI) saglabā salīdzinoši augstu vērtību starp ES dalībvalstīm, pēdējos gados tam raksturīgs neliels pieaugums;*
- *Latvijā ir viens no zemākajiem rādītājiem ES pēc SEG emisijas no lauksaimniecības nozares uz vienu LIZ ha.*

Vides stāvoklis raksturots arī dažādos nacionālajos ziņojumos, kuros atrodama informācija par rādītājiem un novērtējumu saistībā ar lauksaimniecības nozares ietekmi. Viena no aktuālākajām vides problēmām, kura tiek risināta ar Agrovides apakšpasākumiem, ir virszemes un pazemes ūdens piesārņojums no lauksaimniecības. Kopumā atzīmējams, ka Latvijā virszemes ūdens kvalitāte vērtējama kā laba, un tikai nelielā daļā teritoriju tā atzīta par sliktu vai ļoti sliktu (skat. 3.1. att.).

3.1. attēls. Kopsavilkums par virszemes ūdeņu provizorisko ekoloģisko kvalitāti ūdensobjektos Latvijas upju baseinu apgabalos 2010. gada vasaras un rudens sezonā (Ziņojums., 2011)

Neskatoties uz šķietami labvēlīgo situāciju starp ES dalībvalstīm, raugoties nacionālā mērogā, Latvijā ir konstatētas vairākas problēmas, kuras risināmas agrovides pasākuma ietvaros:

- *23% no pētītajām augsnēm ir nepietiekošs organisko vielu saturs (Valsts augu..., 2012),*
- *Atsevišķos sateces baseinos ūdens piesārņojums no lauksaimniecības ir paaugstināts un ūdens kvalitāte turpina pasliktināties (Jansons et al., 2011),*
- *Lai gan Latvijai raksturīgs augsts ilggadīgo zālāju īpatsvars, tomēr BVZ ir slikta kvalitāte un tā turpina pasliktināties (Rūsiņa, 2013),*
- *Latvijas ainavās raksturīgi marginalizācijas procesi (Nikodemus et al., 2010; Lakovskis, 2014).*

Tādējādi, ja starp ES dalībvalstīm Agrovides pasākuma aktualitāte Latvijā var šķist ne tik prioritāra, tad, ņemot vērā atšķirīgos dabas apstākļus Latvijā un valsts intereses secināms, ka Agrovides pasākumu mērķtiecīgai ieviešanai ir būtiska nozīme.

Latvijā Agrovides pasākuma ieviešanā tiek izmantota salīdzinoši vienkāršota pieeja, t.i. platību maksājums ar noteiktu likmi. Dažādu Agrovides atbalsta pasākumu ieviešanā līdzšinējā pieredze Latvijā vērtējama no 2004. gada. LAP 2007-2013 Agrovides 2.1.4. pasākumā tiek realizēti četri apakšpasākumi – BLA, IDIV, BDUZ, RLZP. Savukārt no LAP 2004-2006 nākamajā plānošanas periodā tika turpināti divi ar platību atbalstu saistīti apakšpasākumi – BI un EI, kā arī apakšpasākums Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana.

Papildus atzīmējams, ka arī citos LAP 2007-2013 pasākumos tiek atbalstītas aktivitātes, kuras veicina vides mērķu sasniegšanu, piemēram, kūtsmēsļu krātuvju izbūve u.c. Tāpat Latvijā pastāv arī citi politikas instrumenti, kuri tiek izmantoti Agrovides apstākļu uzlabošanai un vides mērķu sasniegšanai, taču šajā pētījumā apskatīti tikai LAP 2007-2013 Agrovides pasākumi.

Lai novērtētu Agrovides pasākuma devumu, vērtēts arī LAP 2007-2013 iekļautais pasākuma pamatojums. Tajā minēts, ka Agrovides maksājumu mērķis ir veicināt bioloģiskās un vidi saudzējošas lauksaimniecības attīstību, kas rada ievērojami mazāku ķīmisko vielu slodzi videi, salīdzinot ar tradicionālo lauksaimniecību, saglabājot bioloģisko daudzveidību un nepieļaujot lauku ainavas degradāciju, tādējādi nodrošinot agrovides resursu ilgtspējīgu izmantošanu. Saimniekojot ar vidi saudzējošām lauksaimniecības metodēm, ierobežojot augu aizsardzības līdzekļu un minerālmēsli lietošanu vai nelietojot tos, tiek nodrošināta ilgtspējīga augstas kvalitātes un veselīgas pārtikas ražošana (nevis maksimālās ražas ieguve), vienlaikus samazinot piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos, gaisā, kā arī saglabājot augsni augu barības vielas un samazinot erozijas procesus lauksaimniecībā izmantojamās zemēs. Attiecībā par vides prioritāšu sadali starp pasākumiem LAP 2007-2013 minēts, lai mazinātu augu aizsardzības līdzekļu un minerālmēsli lietošanu, tādējādi samazinot piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos, tiek īstenoti apakšpasākumi „Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana”, „Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība” un „Rugāju lauks ziemas periodā”. Augu barības vielu saglabāšanai un erozijas procesu samazināšanai augsnēs tiek īstenoti apakšpasākumi „Rugāju lauks ziemas periodā”, „Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība”. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, kā arī savvaļas dzīvnieku nodrošināšanai ar pārtiku ziemas periodā tiek īstenoti apakšpasākumi „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” un „Rugāju lauks ziemas periodā”.

Siltumnīcas efekta gāzu emisiju samazināšanai (Latvijai ir vieni no zemākajiem apjomiem starp ES valstīm) tiek īstenoti apakšpasākumi „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos”, „Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība” (Lauku attīstības., 2007). Kā redzams no augstāk citētā LAP 2007-2013 Agrovides pasākuma pamatojuma, tas ir pietiekami plašs un aptver visus Lauku regulā (Padomes regula., 2005) minētos vides prioritāros virzienus.

Atsevišķu Agrovides apakšpasākumu pamatojumos LAP 2007-2013 paredzēts ieguldījums atšķirīgos prioritārajos virzienos. Šī atziņa ir nozīmīga apakšpasākumu novērtēšanas kontekstā, jo, piemēram, BLA un RLZP paredzēti gan piesārņojuma samazināšanai ūdeņos, gan augu barības vielu saglabāšanai un erozijas procesu samazināšanai augsnē, gan bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Līdz ar to ir sarežģīti novērtēt Agrovides apakšpasākumu reālo ieguldījumu katrā no vides saglabāšanas jomām atsevišķi, tomēr atbalsta politikas plānošanas, uzraudzības un novērtēšanas vajadzībām atbalsta pasākumu mērķtiecīguma novērtēšanai tiek lietots komplekss rādītājs, kurā katram Agrovides apakšpasākumam tiek atzīmēts vides ieguldījuma prioritārais virziens. Apakšpasākumu ieviešanas kontekstā šāds sadalījums starp mērķiem (skat. 3.1. tab.) vērtējams gan pozitīvi, gan negatīvi, jo tas apgrūtina precīzi izprast un novērtēt pasākumu efektivitāti, kā arī mērķtiecīgumu. Arī pētījumos citās valstīs par Agrovides pasākumiem un to ieguldījumu ES dalībvalstīs atzīmēts, ka nereti Agrovides pasākumi nav pietiekami pamatoti gan no ekonomiskā, gan vides aspekta, taču atbilstošāks pamatojums uzlabotu lēmumu pieņemšanas procesu un rezultātu (Balana, 2011).

3.1. tabula. LAP 2007-2013 agrovides apakšpasākumu atbilstība vides prioritārajiem virzieniem

Apakšpasākums	Augu aizsardzības līdzekļu un minerālmēsļu samazināšana, virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzība	Augu barības vielu saglabāšana un erozijas procesu samazināšana augsnē	Bioloģiskās daudzveidības aizsardzība	SEG samazināšana
RLZP	✓	✓	✓	
BDUZ			✓	✓
BLA	✓	✓	✓	✓
IDIV	✓			
BI	✓			
EI		✓		

LAP 2007-2013 definētie 2.1.4. pasākuma mērķi ir sekojoši (Lauku attīstības., 2007):

1) sekmēt bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanu, veicinot bioloģiskās lauksaimniecības metožu pielietošanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībās;

2) samazināt augu aizsardzības līdzekļu un mēslošanas līdzekļu lietošanu un sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, veicinot integrētās audzēšanas metožu pielietošanu dārzkopībā;

3) veicināt bioloģiski daudzveidīgo zālāju saglabāšanu, savvaļas augu, dzīvnieku, putnu populāciju un ainavas uzturēšanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes bioloģiski vērtīgo zālāju platībās;

4) veicināt augsnes virskārtas aizsardzību pret augsnes degradācijas procesiem, saglabājot augsnēs organiskās vielas un samazinot barības vielu noteci.

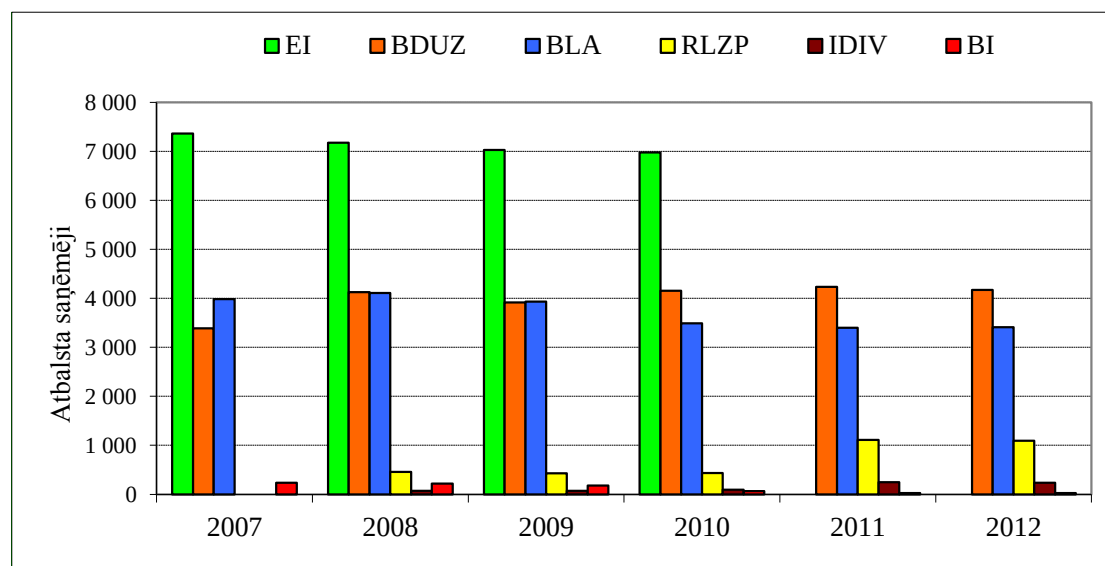
Agrovides pasākums tiek ieviests atbilstoši Lauku regulas nosacījumiem (Padomes regula., 2005) un Latvijas normatīvajiem aktiem par atbalsta piešķiršanu. Visos agrovides apakšpasākumos atbalsta saņēmējs uzņemas piecu gadu saistības, apņemoties ievērot nosacījumus (Noteikumi par., 2010; Kārtība, kādā., 2013). Agrovides pasākumā atbalstam iespējams pieteikt platības pēc specializācijas dažādu nozaru saimniecībām, tāpēc atbalsta likmes ir dažādas (skat. 2. pielikumā).

4. DATU ANALĪZE

4.1. Agrovides pasākuma rezultāti

Lai novērtētu sasniegtos rezultātus, apkopoti pieejamie dati par Agrovides apakšpasākumiem un to īstenošanas gaitu no 2007. gada. Atzīmējams, ka Agrovides apakšpasākumi to ieviešanas gaitā tiek strikti regulēti, piemēram, atbalsta administrēšanas nosacījumi kārtējam gadam, kuri paredz, ka nedrīkst ievērojami palielināt platības vai nevar uzņemties jaunas saistības. Tas būtiski ietekmē iznākuma rādītājus apakšpasākumos.

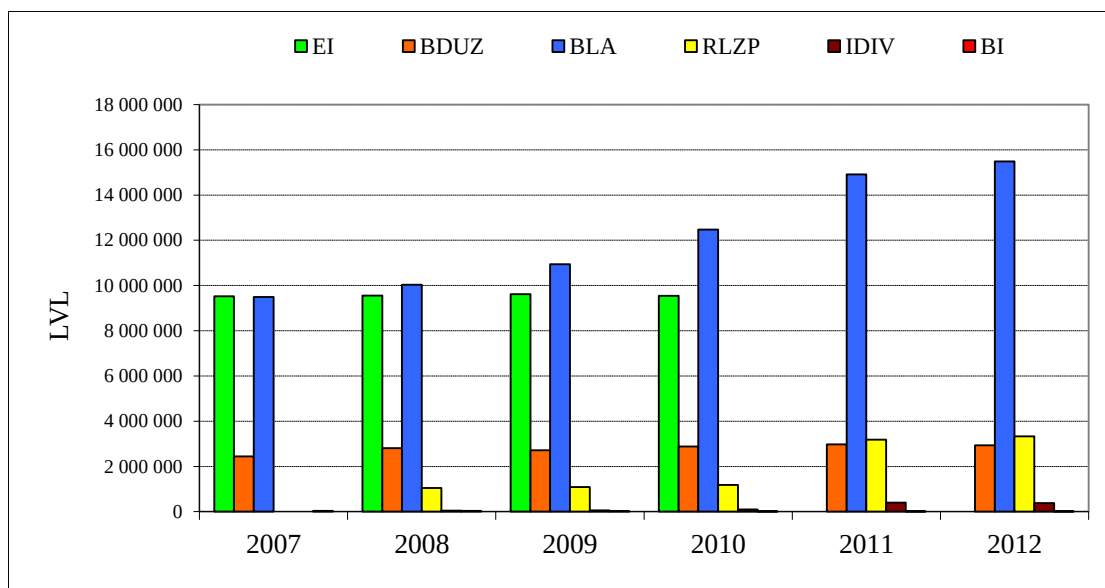
Atbalsta saņēmēju skaits apakšpasākumos kopš 2007. gada mainījies atšķirīgi (skat. 4.1. att.). Erozijas ierobežošanas pasākumā, kurā tas savulaik bijis vislielākais starp agrovides apakšpasākumiem, 2010. gadā saistības izbeidzās. Pārtraucot šo pasākumu, strauji palielinājās RLZP atbalsta saņēmēju skaits. BLA apakšpasākumā novērojams atbalsta saņēmēju skaita samazinājums, bet BDUZ apakšpasākumā - neliels pieaugums.

4.1. attēls. Atbalsta saņēmēju skaits Agrovides apakšpasākumos 2007.-2012. gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

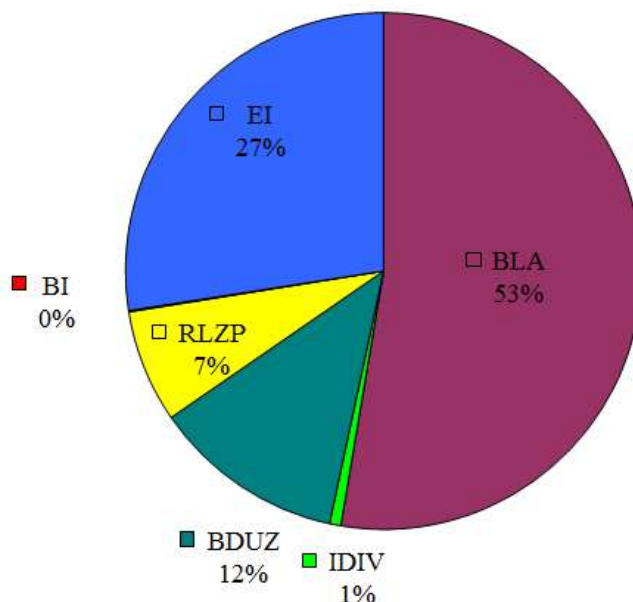
Kopumā LAP 2007-2013 Agrovidē vislielākais izmaksātais sabiedriskais finansējums ir BLA apakšpasākumā (skat. 4.2.), lai gan ikgadēji savulaik aptuveni tādu pašu finansējumu izmaksāja arī erozijas ierobežošanas pasākumā. Ievērojama finansējuma daļa izmaksāta arī BDUZ apakšpasākumā, kā arī RLZP, kurā izmaksātā finansējuma apjoms pieaudzis tieši kopš 2011. gada, kad ievērojami tika palielinātas atbalstītās platības.

4.2. attēls. Izmaksātais finansējums Agrovides apakšpasākumos 2007.-2012. gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

No kopējā agrovides apakšpasākumos izmaksātā finansējuma laika periodā no 2007. līdz 2012. gadam vairāk nekā puse sabiedriskā finansējuma (53%) izmaksāti BLA atbalstam (skat. 4.3.att.). Nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa (27%) no finansējuma izmaksāta erozijas ierobežošanas pasākumā, savukārt BDUZ pasākumā - 12% un RLZP - 7%. Salīdzinoši ļoti mazs finansējums izmaksāts IDIV un BI apakšpasākumos, kuros tas attiecīgi ir 0,7% un 0,1%.

4.3. attēls. Izmaksātais finansējums Agrovides apakšpasākumos no 2007. līdz 2012. gadam

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Agrovides pasākumos nozīmīgākais rādītājs ir atbalstītās platības, jo tās raksturo, cik plašas teritorijas tiek apsaimniekotas, ievērojot videi draudzīgus nosacījumus. Līdz 2010. gadam ikgadēji pārliecinoši lielākā kopējā platība tika atbalstīta Erozijas ierobežošanas pasākumā (4.1. tab). Savukārt mazākā platība atbalstīta BI apakšpasākumā, taču jāņem vērā, ka buferjoslas pašas par sevi veido

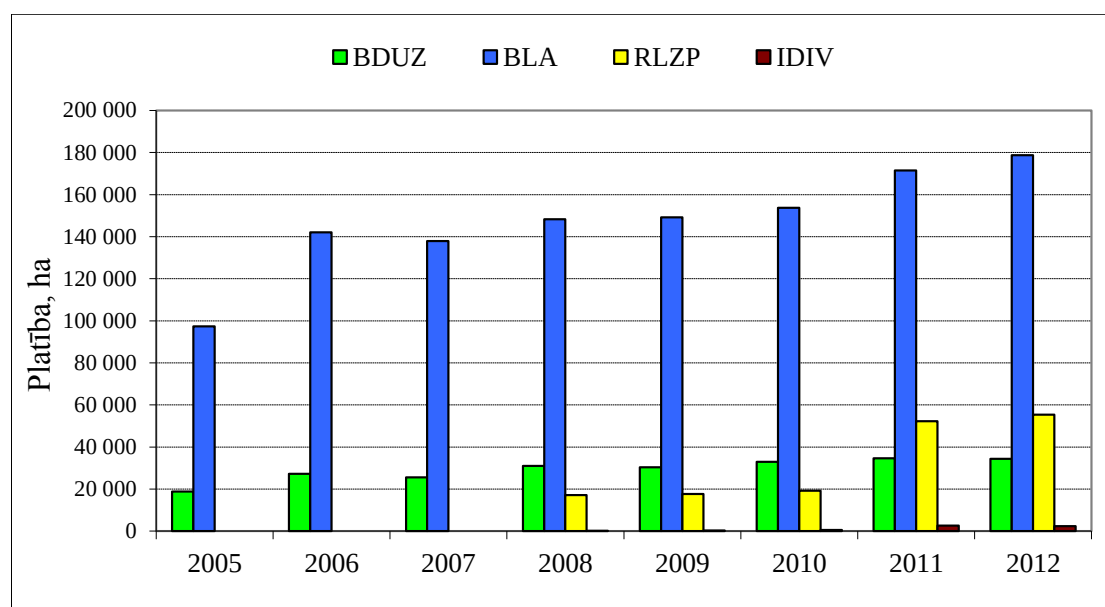
šauru joslu starp tīrumu un ūdensteci, kura samazina difūzo piesārņojumu, tāpēc tās nevar veidot ievērojamas platības pēc būtības.

4.1. tabula. Apakšpasākumos EI, RLZP un BI atbalstītās platības 2007.-2012. gadā

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EI, ha	380 749	378 283	377 804	375 937	-	-
BI, m ²	316 309	302 023	237 599	82 293	22 383	20 188
RLZP, ha		17 181	17 715	19 233	52 311	56 584

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

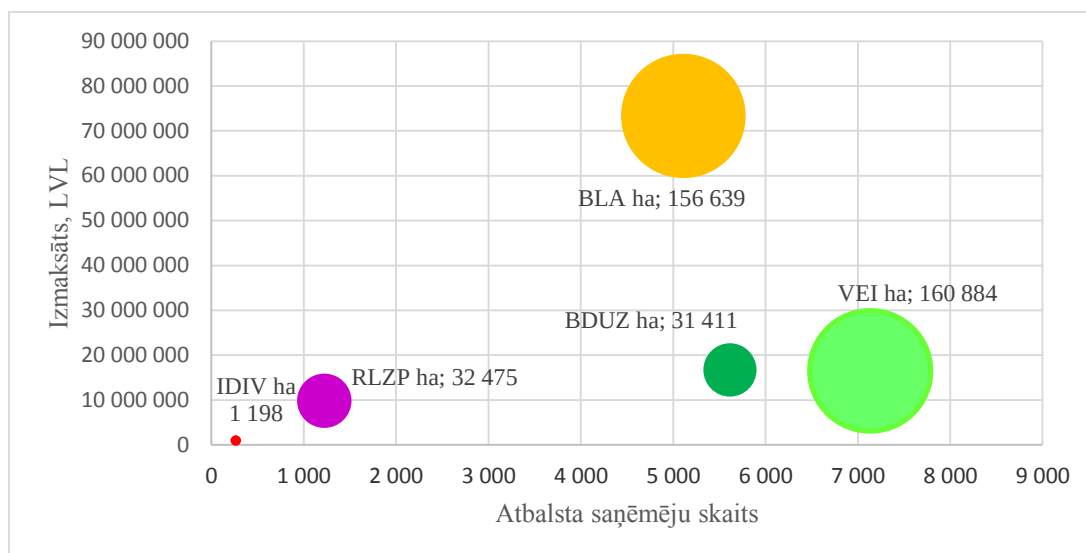
No pārējiem agrovides pasākumiem vislielākā platība atbalstīta BLA apakšpasākumā (skat. 4.4. att.), kur tā ik gadus pieaugusi, 2012. gadā gandrīz sasniedzot 180 tūkst. ha. Arī BDUZ, RLZP un IDIV apakšpasākumā vērojams atbalstītās platības pieaugums. Taču visstraujākais tas bijis RLZP, apakšpasākumā atbalstītajām platībām trīskāršojoties.

4.4. attēls. Agrovides apakšpasākumos atbalstītās platības no 2005. līdz 2012. gadam

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Apvienojot visus Agrovides apakšpasākumus pēc to rādītājiem vienotā grafikā (skat. 4.5. att.), redzams, ka visapjomīgākais Agrovides apakšpasākums līdz šim Latvijā ir bijis BLA. Otrs nozīmīgākais apakšpasākums ir Erozijs ierobežošana. Savukārt BDUZ apakšpasākums, kurš Agrovides atbalsta ieviešanas kontekstā nereti tiek apspriests visplašāk, ir vērtējams tikai kā trešais nozīmīgākais pasākums. Turklāt, ņemot vērā straujo platību pieaugumu RLZP apakšpasākumā, ir prognozējams, ka pēc 2013. gada tas pēc rādītājiem būs līdzvērtīgs vai pat nozīmīgāks par BDUZ apakšpasākumu Agrovides pasākumā. Protams, pasākumu salīdzināšanā ņemami vērā arī to atšķirīgie mērķi un praktiskie aspekti, tomēr šāda savstarpēja indikatīva salīdzināšana norāda uz ieguldījuma apjomu Agrovides apakšpasākumos ar lauksaimniecības nozari saistīto vides problēmu risināšanā, kas ir būtiski novērtēšanas procesā.

4.5. attēls. Agrovides apakšpasākumu salīdzinājums pēc atbalsta kopsummas 2007.-2012.gada periodā, atbalsta saņēmēju unikālā skaita un atbalsta platības vidēji gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Agrovides pasākuma ieviešanas gaitā nozīmīgi ir bijuši apakšpasākumu nosacījumi un to dažādās izmaiņas. Tās apkopotas 3. pielikumā. Vērtējot nosacījumu izmaiņas, atzīmējams, ka šiem nosacījumiem ir bijusi būtiska loma apakšpasākumu īstenošanā un gan pozitīvas (piem., platību palielināšana, iespēja pieteikt bez VPM nosacījumu izpildes u.c.), gan negatīvas (smalcināšanas pieļaušana BDUZ u.c.) ietekmes uz izvirzīto mērķu sasniegšanu.

4.2. Agrovides apakšpasākumi un to sasniegtie rezultāti

Līdz šim Agrovides pasākums apskatīts kā vienots pasākums, jo arī tā ietekmes novērtēšana veicama pasākuma līmenī kopumā. Tomēr, ņemot vērā Agrovides pasākuma mērķus un to ieviešanu praksē, šajā nodaļā tie vērtēti arī apakšpasākumu līmenī. Tālāk apkopoti katra apakšpasākuma rādītāji un sasniegtie rezultāti LAP 2007-2013 definēto vides mērķu kontekstā.

4.2.1 Rugāju lauks ziemas periodā

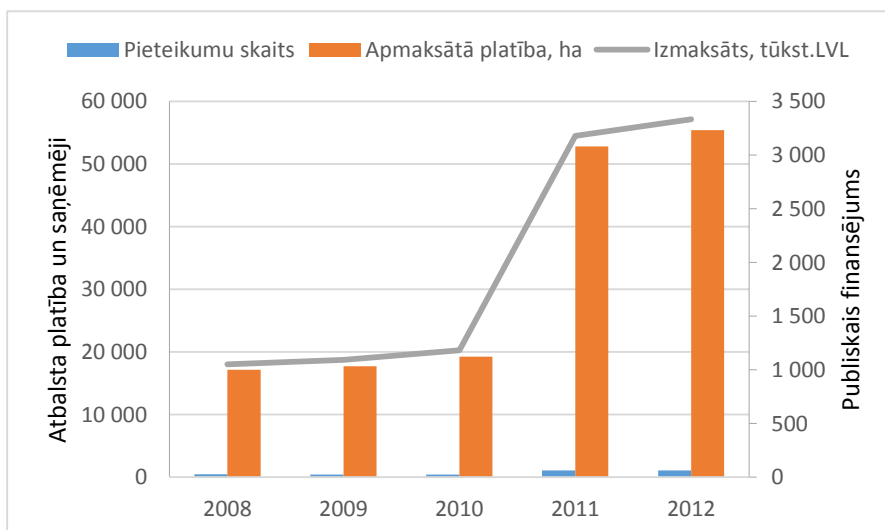
LAP 2007-2013 noteikts, ka RLZP apakšpasākuma mērķis ir veicināt augsnes virskārtas aizsardzību pret augsnes degradācijas procesiem, saglabājot augsnē organiskās vielas un samazinot barības vielu noteci lauksaimniecībā izmantojamās zemēs (Lauku attīstības., 2007).

Apakšpasākums pamatots ar to, ka neieestrādātu kultūraugu pēcplaujas atlieku saglabāšana ziemas periodā veicina augsnes virskārtas aizsardzību pret augsnes degradācijas procesiem, saglabā augsnē organiskās vielas, samazinot barības vielu noteci, kas palielina augsnes buferespēju. Tāpat neieestrādātas kultūraugu pēcplaujas atliekas ziemas periodā nodrošina ar barību savvaļas dzīvniekus. Rugāji ir nozīmīgs barības avots ziemās sēklēdājiem putniem, pelēkajām irbēm un citiem ziemojošiem putniem, kā arī pelēkajam zaķim un kā patvērums daudzām grauzēju sugām, kas ir svarīgs barības avots apdraudētajiem plēsējputniem (Rokasgrāmata platību., 2012).

Pasākums tiek īstenots visā Latvijas teritorijā. Būtiskākie nosacījumi, kuri ir jāievēro, uzņemoties saistības ir rugāju atstāšana pēc ražas novākšanas līdz nākamā gada 1. martam. Šajā periodā nedrīkst lietot augu aizsardzības līdzekļus un

minerālmēslojumu, un visā saimniecībā jāievēro minimālās mēslojuma un augu aizsardzības līdzekļu lietošanas prasības.

RLZP apakšpasākums tika uzsākts 2008. gadā, kad tam pieteicās 460 atbalsta saņēmēji. Taču jau 2011. gadā atbalsta saņēmēju skaits dubultojās, bet atbalstītās platības un izmaksātais sabiedriskais finansējums trīskāršojās (skat. 4.6. att.). Šāds ievērojams palielinājums saistīts ar to, ka 2010. gadā beidzās Erozijs ierobežošanas apakšpasākums, tāpēc, lai turpinātu augsnes un ūdeņu kvalitātes aizsardzības mērķu nodrošināšanu, RLZP apakšpasākumā tika nodrošināta iespēja uzņemties saistības par jaunām platībām.

4.6. attēls. RLZP apakšpasākuma rādītāji par 2008.-2012.gadu

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

RLZP apakšpasākumā starp atbalsta saņēmējiem 70% ir saimniecības, kuras darbojas laukkopībā vai ar jauktu specializāciju. Vērtējot LAP 2007-2013 apakšpasākumā definētos ieguldījuma un iznākuma rādītājus, secināms, ka tie ir sasniegti un pēdējos gados pat ievērojami pārsniegti (skat. 4.2. tab.).

4.2. tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde RLZP apakšpasākumā

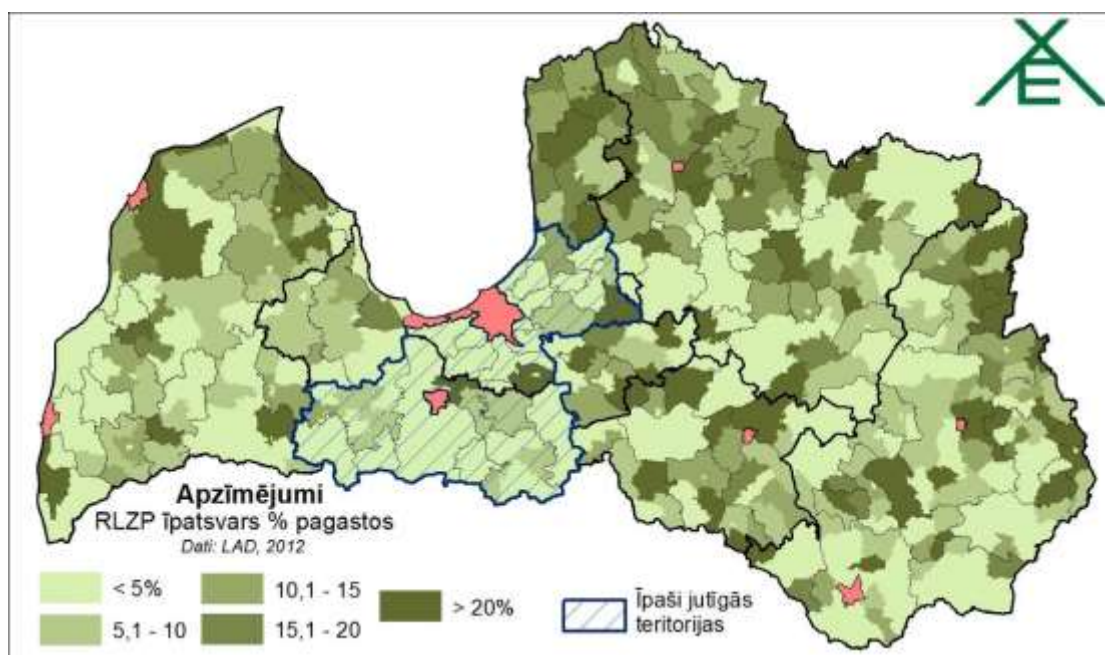
Rādītāja veids	Rādītājs	Mērķis (vidēji gadā)	Sasniegtais, (līdz 2012. gadam)
Iznākuma	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	500	1 222
	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība, ha	20 000	vid. gadā 32 475 2012.gadā 55 422
Iznākuma LV	Atbalstāmā platība Natura 2000 teritorijā	5 000	1 264
Rezultātu	LIZ platība, kurā zeme tiek efektīvi izmantota, ha	19 000	55 422

Avots: LVAEI

Savukārt definētie rezultātu rādītāji ir sasniegti daļēji, jo Natura 2000 teritorijās paredzētā atbalstāmās platības rādītāja vērtība nav sasniegta. Šo rādītāju atsevišķi būtu mērķtiecīgāk noteikt Īpaši jutīgajās teritorijās (ĪJT) nevis Natura 2000.

ĪJT 2012. gadā RLZP atbalstam tika pieteikti 5 677 ha, t.i., tikai 10% no visām apakšpasākumā atbalstītajām platībām. Ņemot vērā pasākuma mērķi, šāds rādītājs nav vērtējams kā optimāls. Tāpat saistībā ar rādītāju *Zemes efektīva izmantošana* atzīmējams, ka pieejamie rādītāji par pasākumu neļauj pietiekami precīzi un kvalitatīvi novērtēt atbalstīto platību izmantošanas efektivitāti.

Pēc teritoriālā sadalījuma, nosakot RLZP īpatsvaru potenciālajās atbalsta platībās, secināms, ka RLZP apakšpasākums visvairāk realizēts Ziemeļvidzemē, Ziemeļaustrumlatgalē, kā arī atsevišķos pagastos citur Latvijā. Kā redzams (skat. 4.7. att.), ĪJT pasākums realizēts nelielās platībās, bet tajās RLZP apakšpasākuma veiksmīga ieviešana būtu nepieciešama ar augstāko prioritāti. Arī citās Latvijas teritorijās, kurām raksturīgs augsts aramzemju un konvenciālo augkopības saimniecību īpatsvars, RLZP pasākumā atbalstīto platību īpatsvars ir salīdzinoši neliels.

4.7. attēls. RLZP apakšpasākumā atbalstīto platību īpatsvars potenciālajās atbalsta platībās pagastos 2012. gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Saistībā ar RLZP apakšpasākuma atbalsta saņemšanas nosacījumiem atzīmējams, ka turpmāk būtu nepieciešams precīzāk definēt termiņus kādos nav pieļaujama AAL lietošana.

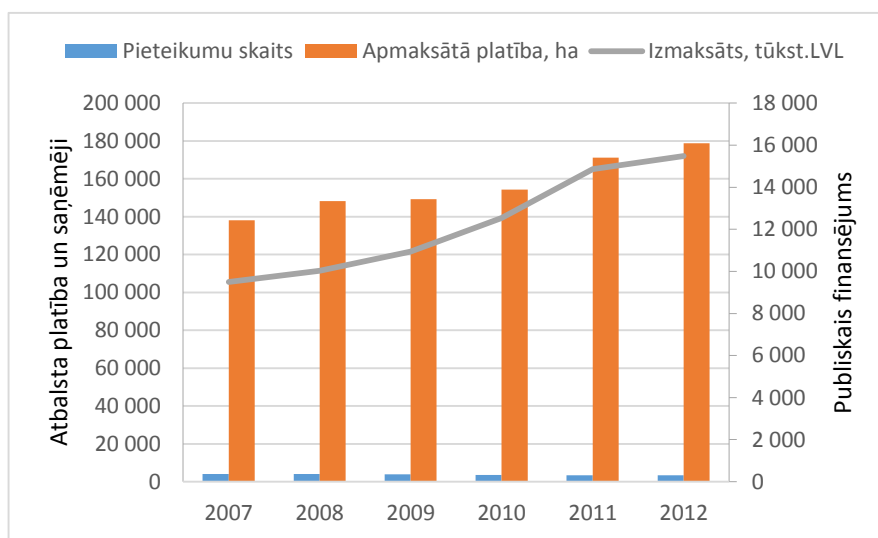
4.2.2 Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība

BLA apakšpasākuma mērķis ir sekmēt bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanu, veicinot bioloģiskās lauksaimniecības metožu pielietošanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībās (Lauku attīstības., 2007). Saistībā ar šo mērķi atzīmējams, ka, lai gan pēc būtības Agrovīdes apakšpasākumiem jābūt vērīgiem uz vides apstākļu uzlabošanu, mērķī ir iekļauts arī lauksaimniecības produkcijas ražošanas aspekts.

Apakšpasākuma pamatojumā kā nozīmīgākā vides prioritāte minēta virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāte. Kopējā Agrovīdes maksājumu pasākuma pamatojumā saistībā ar BLA minēta arī bioloģiskās daudzveidības un augsnes aizsardzība. Atbalsta saņēmējiem apakšpasākumā tiek izmaksāta kompensācija par neiegūtiem

ieņēmumiem, kuri rodas, pielietojot bioloģiskās lauksaimniecības metodi (Lauku attīstības..., 2007).

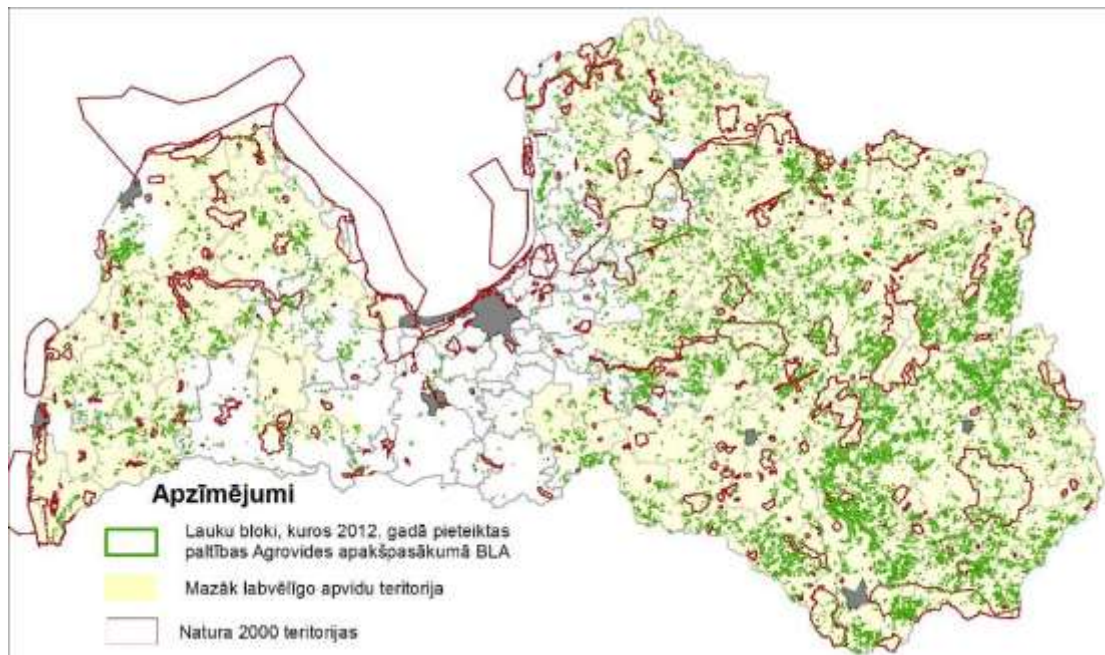
BLA apakšpasākums tiek īstenots visā Latvijas teritorijā, aptverot praktiski visas lauksaimniecības nozares. Atbalstītas tiek tikai sertificētās saimniecības, līdz ar to tās pakļautas pastāvīgai kontrolei un uzraudzībai. LAP 2007-2013 ietvaros BLA apakšpasākumā jaunas platības varēja pieteikt no 2008. gada, bet no 2007.gada līdztekus turpinājās LAP 2004-2006 periodā uzņemtās saistības. Atbalstītās platības un izmaksātais finansējums apakšpasākumā katru gadu ir pieaudzis. Līdz 2012. gadam tas sasniedzis attiecīgi 178 775 ha un LVL 15.5 milj. (skat. 4.8. att.). Savukārt atbalsta saņēmēju skaits kopš 2007. gada ir samazinājies no 3 985 līdz 3 411 2012. gadā.

4.8. attēls. BLA apakšpasākuma rādītāji par 2007.-2012. gadu

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Pēc teritoriālā sadalījuma BLA apakšpasākums visvairāk tiek realizēts Vidzemē un Latgalē, mazāk Kurzemē, taču vismazāk tas tiek ieviests Zemgalē (skat. 4.9. att.). Natura 2000 teritorijās, kurās būtu vēlams videi saudzīgu metožu izmantošana lauksaimniecībā, BLA apakšpasākums tiek realizēts tādā pašā apmērā kā Latvijā kopumā, t.i. 9% no lauku bloku platībām. Vērtējot BLA apakšpasākuma teritoriālo sadalījumu, secināms, ka Latvijā lielākoties bioloģiskās lauksaimniecības metode tiek realizēta platībās, kur intensīva konvenciālā lauksaimniecība ir/būtu apgrūtināta dēļ esošajiem agrovīdēs (augšņu auglība, reljefs, mitrums u.c.) apstākļiem, t.sk. daudzviet MLA teritorijās. To apstiprina arī tas, ka 74% no BLA apakšpasākuma platībām tiek pieteiktas pagastos, kuros augšņu kvalitatīvais vērtējums ir 38 balles un zemāk, t.i., zem Latvijas vidējā.

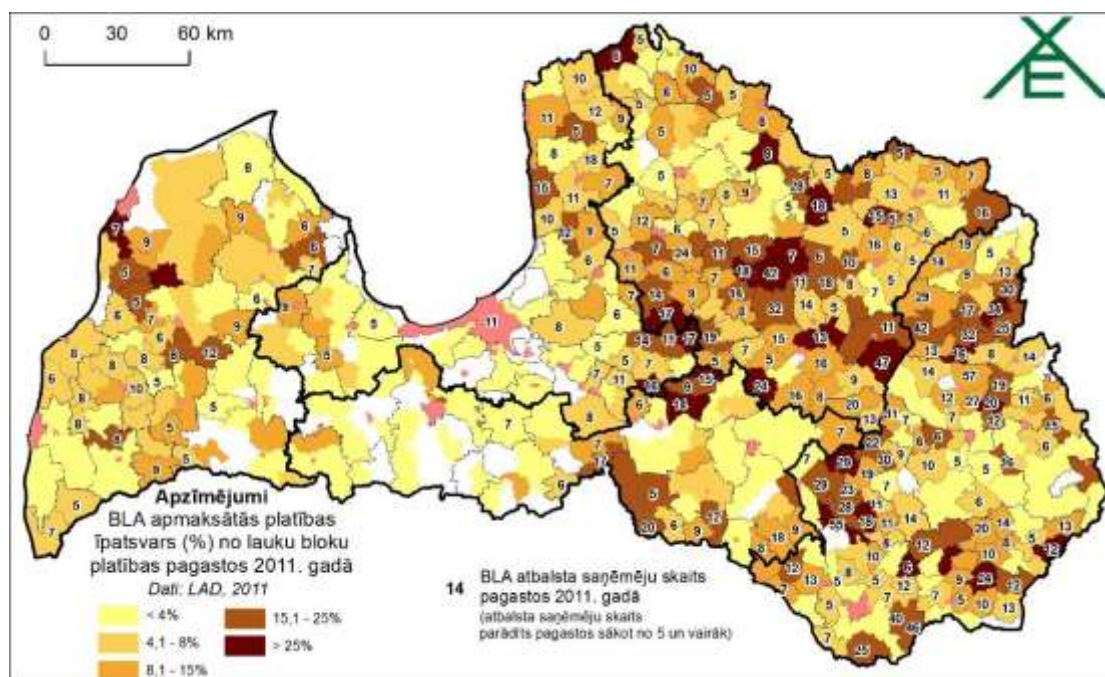

4.9. attēls. BLA apakšpasākumā atbalstītās teritorijas

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Atbalstīto saimniecību rādītāju analīze liecina, ka no tiem atbalsta saņēmējiem, kuri ir uzrādījuši savu uzņēmējdarbības formu LAD datubāzē, pārliecinoši lielākā daļa 87% atbalsta saņēmēju BLA apakšpasākumā ir zemnieku saimniecības, bet 11% ir SIA. Pēc ekonomiskā lieluma grupu sadalījuma 76% no BLA atbalsta saņēmējiem ietilpst pirmajās trīs grupās, t.i., SI līdz EUR 25 000. Tikai 11% no atbalsta saņēmējiem ietilpst trīs lielākajās ekonomiskā lieluma grupās, t.i., SI no EUR 50 000 un vairāk. Dati par saimniecības specializāciju norādīti 60% BLA atbalsta saņēmēju saimniecību. No tām 52% saimniecību norādījušas lopkopības specializāciju, 27% - jauktu specializāciju un 19% - laukkopību. LAP 2007-2013 BLA apakšpasākumā varēja pieteikt gan visu saimniecību, gan tikai daļu no saimniecības. Dalītās saimniecībās 2011. gadā atradās 24% BLA atbalsta platību. Vismazāk dalīto saimniecību ir platības ziņā mazākajās saimniecībās, piemēram, saimniecībās ar LIZ līdz 50 ha tikai 13% no BLA platībām atrodas dalītās saimniecībās.

Pēc teritoriālā iedalījuma visvairāk BLA atbalstīto platību no kopējām lauku bloku platībām ir Krapes, Iršu, Virešu, Rožkalnu, Grāveru, Zosēnu, Zeltiņu, Jaunpiebalgas, Briežuciema, Rudzātu, Ambeļu, Zlēku, Kokneses, Mazozolu, Rankas, Zaubes, Ošupes un Vārves pagastos (skat. 4.10.att.). Attiecīgi šajos pašos pagastos sastopams arī vislielākais bioloģisko saimniecību skaits.

4.10. attēls. BLA apakšpasākumā atbalstīto platību īpatsvars un saņēmēju skaits pagastos

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Agrovīdes pasākuma BLA apakšpasākumā izvirzītie iznākuma un rezultātu rādītāji kopumā ir sasniegti (skat. 4.3. tab.). Atbalstīto platību sasniedzamais rādītājs pēdējos gados tiek pat pārsniegts. Atbalsta saņēmēju skaits atsevišķos gados ir bijis tuvu sasniedzamajam iznākuma rādītājam, taču pēdējos gados tas ir nedaudz samazinājies. Visticamāk šāda tendence saistīta ar saimniecību struktūras izmaiņām Latvijā kopumā.

4.3. tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde BLA apakšpasākumā

Rādītāja veids	Rādītājs	Mērķis (vidēji gadā)	Sasniegtais
Iznākuma	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	4 500	3 411
	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība, ha	160 000	vid. gadā 156 639 2012. gadā 178 755
Rezultātu	LIZ platība, kurā zeme tiek efektīvi izmantota, ha	159 000	178 755
Rezultātu LV	Ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apstrādātās LIZ īpatsvars, %	8	9

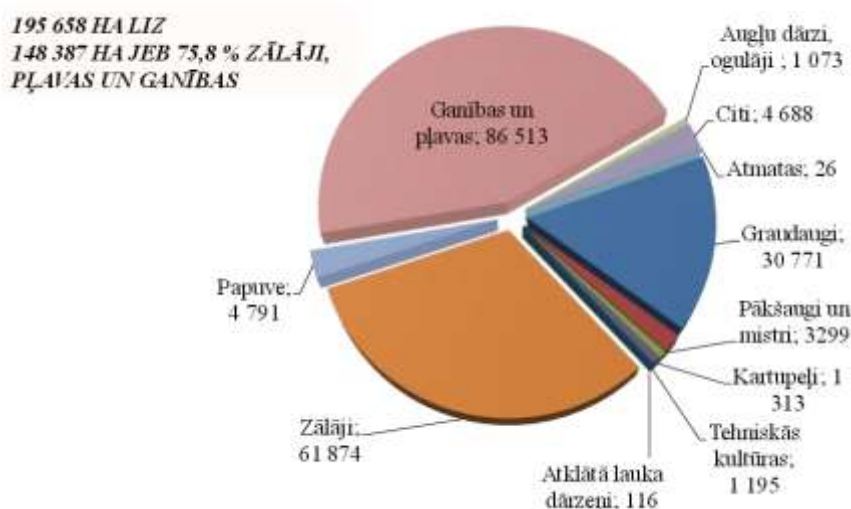
Avots: LVAEI apkopojums

Ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apstrādātās LIZ īpatsvars 2012. gadā sasniedza 9%, kas ir par vienu procentu vairāk nekā rezultātu rādītājos noteiktā sasniedzamā vērtība. Šāds rādītājs ir viens no augstākajiem visā ES.

Novērtēšanas kontekstā atzīmējams, ka BLA apakšpasākuma rādītāji vērtējami no dažādiem aspektiem. Tā kā apakšpasākuma mērķī minēta „bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanas sekmēšana”, tad pēc būtības apakšpasākums vērtējams ne tikai saistībā ar vides mērķiem. BLA apakšpasākuma ekonomiskā

analīze veikta LVAEI 2013. gadā sagatavotajā atskaitē par 2.ass lauksaimniecības pasākumu ekonomiskās ietekmes analīzi (skat. www.lvaei.lv), tāpēc šajā pētījumā BLA apakšpasākums analizēts galvenokārt tikai saistībā ar vides aspektiem.

Ilgadēji ZM apkopotie dati par bioloģisko lauksaimniecību parāda, ka no kopējām bioloģiskajā lauksaimniecībā sertificētajām platībām 76% aizņem pļavas un ganības un sētie zālāji (skat. 4.11. att.). Savukārt graudaugi aizņem tikai 16% no sertificētajām platībām. Vērtējot LAP 2007-2013 izvirzīto mērķu kontekstā, kur BLA apakšpasākumam saistībā ar vides mērķiem kā galvenā prioritāte minēta augu aizsardzības līdzekļu (AAL) un minerālmēslu lietošanas mazināšana, tādējādi samazinot piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos, atzīmējams, ka Latvijā šīs prioritātes ieviešanā BLA apakšpasākuma ieguldījums nav vērtējams kā ievērojams. Pirmkārt, tas saistāms ar to, ka BLA apakšpasākums lielākoties tiek ieviests teritorijās, kurās neatrodas ūdens objektu areāli ar paaugstinātu difūzo piesārņojumu no lauksaimniecības (t.i., virszemes ūdens kvalitāte ir salīdzinoši laba). Otrkārt, mazais aramzemju īpatsvars sertificētajās bioloģiskās lauksaimniecības platībās dod pamatu pieņēmumam, ka potenciāli izlietoto augu aizsardzības līdzekļu un minerālmēslu samazinājums ir salīdzinoši neliels.

4.11. attēls. Sertificētās bioloģiskās lauksaimniecības platības (ha) 2012. gadā

Datu avots: Zemkopības ministrija (www.zm.gov.lv)

Līdz šim mazāk vērtēta ir BLA apakšpasākuma nozīme bioloģiskās daudzveidības un augsnes kvalitātes saglabāšanā. Ņemot vērā jau aprakstīto LIZ struktūru sertificētajās bioloģiskās lauksaimniecības platībās, secināms, ka bioloģiskās daudzveidības kontekstā nacionālā mērogā augstais pastāvīgo pļavu un ganību īpatsvars (44%) ir vērtējams pozitīvi. Tanī pat laikā atzīmējams, ka kopumā patlaban pļavu un ganību kvalitāte nav vērtējama kā augsta (t.i., plaši sastopami salīdzinoši zemas kvalitātes zālāji) bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas kontekstā. Šāda situācija izveidojusies jau vēsturiski, galvenokārt, pateicoties savulaik veiktajai dabisko pļavu ielabošanai, un mūsdienās arī saistībā ar neatbilstošu apsaimniekošanu un/vai neapsaimniekošanu.

Saistībā ar bioloģiskās lauksaimniecības ieguldījumu vides mērķu sasniegšanā (jo īpaši bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā) veikti daudzi zinātniskie pētījumi. Piemēram, apkopojot iegūtos rezultātus un secinājumus no daudziem pētījumiem Eiropā (kopskaitā 76), tiek secināts, ka BLA pasākumos sugu daudzveidība dažādās

taksonu grupās ir augstāka, salīdzinot ar konvenciālo lauksaimniecību (Hole et al., 2005). Tostarp tiek atzīmēts, ka lielākā daļa veikto pētījumu attiecas uz sauszemes ekosistēmām (sugu daudzveidību un biotopu kvalitāti tajās), taču bioloģiskās lauksaimniecības ietekmes novērtēšana būtu iedalāma divās daļās, novērtējot arī piesārņojuma samazināšanas pozitīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām (Stolze et al., 2000; Unwin et al., 1995). Līdz ar to arī ietekmes uz šīm sistēmām sagaidāmas atšķirīgas.

Arī Latvijā veikti atsevišķi pētījumi, kuri apliecina bioloģiskās lauksaimniecības ietekmi. Pētījumā par augsnes mikroorganismiem (Grantina et al., 2011), kurš veikts vairāku gadu garumā bioloģiski un konvenciāli apstrādātos laukos, tika konstatēts, ka ar bioloģiskajām metodēm apstrādātajos laukos augsnes mikroorganismu ir vairāk kā konvenciālajos laukos. Tomēr pētījumā arī konstatēts, ka kultūraugu rezistence pret augu slimībām bioloģiskajos laukos bija tāda pati vai sliktāka kā konvenciālajos laukos. Lai kvalitatīvi salīdzinātu dažādu audzēšanas veidu ietekmi nepieciešami ilgtermiņa pētījumi, taču Latvijā līdz šim uzkrāta salīdzinoši neliela pieredze šādos pētījumos, tāpēc būtu jāturpina jau uzsāktie pētījumi (piemēram, Skrabule et al., 2013), nodrošinot ilgtermiņa pētījumus.

Latvijā kopumā BLA apakšpasākuma rādītāju analīze liecina, ka tā ietekme uz virszemes ūdens kvalitātes uzlabošanu ir neliela līdz vidēja, taču apakšpasākums dod līdzvērtīgu vai pat lielāku ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā, ko veicina salīdzinoši lielais ekstensīvi apsaimniekotu platību īpatsvars. Tādējādi BLA apakšpasākuma atbalsta saņemšanas nosacījumos nepieciešams iestrādāt arī mērķtiecīgākus uz bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu vērstus nosacījumus, piemēram, BVZ apsaimniekošanai.

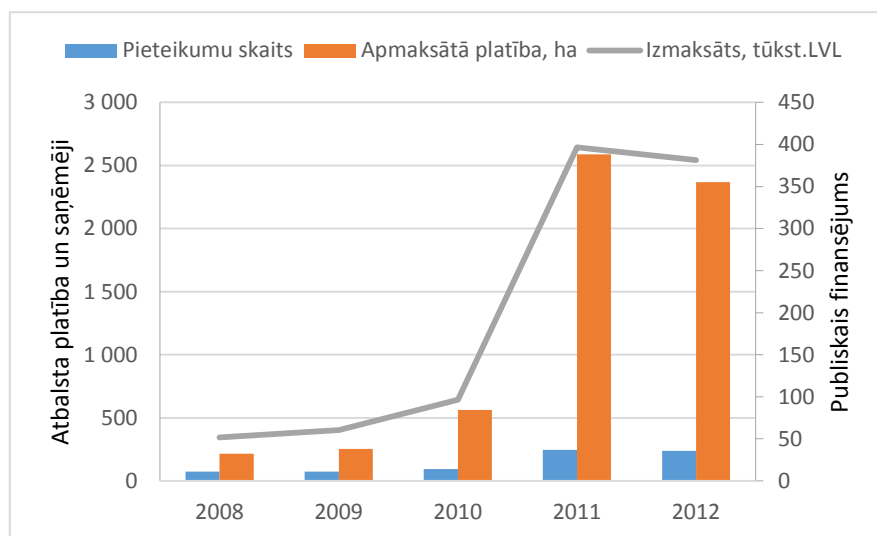
4.2.3 Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana

Mazākais Agrovīdes apakšpasākums ir saistīts ar integrētās dārzkopības ieviešanu un veicināšanu. Pasākuma mērķis ir samazināt augu aizsardzības līdzekļu un mēslošanas līdzekļu lietošanu un sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, veicinot integrētās audzēšanas metožu pielietošanu dārzkopībā. Integrētās audzēšanas metodes ir balstītas uz bioloģiskām augu aizsardzības metodēm, kaitēkļu un slimību izplatības uzraudzību un optimālām mēslošanas līdzekļu devām. Pielietojot dārzkopībā integrētās audzēšanas metodes, līdz minimumam tiek samazināta ķīmikāliju izmantošana un to nevēlamā blakusiedarbība, nodrošinot vides un cilvēku veselības aizsardzību. (Lauku., 2007). Apakšpasākuma pamatojumā tas galvenokārt saistīts ar virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzību, tomēr būtisks devums paredzēts arī bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un uzturēšanā, kā arī augsnes kvalitātes aizsardzībā.

IDIV apakšpasākums tiek īstenots visā Latvijas teritorijā dārzkopības nozarē. Bez VPM pamatnosacījumiem un savstarpējās atbilstības prasībām atbalsta pretendentiem IDIV apakšpasākumā ir jāievēro lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas prasības saskaņā ar normatīvajiem aktiem. To apliecina ieraksts VAAD Lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas reģistrā un tā izsniegts atzinums.

Apakšpasākums tika uzsākts 2008. gadā un līdz 2010. gadam pamazām pieauga gan atbalsta saņēmēju skaits, gan atbalstītās platības (skat. 4.12. att.). Tā kā 2011. gadā atbalstam bija iespējams pieteikties jauniem pretendentiem ar jaunām platībām, tad tās strauji pieauga (četrkārtējās). Attiecīgi no 2011. gada ievērojami pieaudzis arī atbalsta saņēmēju skaits un izmaksātais sabiedriskais finansējums. No 2008. gada līdz 2012. gadam atbalstītās platības ir pieaugušas desmitkārtīgi. Savukārt atbalsta saņēmēju skaits ir trīskārtējies. Tomēr kopumā IDIV apakšpasākumā

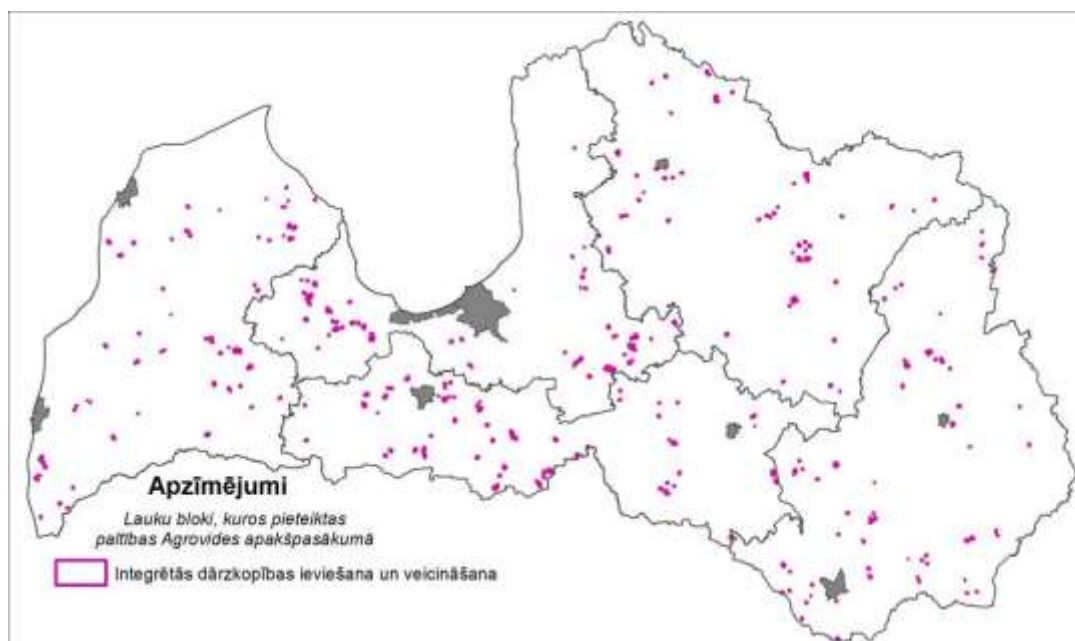
atbalstītās platības Latvijā joprojām vērtējamas kā salīdzinoši nelielas. Tāpat atzīmējams, ka Latvijā, ņemot vērā straujo atbalstīto platību pieaugumu pie atsevišķu nosacījumu maiņas un nozares kopējos rādītājus, integrētajai dārzkopībai ir liels attīstības potenciāls, salīdzinot ar patlaban atbalstītajām platībām.

4.12. attēls. IDIV apakšpasākuma rādītāji par 2008.-2012.gadu

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Teritoriālais sadalījums Latvijā IDIV apakšpasākumā ir salīdzinoši vienmērīgs bez izteiktiem atbalstīto platību koncentrācijas areāliem (skat. 4.13. att.). No atbalsta saņēmējiem, kuriem norādīta uzņēmējdarbības forma IDIV apakšpasākumā, 87% ir zemnieku saimniecības un nelielu īpatsvaru veido citi (SIA, IK, mācību iestādes un AS). Lielākā daļa atbalsta saņēmēju ietilpst trīs mazākajās ekonomiskā lieluma grupās, t.i., SI līdz EUR 25 000. Taču piektā daļa no atbalsta saņēmējiem ietilpst trīs lielākajās ekonomiskā lieluma grupās, t.i., no SI no EUR 50 000 un vairāk. Sadalījumā pēc specializācijas 44% atbalsta saņēmēju norādījuši ilggadīgo kultūru audzēšanu, kurai seko laukkopība (25%) un jaukta augkopība (19%). Kopumā no visiem atbalsta saņēmējiem, kuriem deklarēta arī kopējā apsaimniekotā LIZ platība, IDIV apakšpasākumā atbalsta saņēmēji pieteikuši 15% no sava LIZ. Minētais platību īpatsvars pieaug, samazinoties saimniecības lielumam. Piemēram, saimniecības, kurām LIZ ir zem 50 ha, IDIV atbalstīto platību īpatsvars ir 32%, bet saimniecībās ar LIZ zem 15 ha attiecīgi – 37%.

4.13. attēls. IDIV apakšpasākumā pieteikto platību novietojums 2012. gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Vērtējot LAP 2007-2013 noteiktos sasniedzamos rādītājus IDIV apakšpasākumā, secināms, ka līdz šim tie nav sasniegti, taču pēdējos gados situācija ievērojami uzlabojusies. Pēdējos gados atbalsta saņēmēju skaits sasniedzis 60% no iznākuma rādītājos paredzētajiem 400 atbalsta saņēmējiem. Savukārt atbalstītās platības 2012. gadā sastādīja 79% no iznākuma rādītājos paredzētajām platībām, taču vidēji gadā kopš 2008. gada IDIV apakšpasākumā atbalstīts 40% no iznākuma rādītāja platībām. Līdzīgs platību īpatsvara sadalījums ir arī attiecībā uz rezultātu rādītājiem, jo tajos iekļautā platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, praktiski sakrīt ar iznākuma rādītājos noteikto platību.

4.4. tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde IDIV apakšpasākumā

Rādītāja veids	Rādītājs	Mērķis	Sasniegtais, (līdz 2012. gadam)
Iznākuma	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	400	239
	Atbalstāmā platība, ha	3 000	vid. gadā 1 198 2012. gadā 2 368
Rezultātu	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, ha:		
	bioloģiskās daudzveidības uzlabošana	2 900	2 368
	augsnas kvalitātes uzlabošana	2 900	2 368
	ūdens kvalitātes uzlabošana	2 900	2 368

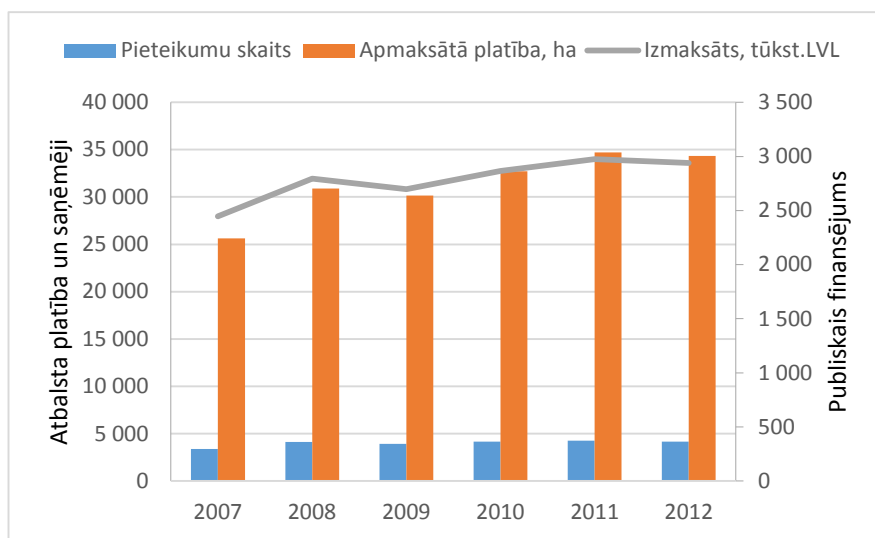
Avots: LVAEI

4.2.4 Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos

Bioloģiskās daudzveidības uzturēšanas zālajos (BDUZ) apakšpasākuma mērķis ir veicināt bioloģiski daudzveidīgo zālāju saglabāšanu, savvaļas augu, dzīvnieku, putnu populāciju un ainavas uzturēšanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes bioloģiski vērtīgo zālāju platībās. Apakšpasākuma pamatojumā

minētas tradicionālās lauksaimniecības metodes, kuras sekmēja bioloģiski vērtīgo zālāju veidošanos, kā arī vēlās pļaujas un ekstensīvās ganīšanas nozīme BVZ saglabāšanā 21. gadsimtā (Lauku attīstības., 2007). Jau no apakšpasākuma nosaukuma izriet, ka tas galvenokārt saistīts ar vienu prioritāti, lai gan neliels devums tam ir arī citās prioritātēs. Tomēr kopumā BDUZ apakšpasākumam, salīdzinot ar citiem Agrovīdes apakšpasākumiem, ir izteikts viens prioritārais virziens, t.i., bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un uzturēšana.

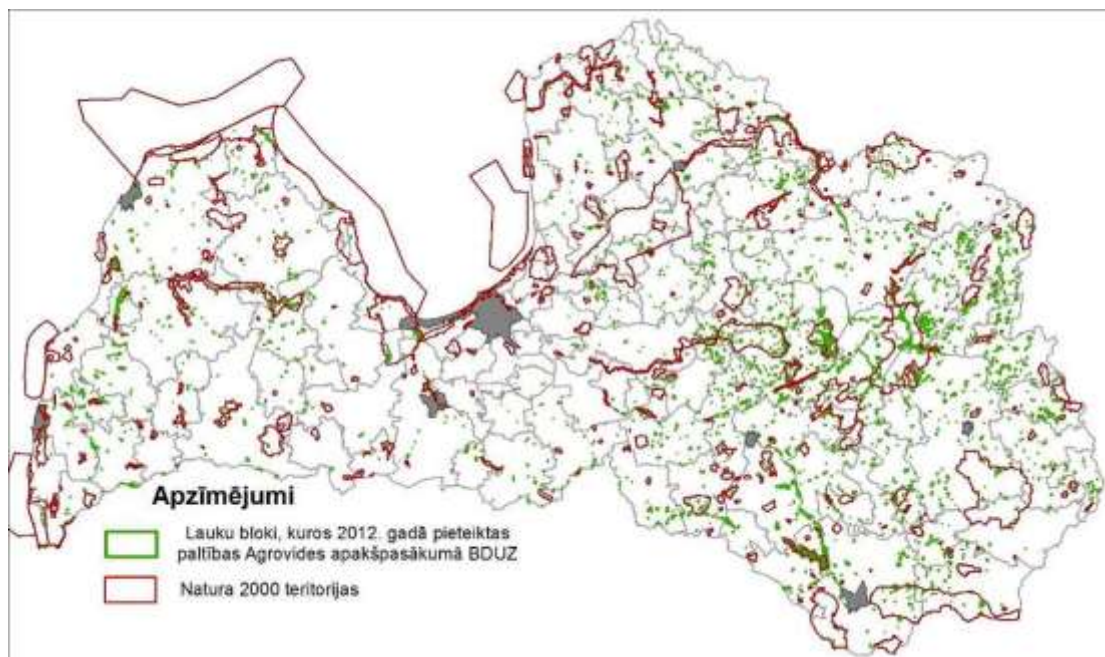
Pasākums pieejams visā Latvijas teritorijā pēc speciālas metodikas noteiktajos bioloģiski vērtīgajos zālajos. Nozīmīgākais apakšpasākuma iznākuma rādītājs ir atbalstītā platība, kura regulāri pieaugusi, 2012. gadā sasniedzot 34 348 ha. Kopš 2007. gada atbalstīto platību īpatsvars pieaudzis par 34%. Savukārt atbalsta saņēmēju skaits kopumā ir stabils (skat. 4.14. att.). Tāpat atzīmējams, ka kopš 2007. gada BDUZ apakšpasākumā ir liels unikālo atbalsta saņēmēju skaits (5 615). Tas liecina, ka apakšpasākumā mainās atbalsta saņēmēji un tiek pārņemtas vairāku gadu saistības, kā arī pārtrauktas vecās un/vai uzņemtas jaunas saistības.

4.14. attēls. BDUZ apakšpasākuma rādītāji par 2007.-2012. gadu

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

BDUZ apakšpasākumā atbalstīto platību teritoriālais sadalījums parādīts 4.15. attēlā. Tas saistīts ar kopējo BVZ novietojumu Latvijā, kuri daudzviet sastopami upju palienēs un/vai virspalu terasēs. Natura 2000 teritorijās BDUZ apakšpasākumā tiek pieteiktas nedaudz mazāk nekā puse (44%) no kopējām atbalstītajām platībām. Tāpat atzīmējams, ka ievērojama daļa BVZ joprojām netiek pieteikta atbalstam vispār un neietilpst arī lauku blokos, jo šīs platības neatbilst kādam no VPM nosacījumiem.

4.15. attēls. BDUZ pasākumā pieteikto platību novietojums 2012. gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Iznākuma rādītāji BDUZ apakšpasākumā sasniegti daļēji, jo atbalsta saņēmēju skaits sasniedz 75% no mērķa rādītāja noteiktās vērtības. Savukārt atbalstīto platību mērķa rādītājs praktiski ir sasniegts. Daudz sliktāka situācija vērojama ar rezultātu rādītāju izpildi, jo BDUZ apakšpasākumā apsaimniekoto platību īpatsvars no kopējās BVZ platības sasniedzis 72% (t.i., pēc botānisko BVZ kopējām platībām, bet pēc citiem BVZ kopējo platību rādītājiem vēl mazāk) plānoto 95% vietā.

4.5. tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde BDUZ apakšpasākumā

Rādītāja veids	Rādītājs	Mērķis	Sasniegtais
Iznākuma	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	4700	3996
	Atbalstāmā platība, ha	35 000	Vid. gadā 31 411 2012.gadā 34 348
Rezultātu	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, ha:		
	bioloģiskās daudzveidības uzlabošana	-	15%
	augsnas kvalitātes uzlabošana	-	-
	ūdens kvalitātes uzlabošana	-	-
Rezultātu LV	Apsaimniekotās platības īpatsvars kopējā bioloģiski vērtīgo zālāju platībā, %	95	72 (no botāniskajiem BVZ)

Avots: LVAEI

Lai gan apakšpasākumā noteiktās prasības kopumā ir ievērotas, tomēr, kā liecina 2013. gada NNS ietvaros veiktie BVZ lauka apsekojumi (Rūsiņa, 2013), bioloģiskās daudzveidības uzlabošana BDUZ platībās nav novērojama. Kopumā veiktajā BVZ inventarizācijā tika konstatēts, ka zālāju botāniskā kvalitāte neuzlabojas, ievērojamās platībās pat pasliktinās. Kā viens no iemesliem minēta arī

BDUZ apakšpasākuma nosacījumos noteiktā vēlā pļauja. Apakšpasākumam nav arī būtiskas nozīmes augsnes un ūdens kvalitātes uzlabošanā, tāpēc minētie rādītāji nebūtu vispār apskatāmi saistībā ar BDUZ atbalstītajām platībām.

BDUZ apakšpasākumā ir iespējams platības pieteikt diviem apsaimniekošanas veidiem – vēlajai pļaušanai un ekstensīvajai noganīšanai. Līdz šim ekstensīvajai noganīšanai tiek pieteikts ļoti mazs platību īpatsvars. Piemēram, 2012. gadā tie bija tikai 8% no BDUZ pasākumā pieteiktajām platībām, lai gan 2013. gadā veiktajos BVZ apsekojumos konstatēts, ka noganītas tiek nedaudz virs 20% platību. Tas liecina, ka atsevišķi ekstensīvās noganīšanas nosacījumi nav izpildāmi un platības tiek pieteiktas uz vēlo pļauju. Gan 2011. gadā LVAEI veiktajā aptaujā, gan 2013. gadā BVZ apsekojumos konstatēts (Rūsiņa, 2013), ka aptuveni pusē no BDUZ atbalstītajām platībām zāle pēc pļaušanas tiek atstāta uz lauka (smalcināta). Tāpat 2013. gadā veiktajā pētījumā ir konstatēts, ka zāles atstāšana uz lauka pasliktina zālāja botānisko kvalitāti. Tādējādi, ja netiks attiecīgi mainīti atbalsta saņemšanas nosacījumi, lai nodrošinātu piemērotu apsaimniekošanu zālājiem ilgtermiņā, var rasties situācija, ka ar BDUZ atbalstu augsts īpatsvars platību tiek uzturētas mākslīgi. Tāda situācija nevar būt ilgtspējīga, un arvien aktuālāks kļūst jautājums par sabiedriskā finansējuma efektīvāku izlietošanu BVZ platību saglabāšanā.

Analizējot atbalsta saņēmējus, iegūtie rezultāti parāda, ka platības virs 100 ha 2012. gadā ekstensīvajai noganīšanai pieteikuši 5 klienti, kuri kopā saņēmuši atbalstu par 24% no ekstensīvajai noganīšanai pieteiktajām platībām. Savukārt 2007. gadā nebija neviena pieteikuma BDUZ pasākumā uz ekstensīvo noganīšanu virs 100 ha (pēc platības lielākais bija 76 ha), bet 2008. gadā - viens pieteikums 125 ha platībā. Ekstensīvajai noganīšanai pieteiktās platības un to īpatsvars pamazām pieaug, tomēr pārliecinoši lielākās platības BDUZ pasākumā tiek pieteiktas uz vēlo pļaušanu (skat. 4.6. tabulu).

4.6. tabula. Sasniedzamie rādītāji un to izpilde BDUZ apakšpasākumā

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Platību sadalījums, VP/ENG*	95/5	94/6	93/7	93/7	92/8	92/8

* izteikts procentos pieteikto platību īpatsvars vēlajai pļaušanai un ekstensīvajai noganīšanai

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

2007. gadā uz vēlo pļaušanu pieteica 95% no BDUZ pasākumā apmaksātajām platībām. No tām 25 klienti pieteica platības virs 100 ha, savukārt 2012. gadā - jau 32 atbalsta saņēmēji. To pieteiktā platība sastādīja 16% no BDUZ pasākumā 2012. gadā uz vēlo pļaušanu deklarētajām platībām. Analizējot minēto 32 lielāko BDUZ atbalsta pieteicēju specializāciju, atzīmējams, ka 20 no tiem (t.i. 62,5% pretstatā 18% starp visiem pieteicējiem kopumā) norādījuši laukkopības specializāciju. Augstāk aprakstītie BDUZ pasākuma rādītāji saistīti gan ar saimniecības struktūru izmaiņām Latvijā kopumā, gan lauksaimniecības zemes īpašumu sadalījuma tendencēm. Tādējādi arī atbalsta saņēmēju rādītāji rosina diskutablus jautājumus par šādu BDUZ atbalsta ilgtspēju Latvijā BVZ platībās. Galvenais jautājums šajā kontekstā ir par pasākuma turpmāko nozīmi un devumu - vai tas veicinās zālāju botāniskās kvalitātes uzlabošanu, vai saglabās un veicinās platību iesaisti lauksaimnieciskajā ražošanā, vai pastāvēs kā maksājums par vienreizēju teritorijas nopļaušanu bez ievērojama devuma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un funkcionālas BVZ platību izmantošanas lauksaimniecībā.

Saistībā ar BDUZ platībām būtiski atzīmēt, ka zālājiem BVZ statuss noteikts dažādos laikos un ir bijušas atšķirības metodiskajā pieejā un BVZ datu apstrādē, līdz

ar to patlaban aktualizējies jautājums par BVZ datu precizitāti. 2013. gadā tika sagatavota jauna BVZ definīcija, vairāk saistot tos ar ES aizsargājamiem zālāju biotopiem, kā arī tika aktualizēta jauna BVZ noteikšanas metodika. BVZ apsekošanas ietvaros 2013. gadā tika konstatēts, ka 24% no platībām vairs neatbilst BVZ statusam. Tādējādi nepieciešams arī atkārtoti apsekt visas esošās BVZ platības. Tāpat 2013. gadā tika arī apsekotas no jauna pieteiktās BVZ platības, no kurām aptuveni 3 000 ha atzīti par BVZ. Ņemot vērā augstākminēto, secināms, ka saistībā ar BDUZ pasākumu tuvākajos gados veicamas nozīmīgas pārmaiņas, kuras ir nepieciešamas efektīvai apakšpasākuma ieviešanai.

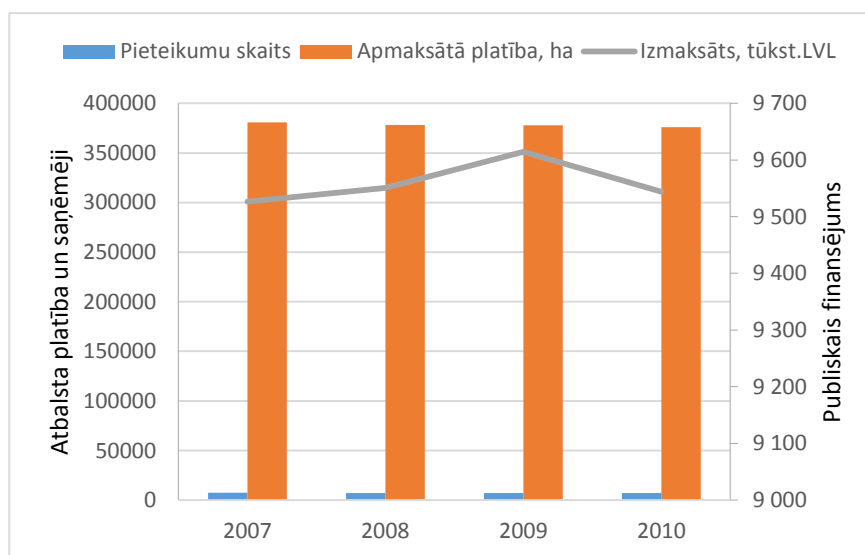
4.2.5 Erozijs ierobežošana un Buferjoslu ierīkošana

Lai gan EI un BI apakšpasākumi LAP 2007-2013 periodā tika turpināti ar LAP 2004-2006 periodā uzņemtajām saistībām, to radītāju apkopojums iekļauts šajā Agrovīdes pasākuma novērtējumā, jo minētajiem pasākumiem ir būtiska nozīme, īpaši Erozijs ierobežošanas apakšpasākumam, kurā tika ieguldīts ievērojams sabiedriskais finansējums.

EI pasākuma mērķis bija veicināt erozijs samazināšanu, palielinot veģetācijas noklāto platību proporciju lauksaimniecībā izmantojamās zemēs, kā arī veicināt augsnes augu barības vielu saglabāšanos (Lauku attīstības., 2004).

EI pasākumā atbalstu piešķir par *t.s. zaļo platību* uzturēšanu, kurām tika izvirzīti salīdzinoši viegli atbalsta nosacījumi. Īpaši jutīgās teritorijās atbalsta likme bija lielāka nekā pārējā Latvijas teritorijā. Apakšpasākumā bija noteiktas piecu gadu saistības, apņemoties apsaimniekotajās platībās nodrošināt vismaz 70% *zaļo platību* ziemas periodā.

Pasākums tika realizēts ievērojamās platībās līdz 2010. gadam, kad atbalstītās platības sasniedza gandrīz 376 tūkst. ha. Atbalsta saņēmēju skaits un izmaksātais sabiedriskais finansējums šajā laikā būtiski nemainījās (skat. 4.16. att.).

4.16. attēls. Erozijs ierobežošanas apakšpasākuma rādītāji par 2007.-2010.gadu

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

EI un BI apakšpasākumiem LAP 2007-2013 nav norādīti sasniedzamie rādītāji. EI apakšpasākums jaunajā periodā, nepaplašinot platības un atbalsta saņēmēju loku, turpinājās līdz 2010. gadam, kad beidzās uzņemtās saistības. Apakšpasākuma atbalstu plaši izmantoja saimniecības, kuras darbojas laukropībā. Atzīmējams, ka sasniegtajos platības rādītājos (skat. 4.7. tab.) apakšpasākumā

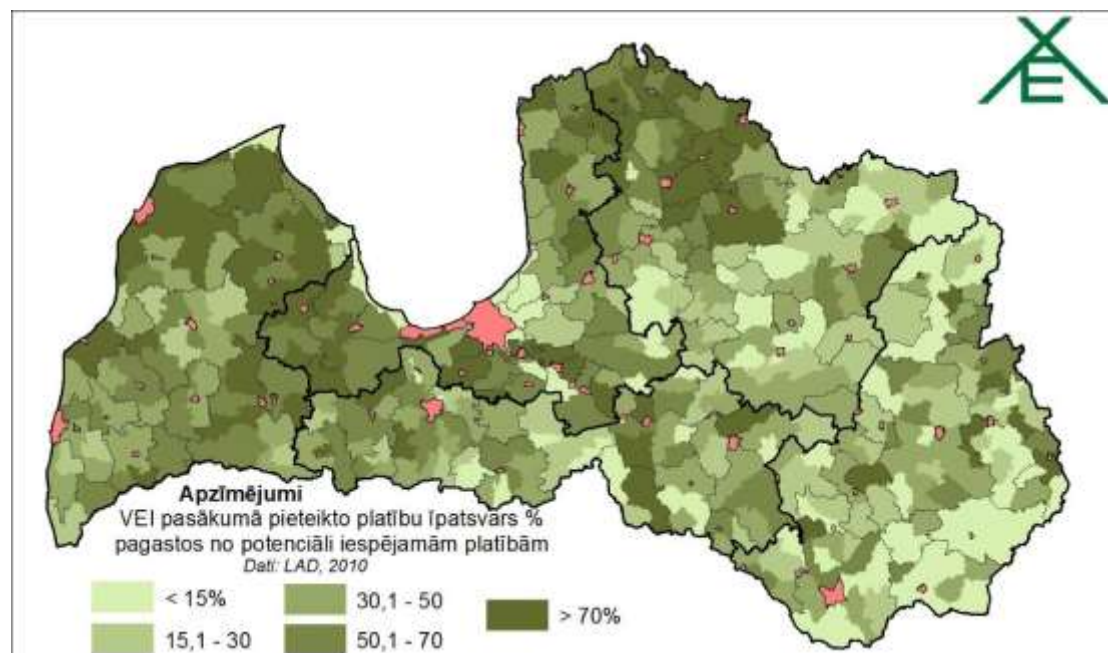
atbalstītās platības tika ievērojami pārsniegtas, tātad LAP 2004-2006 izvirzītie mērķi tika sasniegti.

4.7. tabula. EI pasākuma rādītāji

Rādītāja veids	Rādītājs	Sasniegtais, (līdz 2010. gadam)
Iznākuma	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	6 976
	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība, ha	vid. gadā 378 180 2010.gadā 375 945
Rezultātu	LIZ platība, kurā zeme tiek efektīvi izmantota, ha	-

Avots: LVAEI

Erozijas ierobežošanas pasākumā atbalstīto platību teritoriālais sadalījums parāda, ka visvairāk apakšpasākumā *zaļās platības* tika uzturētas Ziemeļvidzemē un Kurzemes ziemeļu daļā (skat. 4.16. att.). Lai gan Īpaši jutīgajās teritorijās (ĪJT) atbalstam bija paaugstināta likme, tomēr apakšpasākuma sekmes šajās teritorijās vērtējamas kā vidējas, jo pārsvarā pagastu ir atbalstītas 30-50% un 50-70% no potenciālajām platībām. Vidzemes centrālajā un dienvidu daļā, kā arī Latgalē zema atbalsta nav vērtējams negatīvi, jo šajās teritorijās daudzviet LIZ struktūrā liels ir PPG īpatsvars, līdz ar to arī erozijas risks šajās teritorijās ir ievērojami mazāks un EI apakšpasākumam nav augsta prioritāte.

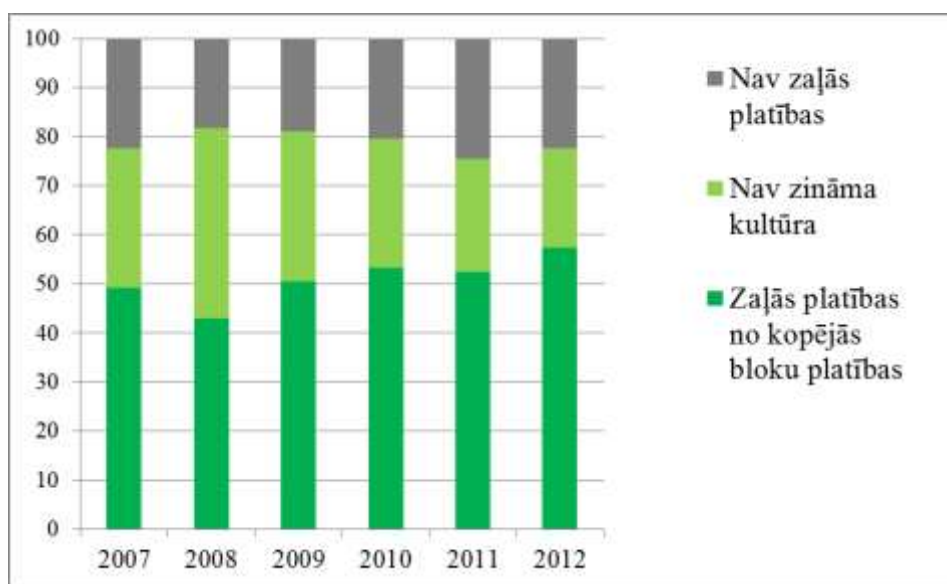

4.16. attēls. Erozijas ierobežošanas apakšpasākumā pieteikto platību īpatsvars no potenciāli iespējamām platībām 2010.gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Kopumā EI pasākums tika ieviests plašās teritorijās, jo daudziem atbalsta saņēmējiem bija iespējams izpildīt izvirzītos nosacījumus. Ja pasākumā netiktu

noteikti ierobežojumi par jaunu platību neuzņemšanu pēc 2006. gada, tad pieteiktās platības būtu ievērojami lielākas. Apskatot kopējo *zaļo platību* īpatsvaru lauku bloku platībās (skat. 4.17. att. un 4. pielikums) redzams, ka potenciāli EI apakšpasākuma nosacījumus varētu izpildīt liela daļa saimniecību. Lai gan saimniecību griezumā *zaļo platību* īpatsvars variējas atšķirīgi, tomēr kopējā lauku bloku struktūrā platības, kuras pēc EI apakšpasākuma nosacījumiem nav *zaļās platības*, kopš 2007. gada nepārsniedz 25%. Turklāt ievērojamai daļai no lauku bloku platībām nav zināma kultūra, bet var pieņemt, ka šīs atbalstam nedeklarētās platības galvenokārt veido ekstensīvi apsaimniekotas vai neapsaimniekotas platības, t.i., faktiski tās pieskaitāmas *zaļajām platībām*. Arī pēc EI apakšpasākuma pārtraukšanas būtisks zaļo platību samazinājums nav konstatēts. Līdz ar to secināms, ka liels *zaļo platību* īpatsvars (virs 70%) Latvijā mūsdienās uzskatāms par ierastu lauksaimniecības praksi.

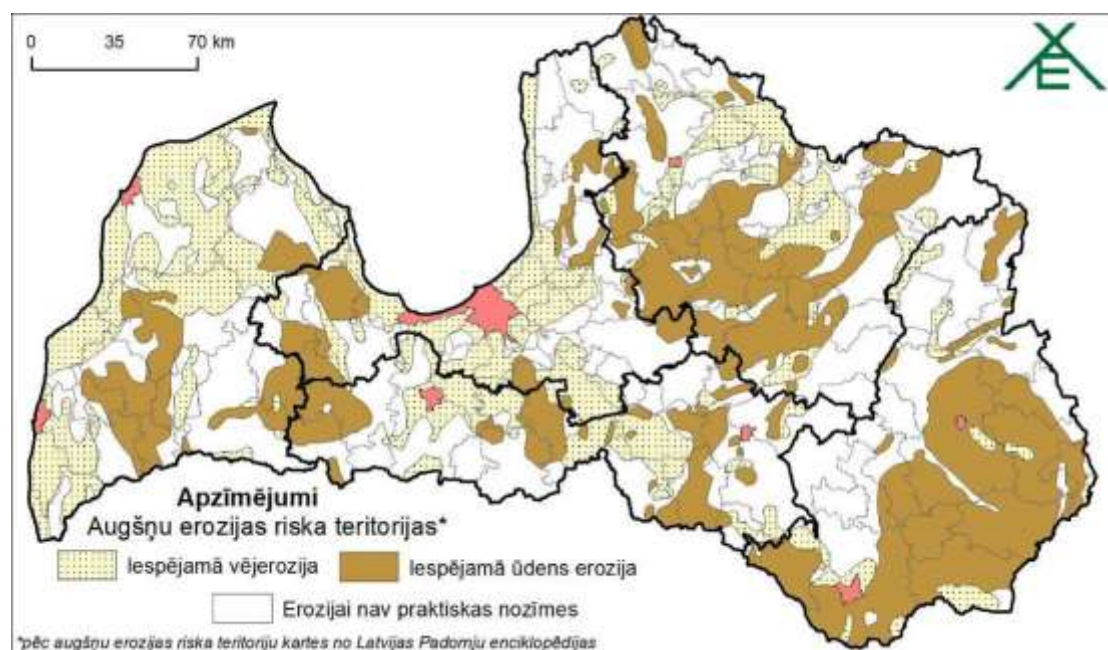
4.17. attēls. „Zaļo platību” īpatsvars lauku bloku platībā pagastos 2007.-2012.gadā

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Nemot vērā 4.17. attēlā aprakstītos rezultātus, atzīmējams, ka būtu arī pārvērtējamas un precizējamas erozijas riska apdraudētās teritorijas Latvijā. Līdz šim dažādos informācijas avotos (t.sk. plānošanas dokumentos) ar erozijas riskiem lauksaimniecības zemēs saistītos aprakstos lielākoties sastopami A. Boruka sniegtie dati par to, ka Latvijā nozīmīgākā ir ūdens erozija, t.i., augsnes virskārtas daļēja nonešana ar nokrišņu ūdeņiem pa pauguru nogāzēm uz leju, kuras ietekmētā aramzeme aizņem 380 000 ha jeb 15,4 % no Latvijas aramzemes, kā arī vēja erozijas apdraudēta aramzeme (Rīgas, Ventspils un Liepājas rajonos, kā arī Zemgalē, kur padomju laikā izveidoti lieli lauku masīvi), kura kopā veido 230 000 ha jeb 9,3% (Boruks, 2004). Minētā informācija par erozijas procesiem un areāliem ir atbilstoša, taču, izmantotjot mūsdienu ĢIS priekšrocības, nepieciešams veikt erozijas riskam pakļauto platību precizēšanu. Mūsdienās erozijas risku novērtēšanā tiek veikti jauni pētījumi, kuri parāda šīs problēmas pieaugošo aktualitāti. Latvijā atsevišķās vietās šāda veida pētījumi veikti Austrumlatvijā (Soms, 2013).

Šī pētījuma ietvaros, balstoties uz pieejamo informāciju un aktuāliem lauku bloku datiem, veikta analīze, lai daļēji novērtētu un iespēju robežās precizētu potenciālās augsnes ūdens un vēja erozijai pakļauto teritoriju platības. Erozijas platību precizēšanā izmantota augsnes erozijas risku karte no Latvijas Padomju enciklopēdijas (Latvijas., 1984). Salīdzinot vairākus pieejamos kartogrāfiskos

materiālus par augsnes eroziju, minētā karte tika atzīta par optimālāko, tāpēc tās dati tika vektorizēti (skat. 4.18. att.) un pārklāti ar 2012. gada lauku bloku datiem.

4.18. attēls. Potenciālās augšņu erozijas karte (pēc Latvijas Padomju..., 1984)

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Lai gan iegūtie rezultāti uzskatāmi par indikatīviem, jo salīdzinātas telpisko datu kopas ar dažādu mēroga noteiktību, tomēr tie apstiprina datu precizēšanas nepieciešamību par faktiskajām erozijas riskiem pakļautajām platībām (4.8. tab.). Piemēram, analizējot 2012. gada lauku bloku datus, secināms, ka faktiskās ūdens un vēja erozijai pakļautās teritorijas ir daudz mazākas. Šāds piemērs apliecina, ka precīzāku datu sagatavošana nodrošinātu mērķtiecīgāku Agrovides apakšpasākumu ieviešanu un efektīvāku sabiedriskā finansējuma izlietojumu.

4.8. tabula. Augsnes erozijas riska teritoriju rādītāji pēc 2012. gada lauku bloku datiem

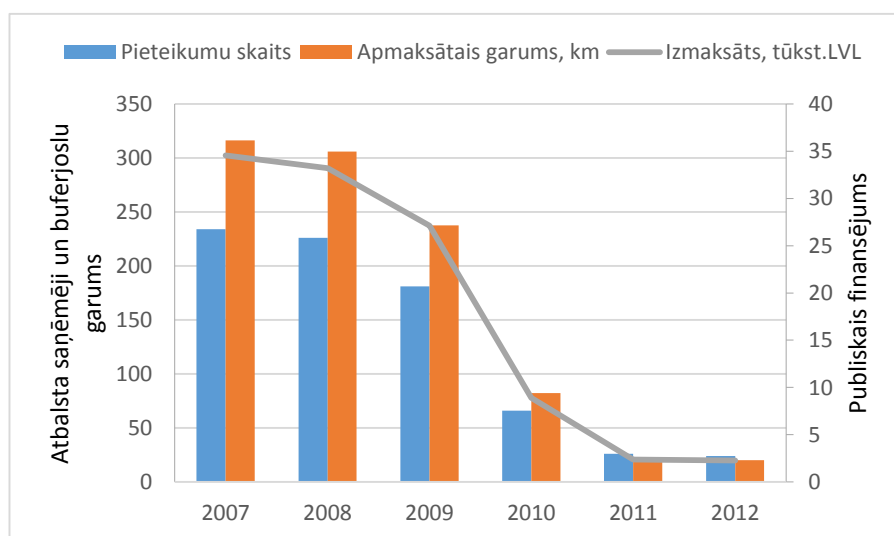
Rādītājs	Platība	
	Vēja erozijas risks	Ūdens erozijas risks
<i>Pieejamie dati (pēc Boruks, 2004)</i>	230 000	380 000
Lauku bloki (2012. gads, kopējā platība)	299 506	682 711
VPM (deklarētā platība)	217 280	509 894
PPG (deklarētā platība)	65 839	203 059
Aramzemes (deklarētā platība)	151 441	306 835
Sētie zālāji (deklarētā platība)	45 880	111 887
Aramzemes bez sētiem zālājiem (deklarētā platība)	105 561	194 948
Platības, kurās potenciāli būtu veicami erozijas ierobežošanas pasākumi (t.i., platības bez veģetācijas rudens/ziemas periodā)	63 000	125 000

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Buferjoslu ierīkošanas apakšpasākuma mērķis ir veicināt videi draudzīgu metožu ievērošanu un vides aizsardzības prasībām atbilstošu saimniecisko darbību vides jutīgās teritorijas platībās, kur pastāv īpaši augsts risks augsnes un ūdens piesārņojumam, kā arī palielināt platības savvaļas augu un dzīvnieku sugu dzīvotņu saglabāšanai un aizsargāšanai vietās ar augstu aramzemes izmantošanas intensitāti (Lauku attīstības..., 2004).

Apakšpasākuma ieviešana paredzēta īpaši jutīgās teritorijās (ĪJT). Tā aktivitāte paredz dažāda platuma zālāju buferjoslu ierīkošanu gar upēm, ezeriem, ūdenskrātuvēm un meliorācijas sistēmu novadgrāvjiem, kā arī tīrumu buferjoslas.

Atbalstīto buferjoslu garums kopš 2007. gada pastāvīgi ir samazinājies, arvien vairāk atbalsta saņēmējiem pārtraucot uzņemtas saistības (4.19. att.) un neuzņemoties jaunas. Apakšpasākumā bija iespējams ierīkot trīs veidu buferjoslas – gar Valsts nozīmes meliorācijas sistēmas ūdenstecēm un virs 5 ha ūdenstilpēm (10 m platumā), gar novadgrāvjiem (4 m) un tīrumu buferjoslas (4 m). Vislielāko īpatsvaru (t.i. gandrīz pusi no kopējā buferjoslu garuma) starp buferjoslu veidiem kopš 2007. gada aizņēma buferjoslas gar grāvjiem, izņemot 2012. gadu, kad visu buferjoslu veidu sadalījums faktiski izlīdzinājies. Aptuveni trešdaļu no buferjoslu garuma ik gadu sastādīja tīrumu buferjoslas, savukārt vidēji nedaudz virs 20% no kopgaruma buferjoslas ierīkotas gar ūdenstecēm (valsts nozīmes ūdensnotekām). Tīrumu buferjoslas pirmkārt saistāmas ar bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas mērķi, tādēļ to ieguldījums ūdens kvalitātes uzlabošanā ir mazāks nekā buferjoslām gar grāvjiem un ūdenstecēm.

4.19. attēls. BI apakšpasākuma rādītāji par 2007.-2012.gadu

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Tāpat kā citi ar ūdens kvalitātes uzlabošanu saistītie Agrovīdes apakšpasākumi arī BI izvirzīto mērķi sasniedzis tikai daļēji. Pirmkārt atzīmējams, ka pat 2007. gadā buferjoslu kopgarums sastādīja nelielu daļu no nepieciešamā. Savukārt pēc 2008. gada ierīkoto un uzturēto buferjoslu kopgarums strauji kritās. Lai gan 2007. un 2008. gadā buferjoslu kopējais garums pārsniedza 300 km, tomēr visu īpaši jutīgo teritoriju griezumā šāds rādītājs vērtējams kā salīdzinoši neliels. Pie tam atzīmējams, ka no 2007. gada līdz 2012. gadam buferjoslu kopgarums ir samazinājies 15 reizes.

Kā viena no būtiskām problēmām saistībā ar buferjoslu ierīkošanu minama potenciālo atbalsta saņēmēju zemā aktivitāte. Turklāt zema aktivitāte ĪJT raksturīga ne tikai BI apakšpasākumā, bet visā Agrovīdes pasākumā kopumā. To apliecina arī

tas, ka atbalsta saņēmēji tomēr nevēlējas uzņemties saistības, lai gan BI apakšpasākumā bija iespējams pieteikt jaunas buferjoslu platības. Nevēlēšanās uzņemties saistības BI apakšpasākumā galvenokārt pamatotas ar ekonomisko neizdevīgumu, jo atbalsta likme nekompensē zaudējumus, kuri saimniecībām rodas, ierīkojot buferjoslas, kā arī ar praktiskiem apsvērumiem – ir ierobežotas buferjoslu piekļūšanas, pļaušanas iespējas (jo īpaši kamēr raža nav novākta) u.tml. Veicot aprēķinu pēc 2013. gada likmēm BI apakšpasākumā, iznāk, ka tīrumu buferjoslās likme ir aptuveni 225 LVL/ha, buferjoslās gar grāvjiem – 175 LVL/ha, gar ūdenstecēm – 170 LVL/ha. Šādas likmes ir vērtējamās kā pietiekami optimālas, līdz ar to zemajā aktivitātē būtiska nozīme ir arī citiem faktoriem. Kā vēl viens no tiem saistībā ar BI apakšpasākuma ieviešanu būtu minama informācijas nepietiekamība par vides jautājumiem. Tādējādi ĪJT būtu jāveic papildus informatīvie pasākumi saistībā ar Agrovides apakšpasākumiem un to iespējām. Kā negatīvs faktors BI apakšpasākuma nosacījumos atzīmējams tas, ka nopļauto zāli var arī atstāt sasmalcinātu uz vietas, līdz ar to buferjosla tikai daļēji veic savu funkciju.

BI apakšpasākuma galvenais mērķis ir saistīts ar virszemes un pazemes ūdens kvalitātes aizsardzību un saglabāšanu. Pēdējos gados Latvijā ūdeņu kvalitātes monitoringa programma netiek veikta nepieciešamajā apjomā, tāpēc ZM uzdevumā pētījumā „Virszemes ūdeņu un gruntsūdeņu kvalitātes pārraudzība īpaši jutīgajās teritorijās un lauksaimniecības zemēs lauksaimniecības noteču monitoringa programmas ietvaros” to veic LLU Vides un ūdenssaimniecības katedra V. Jansona vadībā. Ūdens kvalitātes pētījumi tiek veikti dažādos līmeņos (drenu lauks, sateces baseins), t.sk. ĪJT mazajās upēs. Kopumā monitoringā līdz šim būtiska ūdens kvalitātes pasliktināšanās nav konstatēta. Lai gan slāpekļa maksimālās koncentrācijas atsevišķos periodos pārsniedz robežvērtības, tomēr vidējās koncentrācijas ir zem robežvērtībām. Ilggadēji novēroto (1994.-2010. gads) slāpekļa savienojumu koncentrāciju tendenču analīze uzrāda koncentrāciju pieaugumu, t.sk., Bērzes novērojumu stacijā, kura atrodas ĪJT (Jansons et al., 2011). Tādējādi Agrovides pasākumu aktualitāte saistībā ar ūdens kvalitāti nākotnē tikai pieaugs.

4.3. Agrovides pasākuma novērtējums

4.3.1 Ietekmes rādītāji

Agrovides pasākuma novērtēšanā nozīmīgi ir ietekmes rādītāji, kuri parāda pasākuma devumu vides stāvokļa uzlabošanā. Līdz šim to praktiskajā pielietošanā novērtēšanas procesos konstatētas zināmas problēmas. Vērtējot LAP 2007-13 definētos rādītājus vides kontekstā, jāņem vērā sekojoši aspekti:

- Latvijā jau vēsturiski atsevišķi dati netiek apkopoti vispār vai tiek iegūti neregulāri un pēc dažādām metodiskām pieejām;
- praktiski visi vides rādītāji ir nacionālā līmeņa rādītāji bez reģionāla dalījuma;
- atsevišķi rādītāji attiecas uz telpiski nodalītām teritorijām (piem., BVZ, Natura 2000, ĪJT);
- saistībā ar daudziem KLP vērtēšanā nozīmīgiem vides rādītājiem Latvijā netiek veikts atbilstošs rādītāju monitorings;
- rādītāja vērtība nereti pietiekami neraksturo, neizskaidro telpiskās likumsakarības un pasākuma ietekmes, tāpēc nepieciešams veikt papildus pētījumus;

- LAP novērtēšanas procesā, interpretējot vides rādītājus, jāņem vērā, ka Latvijā ievērojama daļa LIZ jeb 20% no lauku bloku platībām netiek pieteiktas uz atbalstu, bet 15% LIZ platību pēc zemes vizuālā apsekojuma (ZVA) datiem netiek apsaimniekotas vispār - šādi rādītāji vides prioritāšu kontekstā var tikt saistīti gan ar pozitīvām ietekmēm (jo īpaši LIZ aizaugšanas sākumstadijā, jo kopējais augu un dzīvnieku sugu skaits palielinās), gan ar negatīvām (samazinās atklātas ainavas u.c.).

Nemot vērā esošo datu pieejamību un kvalitāti, lai raksturotu situāciju, informācija kopsavilkuma veidā par plašāk izmantotajiem rādītājiem iekļauta 4.9. tabulā. Būtiskākie ierobežojumi rādītāju izmantošanā saistāmi ar to, ka tie raksturo situāciju nacionālā līmenī, savukārt Agrovides apakšpasākumi BI, BDUZ un IDIV realizēti salīdzinoši nelielās platībās. Līdz ar to, zinot pasākumu ieviešanas telpiskās likumsakarības un rādītāju noteikšanas metodiskos risinājumus, atzīmējams, ka daļa rādītāju attiecīgos pasākumus un arī to summāro ieguldījumu raksturo minimāli vai neraksturo vispār.

4.9. tabula. Agrovides pasākuma novērtēšanas rādītāju izmantošanas iespējas

Apakš-pasākums	Vides rādītāji (pēc CMEF metodikas)						Piezīmes
	LPI	ADVZ	Ūdens patēriņš	Ūdens kvalitāte	Augsnes kvalitāte	Augsnes erozija	
	<i>Komentārs par rādītāju Latvijā</i>						
	Tiek noteikts nacionālā līmenī	Kartēšana nav veikta, nav datu	Nav prioritārs, neraksturo LAP pasākumus	Indikatīvs nacionālā līmenī, pilnvērtīgs monitorings netiek veikts	Indikatīvs nacionālā līmenī tiek noteikts priekš SEG bilances aprēķiniem, pilnvērtīgs monitorings netiek veikts	Indikatīvs nacionālā līmenī, monitorings netiek veikts	Ietekmes rādītāji lielākoties nav pietiekami apakšpasākumu novērtēšanai gan sliktās datu kvalitātes, gan pasākumos atbalstīto nelielo platību dēļ
	<i>Komentārs par rādītāju attiecīgā apakšpasākuma kontekstā</i>						
BDUZ	Raksturo minimāli	-	Neraksturo	Neraksturo	Neraksturo	Neraksturo	Atbilstošākais rādītājs būtu ADVZ, taču nacionāla līmeņa rādītāji pietiekami neraksturo, jo pasākumā nelielas platības
IDIV	Neraksturo	-	Neraksturo	Raksturo minimāli	Raksturo minimāli	Neraksturo	Nacionāla līmeņa rādītāji pasākumu neraksturo dēļ ļoti mazajām platībām
RLZP	Raksturo minimāli	-	Neraksturo	Raksturo minimāli	Raksturo minimāli	Raksturo minimāli	Lielākā daļa rādītāju raksturo minimāli
BI	Neraksturo	-	Neraksturo	Raksturo minimāli	Raksturo minimāli	Neraksturo	Nacionāla līmeņa rādītāji pasākumu neraksturo dēļ mazajām platībām
BLA	Raksturo daļēji	-	Neraksturo	Raksturo daļēji	Raksturo daļēji	Raksturo minimāli	Lielākā daļa rādītāju daļēji raksturo, jo pasākumam ievērojamas platības
EI	Neraksturo	-	Neraksturo	Raksturo daļēji	Raksturo daļēji	Raksturo daļēji	Raksturo daļēji, jo pasākumam ievērojamas platības

Taču līdzīgas problēmas kā Latvijā saistībā ar novērtēšanā izmantojamiem rādītājiem konstatētas arī citās valstīs. Kopumā tiek atzīts, ka vides rādītāji sniedz datus par dalībvalsts vides stāvokli, taču tie, bez papildus izpētēm nav piemēroti lauksaimniecības politikas vides aspektu novērtēšanai (Yli-Viikari et al., 2007).

Tāpat atzīmējams, ka lielākā daļa vides rādītāju ir VARAM kompetencē, tāpēc ministrijām jāvienojas par iespējām tikt pie minētajiem rādītājiem tādā kvalitātē, lai tie būtu noderīgi arī KLP plānošanā un novērtēšanā. Lai nodrošinātu LAP Agrovides pasākuma novērtējumu, nepieciešams noteikt un/vai aktualizēt rādītāju vērtības. Alternatīva ir izmantot dažādas pieejas (gadījuma izpēti ar lauku apsekojumiem - *case studies*, atbalsta saņēmēju intervijas u.tml.), lai iegūtu novērtējumam nepieciešamos datus. Arī šajā pētījumā Agrovides pasākuma ietekmes novērtējumā lielākoties veikta rezultātu apkopošana no atsevišķām izpētēm par apakšpasākumiem un datu analīze, balstoties uz ekspertu zināšanām.

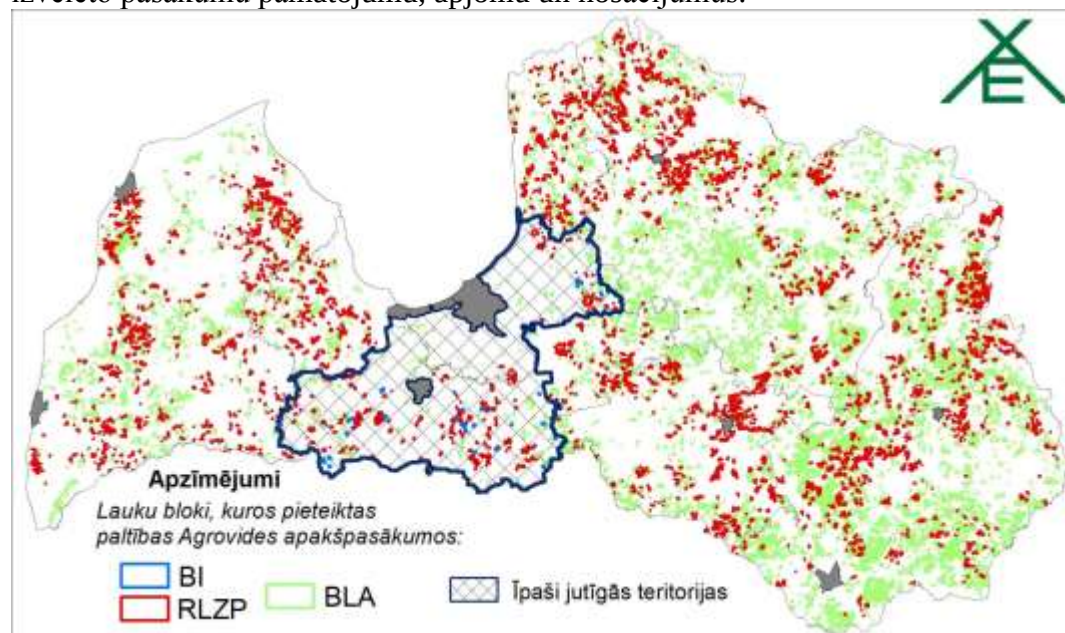
4.3.2 Agrovides pasākuma rezultāti un problēmas

Vērtējot Agrovides pasākumu Latvijā, jāņem vērā, ka būtiska loma vides jautājumu risināšanā kopējās lauksaimniecības politikas ietvarā ir dažāda līmeņa nacionālajiem plānošanas dokumentiem, piemēram, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijai līdz 2030. gadam, Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. - 2020. gadam, Vides politikas pamatnostādņiem 2009-2015. gadam. Šajos dokumentos vides prioritātes, kuras tieši saistītas ar lauksaimniecības nozari, kopumā ir minētas, taču nav prioritizētas. Tāpat kopēja raksturīga iezīme plānošanas dokumentos saistībā ar vides prioritātēm lauksaimniecības nozarē ir tā, ka lielākoties tiek definēti vispārīgi un deklaratīvi mērķi bez precīzām platībām un ģeogrāfiskās piesaistes. Savukārt precīzu platību norādīšanu ierobežo ar vides prioritātēm saistīto datu zemā kvalitāte. Līdz ar to šāda vispārēja pieeja vides jautājumu risināšanā sastopama arī lauksaimniecības politikas plānošanas dokumentos.

Tāpat būtiska loma vides mērķu sasniegšanā arī ir Savstarpējās atbilstības (SA), kā arī normatīvo aktu prasībām, kuru ievērošanas kontroli veic LAD un citas institūcijas (VAAD, VVD). Minētās prasības regulē gan minerālmēslu un AAL lietošanu, pļaušanas termiņus u.c. Līdz šim neatbilstības SA prasībām Latvijā konstatētas salīdzinoši nedaudz, tātad pārliciecināši lielākā daļa uzņemto saistību tiek izpildītas un prasības ievērotas. Saistībā ar Agrovides apakšpasākumiem zināma problēma saistās arī ar to, ka atbalstam tiek pieteiktas platības, bet netiek izpildīti atbalsta saņemšanas nosacījumi. Kā liecina informācija LAD datu bāzē, tad kopumā šādu platību, kuras neatbilst vai neizpilda atbalsta saņemšanas nosacījumus un kurām tiek piemērotas sankcijas, Latvijā ir salīdzinoši maz, tomēr starp Agrovides pasākumā deklarētajām platībām visvairāk to ir RLZP un BI apakšpasākumos.

Agrovides pasākuma vērtēšanā jāņem vērā, ka apakšpasākumiem ir atšķirīgi prioritārie vides mērķi. Piemēram, BDUZ apakšpasākums vērsts uz bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu un saglabāšanu, savukārt RLZP, BI, EI un BLA apakšpasākumi prioritāri vērsti uz ūdens un augsnes kvalitātes aizsardzību. Līdz ar to ietekmes no apakšpasākumiem uz prioritārajiem virzieniem ir dažādā apjomā pie tam šīs ietekmes var būt gan pozitīvas, gan negatīvas. Tāpat nozīmīgs ir faktors, ka dabas apstākļi un vides kvalitāte Latvijā ir teritoriāli atšķirīga, ko ietekmē arī lauksaimnieciskā darbība. Līdz ar to dažādiem vides aspektiem (virszemes ūdens kvalitātei, augsnes kvalitātei, bioloģiskajai daudzveidībai) ir atšķirīga nozīme telpiskā griezumā, kas nosaka to, ka Agrovides apakšpasākumiem ir noteiktas mērķteritorijas ar augstāku un zemāku prioritāti. Tāpat atzīmējams, ka būtiska loma ir saimniecībās izmantotajai lauksaimnieciskajai praksei, kuru Agrovides apakšpasākumos iespējams

virzīt vēlamajā virzienā ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem. Tomēr Latvijā līdz šim LAP 2007-2013 Agrovides pasākuma mērķa teritorija lielākoties ir visa Latvijas lauku teritorija, arī izvirzītie atbalsta saņemšanas nosacījumi ar dažiem izņēmumiem tiek piemēroti vienādi bez sīkākas detalizācijas. Tādējādi Agrovides apakšpasākumos tiek atbalstītas sasniedzamajos rādītājos definētās platības, taču aktivitāšu ietekme uz attiecīgo vides problēmu un tās mazināšanu jo īpaši Latvijas mērogā ir maznozīmīga. Piemēram, apskatot arī uz virszemes un pazemes ūdens kvalitātes aizsardzību un uzlabošanu vērsto nozīmīgāko Agrovides apakšpasākumu (RLZP, BLA, BI) teritoriālo sadalījumu 2012. gadā (skat. 4.20 att.), redzams, ka īpaši jutīgajās teritorijās minētie apakšpasākumi realizēti salīdzinoši maz. Līdz ar to rodas jautājums, vai šo Agrovides apakšpasākumu vieta mērķu hierarhijā ir pareizi noteikta un kas būtu jādara, lai mērķtiecīgi (t.sk. precīzās vietās) sakārtotu vajadzības un to īstenošanai izvēlēto pasākumu pamatojumu, apjomu un nosacījumus.

4.20. attēls. Agrovides pasākumu (BI, RLZP, BLA) teritoriālais sadalījums un īpaši jutīgās teritorijas

Avots: LVAEI apkopojums pēc LAD datiem

Kā jau minēts, agrovides apakšpasākumos LAP 2007-2013 iznākuma rādītāji kopumā tiek sasniegti un pat pārsniegti. Jo īpaši tas attiecināms uz rādītājiem pēdējos gados, jo perioda sākumposmā rādītāji nereti netika sasniegti. Apkopojums par LAP 2007-2013 Agrovides pasākuma iznākuma un rezultātu rādītājiem parādīts 5. pielikumā. Sasniedzamo rādītāju analīzē novērtējums vairāk balstīts uz platību rādītājiem, jo atbalsta saņēmēju skaitu kopš 2007. gada būtiski ietekmējusi saimniecību struktūras maiņa, kura acīmredzot nav bijusi prognozēta, sagatavojot LAP 2007-2013. Agrovides pasākumā kopumā sliktāka situācija ir ar rezultātu rādītājiem. Lai gan tie ir sasniegti BLA apakšpasākumā, tomēr IDIV un RLZP apakšpasākumā rezultāta rādītāji sasniegti daļēji, bet BDUZ pasākumā tie nav sasniegti.

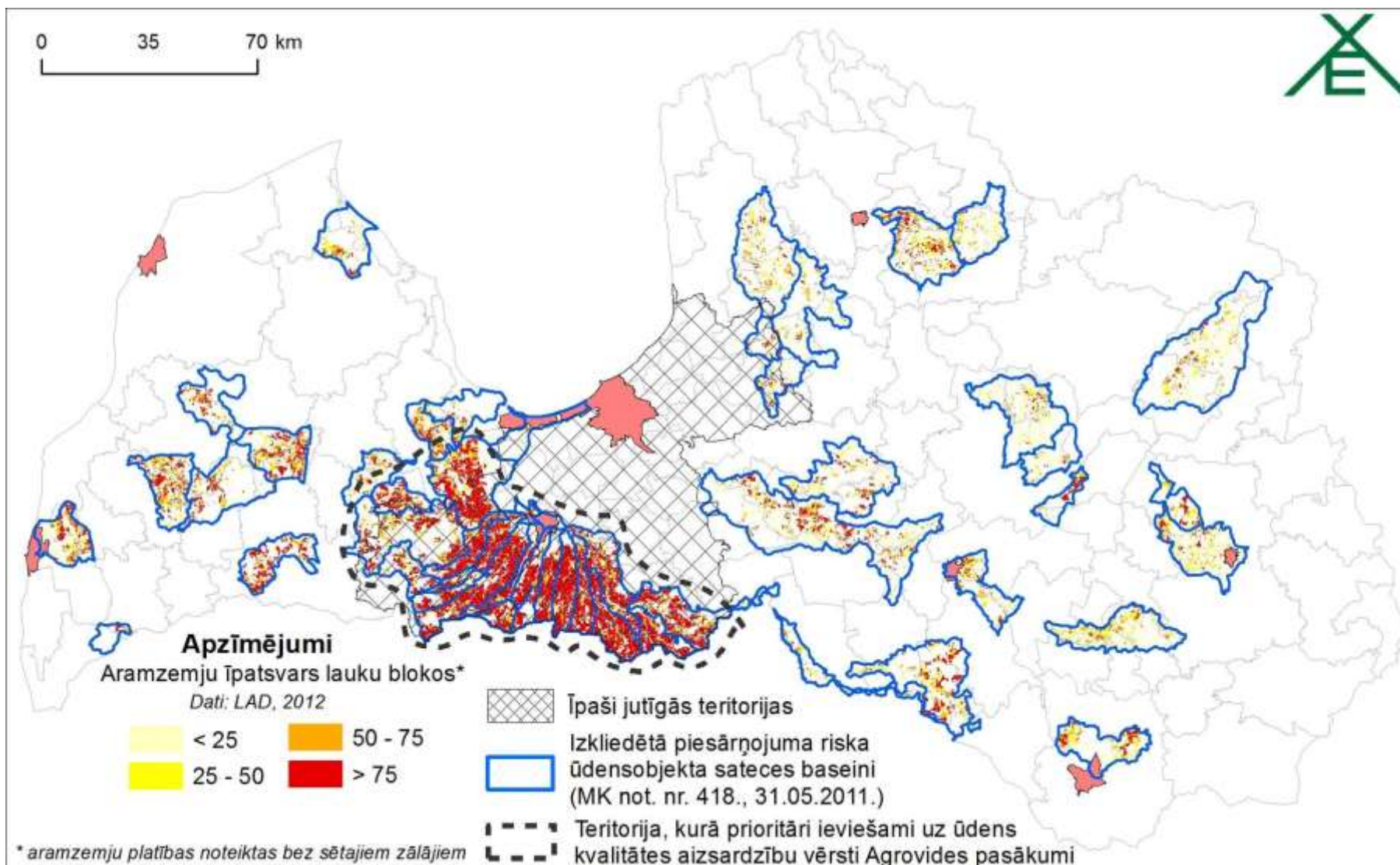
Kā negatīva tendence saistībā ar Agrovides apakšpasākumiem (RLZP, BI, BLA, IDIV) ir minama zemā aktivitāte, kura turklāt vēl samazinās, lauksaimniecībā visattīstītākajos reģionos (Rietumzemgale, Dienvidkurzeme, u.c. mazākos areālos) jo īpaši ar izteiktu laukkopības dominanci, t.sk. potenciāli ar vislielāko ietekmi uz vidi.

Viena no LAP 2007-2013 nozīmīgākajām prioritātēm ir virszemes un pazemes ūdens kvalitātes uzlabošana. Turklāt arī LAP 2014-2020 šai prioritātei atvēlēts nozīmīgs finansējums. No līdzšinējiem Agrovīdes apakšpasākumiem šajā jomā nozīmīgākie ir BLA, BI, RLZP, IDIV, EI, bet, kā jau minēts, apakšpasākumu faktisko ietekmi nav iespējams novērtēt atbilstoša monitoringa trūkuma dēļ. Tomēr, vērtējot šo apakšpasākumu realizācijas vietu teritoriālo sadalījumu, secināms, ka tas nav bijis pietiekami mērķtiecīgs. Lielākoties visi ar virszemes ūdens kvalitātes uzlabošanu saistītie Agrovīdes apakšpasākumi līdz šim ieviesti visā Latvijas teritorijā, t.i., gan teritorijās, kur uz ūdens kvalitāti konstatēta ietekme no lauksaimniecības, gan teritorijās, kur šāda ietekme nav novērota. Izņēmums ir BI apakšpasākums, kurš tika ieviests ĪJT, kā arī EI pasākums, kurā sākotnēji tika noteikta paaugstināta likme ĪJT teritorijās. 2011. gadā saskaņā ar MK noteikumiem nr. 418 „Noteikumi par riska ūdensobjektiem” (31.05.2011.) ir noteikti riska ūdensobjektu sateces baseini, t.sk. norādot teritorijas, kurās par būtiskāko riska cēloni uzskatāms izkliedētais piesārņojums. Tādējādi gan LAP 2007-2013 novērtēšanā, gan turpmāk Agrovīdes apakšpasākumu plānošanā un ieviešanā jāņem vērā minētie riska ūdens objekti. Salīdzinot MK noteikumos iekļautās ar izkliedētā piesārņojuma risku saistītās ūdensobjektu teritorijas ar lauku blokos deklarētās aramzemju platības (skat. 4.21. att.) redzams, ka nozīmīgs aramzemju īpatsvars ir praktiski visos Lielupes ūdensobjektu sateces baseinos un tikai atsevišķos citu lielo upju sateces baseinos. Tāpat atzīmējams, ka šajās platībās ir maz BLA atbalstīto platību. Piemēram, aramzemes (graudaugu, tehniskās u.c. kultūras) aizņem 53,3 % no lauku blokiem riska ūdensobjektu teritorijās, no šīm aramzemēm Lielupes sateces baseinā atrodas divas trešdaļas platību. Ārpus Lielupes baseina teritorijām riska ūdensobjektu sateces baseinos kopumā ir daudz mazāk lauksaimniecības zemju, kas nozīmē, ka šajās teritorijās nozīmīga daļa izkliedētā piesārņojuma nāk no meža u.c. zemēm. Pie tam tajās liels īpatsvars ir PPG un sētajiem zālājiem. Tā piemēram, no visām riska ūdensobjektos ietilpstošajām lauku bloku platībām (576 537 ha) 15% sastāda PPG, no kurām Lielupes baseinā ietilpst tikai 2,7%, sētie zālāji kopā ir 15,5%, bet Lielupes baseinā attiecīgi – 4,7%. Minētie lauksaimniecības zemes izmantošanas veidi nav saistāmi ar nozīmīgu izkliedēto piesārņojumu. Tādējādi, lai veicinātu uz ūdens kvalitātes uzlabošanu vērsto pasākumu efektivitāti un mērķtiecīgumu, attiecīgie uz ūdens kvalitātes uzlabošanu vērstie Agrovīdes apakšpasākumi prioritāri būtu ieviešami 4.21. attēlā parādītajos Lielupes baseina ūdensobjektos.

Tāpat atzīmējams, ka pasākumi ūdens kvalitātes uzlabošanai būtu jāveido kompleksi, paredzot arī aktivitātes saistībā ar meliorācijas sistēmām, piemēram, sedimentācijas dīķu izveide, regulējošā drenāža u.tml. (Agrovīdes pasākumi..., 2013).

Saistībā ar ūdens kvalitātes uzlabošanu Agrovīdes pasākumā Latvijā atzīmētās problēmas konstatētas arī citās ES dalībvalstīs. Nereti šādos apakšpasākumos saimniecību aktivitāte ir pārāk zema, lai ieviestais pasākums būtu efektīvs, līdz ar to netiek sasniegti izvirzītie mērķi. Tāpat kā Latvijā, arī citviet atbalsta saņēmēju aktivitāte ir zema intensīvi izmantotās teritorijās, kas bieži vien ir galvenie piesārņojuma avoti. Kā nozīmīgākais iemesls minēts, ka piedāvātais finansiālais atbalsts nevar kompensēt reālo ienākumu zudumu. Tas savukārt rada vairākus jautājumus (Herivaux et al., 2013):

- Vai Agrovīdes pasākums ir atbilstošs instruments, lai samazinātu difūzo piesārņojumu un atjaunotu gruntsūdeņu kvalitāti?
- Kādam būtu jābūt kompensāciju apjomam?
- Vai izmaksātais sabiedriskais finansējums ir devis ieguvumus ūdens kvalitātes uzlabošanā?

4.21. attēls. Izkliedētā piesārņojuma riska ūdensobjektu sateces baseini Latvijā un aramzemju īpatsvars tajos ietilpstošajos lauku blokos

Raugoties uz Agrovides pasākuma ieviešanas sekmēm kopumā, secināms, ka zināmas problēmas konstatētas ne tikai Latvijā, bet daudzās ES dalībvalstīs. Dažādos pētījumos visvairāk tiek analizēta bioloģiskās lauksaimniecības nozīme un tās ietekme, jo šis Agrovides apakšpasākums tāpat kā Latvijā ES dalībvalstīs saistīts ar ievērojamiem sabiedriskā finansējuma ieguldījumiem. Tāpēc tiek vērtēts, vai ievērojamais atbalsts ir atmaksājies un devis nozīmīgu ieguldījumu vides problēmu risināšanā. Pētījumā, kurš aptver zinātniskās literatūras analīzi (Hole et al., 2005) saistībā ar BLA pasākuma ietekmēm, atzīmēts, ka vides stāvoklis apvidos, kuros plaši sastopamas saimniecības ar ekstensīvi apsaimniekotu zālāju dominanci bez BLA atbalsta, būtiski neatšķiras no teritorijām ar BLA atbalstu. Tomēr sastopami arī pētījumi, kuros konstatēts, ka, pateicoties mazākiem lopu blīvumiem un mazāk intensīvai zālāju apsaimniekošanai, BLA shēmās biotopu kvalitāte ir augstāka (Schadera et al., 2013). Kopumā pētījumos ir konstatētas pozitīvas ietekmes no BLA shēmām, t.sk. arī aramzemēs salīdzinot ar konvenciālajām metodēm. Taču līdzīgi kā Latvijā tiek atzīmēts, ka trūkst pētījumu, kuri attiecas uz bioloģiskās lauksaimniecības devumu un ietekmi pastorālajās sistēmās, neskatoties uz to ievērojamo apmēru un nozīmi zālāju uzturēšanā (Hole et al., 2005). Latvijas kontekstā būtiski atzīmēt, ka BLA pasākumam ir nozīmīga loma lielu platību videi draudzīgā apsaimniekošanā un uzturēšanā, tādējādi tas vērtējams arī kā preventīvs pasākums vides mērķu sasniegšanā.

Saistībā ar BLA apakšpasākumu, t.sk. tā platību augsto īpatsvaru Latvijā, diskutabls ir bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanas aspekts, kurš minēts apakšpasākuma mērķos. Atsevišķos pētījumos (Tuomisto, 2012) tiek uzsvērts, ka, vērtējot BLA shēmu ietekmes, svarīga ir arī ietekme uz vidi ne tikai platības griezumā, bet arī no vienas produkcijas vienības saražošanas, kura BLA var būt lielāka kā konvenciālajā sistēmā. Šādi jautājumi rada arī izaicinājumus un dažādas alternatīvas zemes izmantošanas politikā saistībā ar dabas aizsardzību, bioenerģijas ražošanu un mežsaimniecību (Berlin un Uhlin, 2004), kā arī lauksaimniecību, paredzot kuras un cik lielas platības izmantot intensīvai ražošanai un kādas ekstensīvai. Tādējādi, sabalansējot katras valsts vides, sociālās un ekonomiskās intereses, minētās atziņas jāņem vērā arī lauksaimniecības politikā, ieviešot vides pasākumus.

Vērtējot Agrovides apakšpasākumus Igaunijā, konstatēts, ka līdzšinējie apakšpasākumi putnu populācijas ietekmē nebūtiski vai neietekmē vispār, tāpēc pasākumiem jābūt specifiskākiem un mērķtiecīgākiem. Pētījumā secināts, ka, neskatoties uz vairākām reformām, pēdējo gadu desmitu laikā, KLP joprojām trūkst sistemātiskas saiknes starp finanšu ieguldījumiem un vides stāvokļa uzlabošanu (Eltis, Lohmus, 2012). Šajā pētījumā arī atzīmēts, ka nereti bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgas teritorijas netiek iekļautas atbalstam tiesīgajās platībās dēļ izvirzītajiem nosacījumiem, izslēdzot vērtīgus biotopus no atbalsta un/vai veicinot to pārveidi uz ekoloģiski mazāk nozīmīgām teritorijām. Minētā problēma attiecināma uz daudzām ES dalībvalstīm, t.sk. Latviju.

Viens no būtiskākajiem izaicinājumiem nākotnē būs nodrošināt Agrovides pasākuma ilgtspēju, sabalansējot vides un lauksaimniecības nozares intereses. Piemēram, panākt daudz lielāku aktivitāti funkcionālu buferjoslu izveidošanā Lielupes sateces baseinā vai samazināt vienkārši applauto ar zāles smalcināšanu platību īpatsvaru BDUZ apakšpasākumā (patlaban t.i., 50%), pirmkārt jau palielinot tādas platības, kuras tiek pieteiktas ekstensīvajai noganīšanai (patlaban tikai 8%).

Latvijā atsevišķos Agrovides apakšpasākumos (RLZP, IDIV, BLA, BDUZ) pozitīvi vērtējams fakts, ka atbalstītā platība ik gadus kopumā pieaug, kas dod pamatu

pieņemumam, ka bez jaunu platību pieteikšanas nosacījumu regulēšanas aktivitāte apakšpasākumos varētu būt vēl augstāka. Tomēr kopumā secināms, ka daļēji optimāls atbalstīto platību īpatsvars patlaban ir tikai BLA apakšpasākumā, bet pārējos apakšpasākumos tas vērtējams kā nepietiekams izvirzīto mērķu sasniegšanai un vides stāvokļa uzlabošanai Latvijā kopumā. Līdz ar to rodas aktuāls jautājums, vai KLP ietvaros vides problēmu risināšanā nav jāmeklē alternatīvi varianti. Daļēji šāda alternatīva pieeja jau ir izmantota apstiprinātajā jaunajā regulā Nr. 1307/2013 par tiešajiem maksājumiem (17.12.2013.). Šajā regulā tiek paredzēti dalībvalstīs obligāti ieviešami *zaļās komponentes* nosacījumi. No tiem kā nozīmīgākie minami noteikumi par kultūraugu dažādošanu, ilggadīgo zālāju uzturēšanu un ekoloģiski nozīmīgu platību izveidošanu. Regulā izvirzītie noteikumi jāievieš saimniecību līmenī, tomēr to potenciālā efektivitāte ieviešot nosacījumus tieši saimniecību līmenī, kas Latvijas situācijā pie esošās kadastra vienību sadrumstalotības, ainavu struktūras un tās elementu sadalījuma, LIZ struktūras un izmantošanas intensitātes (t.sk. neapsaimniekoto zemju platību īpatsvara) ir diskutējams jautājums. *Zaļās komponentes* noteikumi paši par sevi negarantē sagaidāmu pozitīvu rezultātu ar lauksaimniecību saistīto ekosistēmu uzturēšanā un ietekmes uz vidi mazināšanā no lauksaimniecības, jo būtiski kā dalībvalstīs tie tiks interpretēti un cik mērķtiecīgi ieviesti. Jāņem vērā arī fakts, ka EK diskusiju rezultātā ar dalībvalstīm *zaļās komponentes* nosacījumi tika mīkstināti un Latvijā potenciāli to izpilde nebūtu uzskatāma par ļoti būtiski apgrūtināšu. Tādējādi patlaban grūti spriest par sagaidāmajiem *zaļās komponentes* ieviešanas rezultātiem, taču jau tagad skaidrs, ka tie būtiski ietekmēs arī LAP 2014-2020 potenciālos Agrovides pasākumus, jo atsevišķi nosacījumi zināmā mērā pārklājas ar līdzšinējiem un plānotajiem Agrovides pasākumiem. Turklāt, ņemot vērā LAP 2007-2013 Agrovides pasākumu ieviešanas gaitu un rezultātus, esošo vides stāvokli un tendences Latvijā, t.sk., mēslošanas un augu aizsardzības līdzekļu apjoma ievērojamo pieaugumu (Valsts augu..., 2012), aramzemes platību graudaugiem un tehniskajām kultūrām pieaugumu (Lakovskis, 2014), kā arī EK ierosināto pārkāpumu procedūru pret Latviju saistībā ar Nitrātu direktīvu u.tml., secināms, ka Agrovides pasākumu aktualitāte nākotnē arvien palielināsies.

Kā nozīmīga problēma saistībā ar Agrovides pasākumu gan sākotnēji, definējot mērķus un ieviešanas teritorijas, gan nosakot atbalsta saņemšanas nosacījumus, gan veicot kompensāciju aprēķinus, būtu minama arī pieejamo datu (par augsni, zālāju biotopiem u.c.) zemā kvalitāte un zinātniskā pamatojuma trūkums. Tā piemēram, lai ieviestu mērķtiecīgus uz augsnes kvalitātes uzlabošanu vērstus Agrovides apakšpasākumus, nepieciešama augšņu karte ar norādītām teritorijām, kurās augsnē ir pazemināts organisko vielu daudzums vai kuras pakļautas augsnes erozijas riskam, taču Latvijā šādas kartes joprojām par tik nozīmīgu tautsaimniecības resursu nav pieejamas. Savukārt, lai uzlabotu zālāju kvalitāti, nepieciešami precīzi sākotnējie dati par to atrašanās vietām un kvalitāti, tomēr kā rāda 2013. gadā LAP 2007-2013 NNS ietvaros veiktais pētījums (Rūsiņa, 2013), tad no pētījumā apsektajiem zālājiem 24% neatbilda BVZ statusam. Tāpat nereti pētījumos, kuri tieši vai netieši saistīti ar Agrovides pasākumu vai atbalsta saņemšanas nosacījumiem, viens no secinājumiem ir, ka pētījumā apskatītā izlases kopa ir maza vai rezultātu rindai ir pārāk īss laika periods. Līdz ar to iegūtie rezultāti nav statistiski ticami un nav uzskatāmi par zinātniski pierādītiem. Kopumā šāda veida pētījumiem pēdējos gados veltīts pārāk maz uzmanības un resursu. Augstāk minētie faktori būtiski apgrūtina Latvijā ieviest mērķtiecīgākus Agrovides atbalsta maksājumus un noved pie neefektīva sabiedriskā finansējuma izlietojuma.

Līdzšinējai pieejai Agrovides apakšpasākumos ir bijis arī nozīmīgs pozitīvs devums, galvenokārt uzturot atbalstītās platības labā lauksaimnieciskā stāvoklī aptuveni 250 tūkst. ha LAP 2007-2013 Agrovides pasākumā un vidēji 378 tūkst. ha EI apakšpasākumā ar videi draudzīgām apsaimniekošanas metodēm, t.i., saglabājot vai būtiski nepasliktinot apsaimniekoto teritoriju stāvokli. Piemēram, lai gan BDUZ atbalsta platību botāniskā kvalitāte ir pasliktinājusies, taču apakšpasākums kopumā veicinājis apsaimniekošanu aptuveni 70% platību no Latvijas BVZ. Daudzos gadījumos bez BDUZ atbalsta šajās platības stāvoklis zemes pamešanas un/vai pļavu ielabošanas rezultātā būtu pasliktinājies vēl vairāk. Tas pats attiecināms uz ievērojamu daļu BLA apakšpasākuma platību, kurās videi draudzīga apsaimniekošana nodrošina esošā vides stāvokļa uzturēšanu un saglabāšanos. Kā papildus pozitīvs faktors minams arī ievērojamais atbalsta saņēmēju skaits Agrovides pasākumā, t.i., 18 205 zemes apsaimniekotāji ir uzņēmušies vai LAP 2007-2013 ieviešanas gaitā pārņēmuši Agrovides saistības, tādējādi tie ir bijuši iesaistīti videi draudzīgu metožu pielietošanā ikdienas lauksaimniecības praksē.

Tomēr, ja LAP 2007-2013 izmantotā vispārīgā pieeja Agrovides pasākumā pamatojama gan ar vides stāvokli, gan nepieciešamo datu, gan ekonomiskās situācijas, gan zināmā mērā arī zināšanu un pieredzes trūkumu, tad turpmāk pieejai vides maksājumos jāklūst vēl efektīvākai un jāpāriet no plašas platību maksājumu palielināšanas uz mērķtiecīgāku atbalstu pēc iespējas precīzākās vietās ar specifiskiem atbalsta saņemšanas nosacījumiem. Taču atzīmējams, lai to paveiktu, līdz šim nav pietiekami risinātas minētās problēmas, pirmkārt, jau saistībā ar nepieciešamajiem datiem un zināšanām.

4.3.3 Atbildes uz novērtēšanas jautājumiem

Šajā nodaļā sniegtas atbildes uz novērtēšanas jautājumiem saskaņā ar LAP 2007-2013 NNS metodiku. Atbildes sagatavotas balstoties uz LAP 2007-2013 definētajiem sasniegumiem rādītājiem, kā arī Agrovides pasākuma kopumā un atsevišķo apakšpasākumu ieguldījuma, iznākuma, rezultātu un ietekmes rādītāju novērtēšanas. Atbildot uz novērtējuma jautājumiem netika ņemti vērā EI un BI apakšpasākumu rādītāji, jo šajā periodā tie tika pabeigti LAP 2004-2006 uzņemto saistību apmērā.

- *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši ilgtspējīgas lauku apsaimniekošanas saglabāšanā vai veicināšanā?*

Kopumā Agrovides pasākuma devums ilgtspējīgas lauku apsaimniekošanas saglabāšanā, vērtējams kā nozīmīgs, jo īpaši iznākuma rādītāju, kuri sasniegti visos apakšpasākumos (izņemot IDIV, kurš ir vismazākais apakšpasākums) kontekstā. Taču pēc rezultāta un ietekmes rādītājiem Agrovides pasākuma devums ilgtspējīgas lauku apsaimniekošanas saglabāšanā vērtējams kā vidēji nozīmīgs.

- *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši dabiskās vides un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā vai veicināšanā?*

Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā Agrovides pasākumu devums Latvijā kopumā vērtējams kā vidēji nozīmīgs. Taču uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un veicināšanu vistiešāk vērsta apakšpasākums BDUZ nav devis atbilstošu ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un veicināšanā.

- *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši ūdens kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā?*

Ūdens kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā LAP 2007-2013 Agrovides pasākumu ieguldījums kopumā ir vidēji nozīmīgs. Ūdens kvalitātes saglabāšana un/vai uzlabošana Agrovides pasākumā vērtējama atšķirīgi teritoriālā griezumā. Teritorijās, kurās plaši ieviesti BLA un RLZP apakšpasākumi, kā nozīmīgs vērtējams to ieguldījums ūdens kvalitātes saglabāšanā (t.i., preventīva rīcība stāvokļa nepasliktināšanā). Savukārt, teritorijās ar intensīvu lauksaimniecību (t.sk. Īpaši jutīgās teritorijās) Agrovides pasākuma ieguldījums nav bijis nozīmīgs, tādējādi ieviestie apakšpasākumi nav devuši būtisku ieguldījumu ūdens kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā un tā turpina pasliktināties.

➤ *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši klimata pārmaiņu mazināšanā?*

LAP 2007-2013 Agrovides pasākums nav bijis tieši vērsts uz klimata pārmaiņu mazināšanu. Tādējādi ieguldījums klimata pārmaiņu mazināšanā nav nozīmīgs, vairāk saistīts ar netiešām ietekmēm.

➤ *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši augsnes kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā?*

Augsnes kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā Agrovides apakšpasākumu devums Latvijā vērtējams tikai indikatīvi, jo netiek veikti atbilstoši rādītāju novērojumi. Primāri ar augsnes kvalitātes saglabāšanu vai uzlabošanu Agrovides apakšpasākumos apsaimniekotās platības ir nelielas. Līdz ar to apakšpasākumu ietekme augsnes kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā vērtējama kā nenozīmīga.

➤ *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši ainavu un to īpašību saglabāšanā vai uzlabošanā?*

Agrovides pasākums nav bijis tieši vērsts uz ainavu un to īpašību saglabāšanu vai uzlabošanu, tāpēc ieguldījums vērtējams kā vidēji nozīmīgs. Ainavu un to īpašību saglabāšanas kontekstā Agrovides apakšpasākumu ieguldījums vērtējams no dažādiem aspektiem. Ieguldījums ainavu saglabāšanā vērtējams kā nozīmīgs zemes izmantošanas aspektā, jo Agrovides apakšpasākumi ir veicinājuši LIZ apsaimniekošanu un uzturēšanu ievērojamās platībās tādās teritorijās, kur Latvijā vērojami strauji ainavu izmaiņas procesi (aizaugšana). Savukārt lokālā mērogā Agrovides pasākumi nav bijuši tieši vērsti uz specifisku ainavas īpašību un elementu saglabāšanu un/vai uzturēšanu.

➤ *Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši vides uzlabošanā? Norādīt atsevišķi agrovides pasākumus, kas īstenoti kā augstas nepieciešamības, konkrētajai teritorijai specifiski un mazākas nepieciešamības pasākumi, kas tiek piemēroti plašā mērogā.*

Kopumā Latvijā LAP 2007-2013 Agrovides pasākuma ieguldījums vides stāvokļa uzlabošanā vērtējams kā vidēji nozīmīgs. Būtiskākais devums vides uzlabošanā no Agrovides pasākumiem saistāms ar atbalstīto platību apsaimniekošanas veicināšanu un uzturēšanu, tādējādi veicinot, piemēram, pastāvīgo pļavu un ganību (t.sk. BVZ) saglabāšanos un neaizaugšanu, kā arī videi draudzīgu metožu izmantošanu lauksaimnieciskajā praksē (gan laukkopībā, gan lopkopībā) aptuveni 250 tūkst. ha platībā. Saistībā ar LAP 2007-2013 Agrovides apakšpasākumiem kā būtiskākās problēmas minami apakšpasākumu nosacījumi, nevienlīdzīgais teritoriālais sadalījums un mērķtiecīguma trūkums atsevišķos pasākumos. Kā vienīgais pasākums specifiskām teritorijām būtu minams BDUZ, jo pārējie apakšpasākumi ieviesti visā Latvijas teritorijā. Tomēr arī BDUZ apakšpasākuma mērķi nav sasniegti.

5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

1. Agrovides apakšpasākumu pamatojums nereti ir vispārīgs, paredzot ieguldījumu vairākas vides prioritātēs. Agrovides apakšpasākumu pamatojumā nav norādītas precīzas mērķplatības ar konkrētām vides problēmām tajās.
2. Agrovides apakšpasākumu ieviešanas gaitā tiek realizēta atbalsta saņemšanas nosacījumu, izmaksātā finansējuma, likmju, platību palielināšanas u.c. kontrolēta regulēšana, kura ietekmē arī sasniegto rezultātu.
3. LAP 2007-2013 Agrovides apakšpasākumos noteiktie iznākuma rādītāji par atbalsta platībām tiek sasniegti un pat pārsniegti, izņemot IDIV apakšpasākumu, kurā tie sasniegti 79% apmērā.
4. LAP 2007-2013 noteiktie rezultāta rādītāji BLA apakšpasākumā ir sasniegti, RLZP un IDIV apakšpasākumā tie sasniegti daļēji, bet nav sasniegti BDUZ apakšpasākumā.
5. Agrovides apakšpasākumos kopumā līdz šim vairāk izmantota visaptveroša pieeja, attiecinot apakšpasākumus un to nosacījumus uz visu Latvijas teritoriju, nevis uz konkrētām problēmu vietām un/vai specifiskām prasībām.
6. Agrovides maksājumos atbalstītajām platībām Latvijā raksturīgs izteikti nevienlīdzīgs teritoriālais sadalījums, kas nav vērtējams pozitīvi. Teritorijās ar potenciāli lielāko ietekmi uz vidi no lauksaimniecības Agrovides pasākumi tiek realizēti vismazāk.
7. Kopumā LAP 2007-2013 Agrovides pasākuma ieguldījums vides stāvokļa uzlabošanā vērtējams kā vidēji nozīmīgs. Būtiskākais devums vides uzlabošanā no Agrovides pasākumiem saistāms ar atbalstīto platību (250 tūkst. ha) apsaimniekošanas veicināšanu un uzturēšanu, kā arī videi draudzīgu metožu izmantošanu lauksaimnieciskajā praksē (18 tūkst. atbalsta saņēmēju).
8. BLA apakšpasākuma rādītāju analīze liecina, ka Latvijā kopumā tā ietekme uz virszemes un pazemes ūdens kvalitātes uzlabošanu ir neliela, taču apakšpasākums dod lielāku ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā, ko nodrošina salīdzinoši lielais ekstensīvi apsaimniekotu platību īpatsvars.
9. BVZ inventarizācijas rezultāti liecina, ka aptuveni 24 % no apsekotajām platībām vairs neatbilst BVZ statusam. Augsta botāniskā daudzveidība saglabājusies tikai aptuveni 15 % no visas BDUZ pasākumā apsaimniekotās platības. Līdz ar to pašreizējā informācija par bioloģiski vērtīgo zālāju kopējo platību valstī neatbilst reālajai situācijai dabā.
10. BDUZ apakšpasākuma salīdzinoši sliktie rezultāti saistāmi ar apakšpasākuma nosacījumos pieļaujamo vēlo pļauju un zāles smalcināšanu, kura tiek veikta aptuveni 50% no atbalstītajām platībām.
11. BI un RLZP apakšpasākumiem prioritārajās platībās ar palielinātu difūzo piesārņojuma ietekmi (t.sk. ĪJT) raksturīga zema atbalsta saņēmēju aktivitāte.
12. Mērķtiecīgāku Agrovides pasākuma ieviešanu ar efektīvu kompensāciju sistēmu, ietekmē datu (augšnes un ūdens kvalitāte, zālāju biotopi) zemā kvalitāte, kā arī atbilstoša zinātniskā pamatojuma trūkums, kas ierobežo efektīvāku sabiedriskā finansējuma izlietojumu.
13. Agrovides apakšpasākumu novērtēšanu Latvijā būtiski ierobežo atbilstošu ietekmes rādītāju un to faktisko vērtību neesamība, jo nav pieejami atbilstoši sākumstāvokļa dati un netiek veikts pastāvīgs to monitorings.

Ieteikumi

1. Agrovides apakšpasākumiem nepieciešams izstrādāt detalizētāku pamatojumu, norādot precīzas mērķteritorijas, t.i., kopējo platību un novietojumu, jo īpaši uz ūdens kvalitātes uzlabošanu vērstajos pasākumos.
2. Apakšpasākumos būtu maināmi un papildus sagatavojami specifiski atbalsta saņemšanas nosacījumi, jo īpaši ar bioloģiskās daudzveidības aizsardzību un uzturēšanu saistītajos pasākumos (piem., BDUZ vēlās plaujas termiņa atcelšana, BVZ atbilstoša apsaimniekošana BLA apakšpasākumā u.c.).
3. Uzsākot LAP 2014-2020 ieviešanu nepieciešams 2014. gadā pārapsēkot atbalstītās BDUZ platības, lai novērtētu to atbilstību BVZ statusam.
4. Teritojās ar paaugstinātu izkliedēto piesārņojumu no lauksaimniecības jāveic papildus informatīvie pasākumi saistībā ar virszemes ūdens kvalitātes uzlabošanas iespējām Agrovides apakšpasākumos.
5. Lai novērtētu Agrovides apakšpasākumu efektivitāti, nepieciešams ieviest alternatīvus rezultāta un ietekmes rādītājus (piemēram, platību, kurās tiek piemērotas videi draudzīgas saimniekošanas metodes, īpatsvars ĪJT; minerālmēsli un augu aizsardzības līdzekļu patēriņa samazinājums; zālāju platību, kurās tiek nodrošināta bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un uzlabošana, īpatsvars kopējā bioloģiski vērtīgo zālāju platībā), kā arī veikt atsevišķas gadījumu izpēti (*case studies*).
6. Latvijā veicama kartēšana *Augstas dabas vērtības zemēm*, kuras ir nozīmīgs rādītājs Agrovides pasākuma plānošanā, ieviešanā un novērtēšanā.

6. IZMANTOTĀ LITERATŪRA

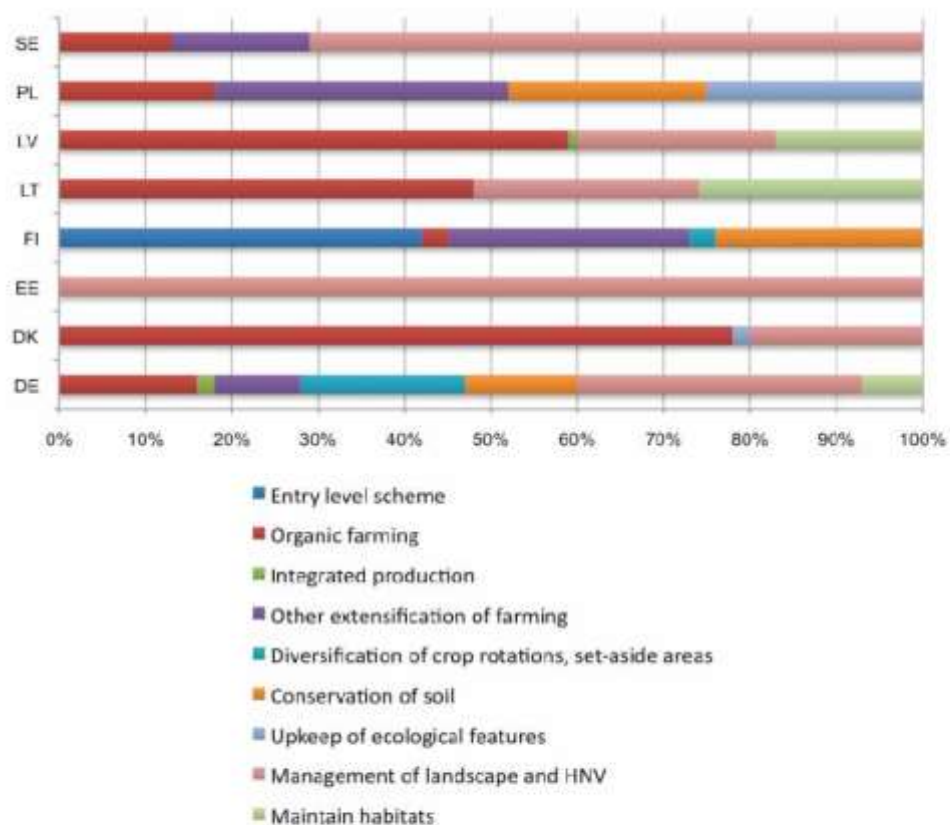
1. Agrovides pasākumi Baltijas jūras reģionā. 2013. Projekts „Baltic Deal”, LLKC.
2. Balana B. B., Vinten A., Slee B., 2011. A review on cost-effectiveness analysis of agri-environmental measures related to the EU WFD: Key issues, methods, and applications. *Ecological Economics* 70, p. 1021–1031.
3. Berlin, D., Uhlin, H.-E., 2004. Opportunity cost principles for life cycle assessment: toward strategic decision making in agriculture. *Progress in Industrial Ecology* 1, p. 187-202.
4. Boruks A. 2004. Dabas apstākļi un to ietekme uz agrovidi Latvijā. VZD.
5. Elts J., Lõhmus A. 2012. What do we lack in agri-environment schemes? The case of farmland birds in Estonia. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 156, p. 89– 93.
6. Jansons V., Lagzdiņš A., Bērziņa L., Sudārs R., Deelstra J., Abramenko K. 2011. Augu barības vielu izskalošanās no lauksaimniecības zemēm Latvijā mainība laikā un telpā: Noplūdes un aiztures ilggadīgās tendences mazos sateces baseinos un drenu sistēmās. Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress un letonikas 4. kongress. Sekcijas „Vides kvalitāte Latvijā: Esošais stāvoklis, izaicinājumi, risinājumi” referātu kopsavilkumu krājums. Rīga, 41-42. lpp.
7. Hérivaux C., Orban P., Brouyère S. 2013. Is it worth protecting groundwater from diffuse pollution with agri-environmental schemes? A hydro-economic modeling approach. *Journal of Environmental Management* 128, p. 62-74.
8. Hole D.G., Perkins A.J., Wilson J.D., Alexander I.H., Grice P.V., Evans A.D. 2005. Does organic farming benefit biodiversity? *Biological Conservation* 122, p. 113–130.
9. Grantina L., Kenigšvalde K., Eze D., Petrina Z., Skrabule I., Rostoks N., Nikolajeva V. 2011. Impact of six-year-long organic cropping on soil microorganisms and crop disease suppressiveness. *Žemdirbystė=Agriculture*, vol. 98, No. 4, p. 399–408.
10. Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros. MK noteikumi Nr.139. Pieņemti 12.03.2013.
11. Lakovskis P., 2014. Lauksaimniecībā izmantojamo zemju struktūra un izmaiņas. LU 72. Zinātniskā konference. Zemes un vides zinātne referātu tēzes. Pieejams: www.geo.lu.lv/petnieciba/lukonferences/lugzzfzinatniskokonferencutezukrajumi
12. Latvijas Padomju enciklopēdija, 5₂ sējums. 75. lpp. 1984. Galvenā enciklopēdiju redakcija.
13. Lauku attīstības plāns 2004-2006. 2004. LR Zemkopības ministrija.
14. Lauku attīstības programma 2007-2013. 2007. LR Zemkopības ministrija, 11. versija.
15. Nikodemus O., Bell S., Penēze Z., Krūze I. 2010. The influence of European Union single area payments and less favoured area payments on the Latvian landscape. *European Countryside*, 2, 25-41.
16. Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības lauku attīstības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides un lauku ainavas uzlabošanai MK noteikumi Nr.295. Pieņemti 23.03.2010.

17. Padomes regula (EK) Nr. 1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai. 20.09.2005.
18. Rokasgrāmata platību maksājumu saņemšanai 2012. gadā. LAD. Pieejama – http://www.lad.gov.lv/files/liela_rokasgramata_2012.pdf.
19. Rūsiņa S., 2013. Agrovīdes apakšpasākuma „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos” novērtējums”. Pieejams – www.lvaei.lv.
20. Rural Development in the EU/Statistical and Economic Information, Report 2013. Pieejams: http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/index_en.htm
21. Schadera C., Lampkinb N., Christie M., Nemecek T., Gaillard G., Stolze M. 2013. Evaluation of cost-effectiveness of organic farming support as an agri-environmental measure at Swiss agricultural sector level. Land Use Policy 31, p. 196– 208.
22. Soms J. 2013. Grāvu morfoloģija Austrumlatvijā. LU Akadēmiskais apgāds, 82-90. lpp.
23. Stolze, M., Piorr, A., Haring, A., Dabbert, S., 2000. The Environmental Impacts of Organic Farming in Europe – Organic Farming in Europe: Economics and Policy, vol. 6. University of Hohenheim, Stuttgart.
24. Tuomisto H.L., Hodge I.D., Riordan P., Macdonald D.W. 2012. Does organic farming reduce environmental impacts? e A meta-analysis of European research. Journal of Environmental Management 112, p. 309-320.
25. Unwin R., Bell B., Shepherd M., Webb J., Keatinge R., Bailey S. 1995. The Effect of Organic Farming Systems on Aspects of the Environment – A review prepared for Agricultural Resources Policy Division of the Ministry of Agriculture, Fisheries and Food. MAFF, London.
26. Yli-Viikari A., Hietala-Koivu R., Huusela-Veistola E., Hyvonen T., Perala P., Turtola E. 2007. Evaluating agri-environmental indicators (AEIs)—Use and limitations of international indicators at national level. Ecological Indicators 7, p. 150–163.
27. Valsts Augu aizsardzības dienests. 2013. Publiskais pārskats 2012. Pieejams: <http://www.vaad.gov.lv/sakums/aktualitates/publiskie-parskati.aspx>
28. Ziņojums par virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzību 2010. gadā. 2011. LVGMA.

**1. pielikums. Agrovides pasākumu veidi un piemēri
Baltijas jūras reģiona valstīs**

Agrovides pasākumu veidi Baltijas jūras reģiona valstīs

Figure 6. Breakdown of agri-environment schemes in use by type, percent

Source: Rural development in the European Union. Statistical and economic information. Directorate General for Agriculture and Rural Development, 2011

BROAD AND SHALLOW AES: SUPPORT FOR THE ENVIRONMENTALLY FRIENDLY MANAGEMENT (EFM)

Agricultural Research Centre, Estonia, hindamine@pmk.agri.ee

MANAGING BODY: Ministry of Agriculture.

FUNDING SOURCE: RDP 2007–2013, AES.

BUDGET: ~105,2 million EUR for 2007–2013.

BENEFICIARIES: Farmers (natural and legal persons, civil law partnerships and other associations of persons without the status of a legal person) and other land managers.

DURATION: 5-year commitment, applied since 2009.

SUPPORT RATE: EFM basic scheme 35,15 EUR/ha/year, EFM basic + additional scheme 57,52 EUR/ha/year.

BACKGROUND: Since the beginning of 1990s, the negative impact of agriculture on the environment has been decreasing to some extent, due to the decrease in production volumes. At the same time, several problems have persisted, and some new problems have appeared (e.g. land abandonment). As the economic conditions improve, the negative impact on the environment increases again. E.g. the use of plant protection products and mineral fertilizers is growing again, and this may bring about water pollution and decrease in BD, unless modern environmentally friendly technologies are used.

One of the biggest problems is the decrease of soil organic matter and nutrients which could exhaust the soil. In addition, bigger fields are formed and valuable landscape elements removed, which has negative impact both on soil (erosion) and on biological and landscape diversity (disappearance of habitats and species). One reason for the problems is low environmental awareness of agricultural producers.

OBJECTIVE:

- ❖ To promote the implementation and continual use of EFM methods in agriculture;
- ❖ To preserve and increase BD and landscape diversity;
- ❖ To help the agricultural producers acting in an environmentally favourable way to get adequate income;
- ❖ To increase the environmental awareness of agricultural producers.

EXTENT (POTENTIAL) FOR THE ACTION: Total arable land in Estonia is ~640 000 ha.

REQUIREMENTS FOR THE BENEFICIARY:

- ❖ Min 1 ha of arable land (permanent grassland is not eligible);
- ❖ Cross-compliance requirements and min requirements for the use of fertilizers and plant protection products;
- ❖ Basic requirements (included compulsory training, 6+6 hours).

Basic scheme requirements:

- ❖ To prepare standard fertilization plan;
- ❖ Requirements for successive cropping and crop rotation plans (e.g. 1 November to 31 March at least 30% under winter vegetation);
- ❖ At least 15% of agricultural crops sown with certified seed;
- ❖ Collection of soil samples once during the obligation period, in case of manure storage facilities, manure samples;
- ❖ To leave or establish a 2–5 m wide grassland strip with perennial vegetation or other kind of landscape element between the field and public road if the arable land area is bigger than 20 ha:
 - The strip can be established by sowing (at least 3 species – mix of heraceous grasses and other herbaceous flowering plants) or leaving a border area of the field as fallow (if there exists at least 1 m wide grassland strip);

- No cultivation or any other way destruction of the strip;
- Fertilization and application of plant protection products on the strip is not advisable;
- In case of leaving the border area of the field as fallow it is recommended to mow it twice before 20th August in the 1st and 2nd year of leaving the fallow;
- The strip is also eligible for EFM support but it may not include wild oats and non-native plant species. Fodder galega and lupin can form up to 10% of the length of the border;
- ❖ Cultural heritage sites and other valuable landscape elements cannot be damaged or destroyed.

Basic + additional scheme requirements:

- ❖ Basic scheme requirements;
- ❖ At least 15% of the eligible land leguminous crops;
- ❖ The application of glyphosates is prohibited from the time of emergence of cultivated plants until harvesting. It is also prohibited on grasslands used as green manures;
- ❖ Plant growth regulators can only be used in case of growing winter cereals;
- ❖ Unplanted fallow prohibited;
- ❖ Suggestions for the amounts of nitrogen fertilization.

MONITORING AND EVALUATION:

Monitoring is carried out on five topics: BD, soil, water, landscape and socio-economics.

BD monitoring is carried out in 66 monitoring farms situated in different regions of Estonia. The monitoring sample consists of farms with AES [organic farming (OF) and environmentally friendly production/management (EFM)] and farms not joined with AES (SAPS).

BD indicators: birds (since 2005, every year), bumblebees (since

2006, every year), vascular plants (2005, 2006 and 2008) and earthworms and activity of soil biomass (2004–2008).

Main results:

- ❖ The number, species richness and diversity of bumblebees is higher in OF and EFM farms than in SAPS farms;
- ❖ Birds, vascular plants and earthworms / soil biomass indicators in EFM farms have not been found to be remarkably different from SAPS farms.

TARGETS OF THE ACTION:

Indicator	RDP			
	2007-2013 target	2009	2010	2011
Supported area (ha)	400 000	470 021	453 093	438 034
Nr of beneficiaries	5 000	2 137	1 968	1 941

ADDITIONAL INFORMATION: Since 2001, EFM in two pilot areas. Since 2004, support for environmentally friendly production under RDP 2004–2006 – predecessor of EFM in RDP 2007–2013.

SUPPORT FOR ORGANIC PRODUCTION (OF)

Agricultural Research Centre, Estonia, hindamine@pmk.agri.ee

MANAGING BODY: Ministry of Agriculture.

FUNDING SOURCE: RDP 2007–2013, AES.

BUDGET: ~56 million EUR for 2007–2013.

BENEFICIARIES: Farmers (sole proprietors and companies).

DURATION: 5-year commitment, implemented since 2009.

SUPPORT RATE:

- ◆ Grasslands (except the grassland used as up to 2-year cover crop and grassland for seed production) with min 0,2 LU (livestock unit) of organically kept animals per ha: 76,69 EUR/ha;
- ◆ Cereals, legumes, oil, fiber and other technical crops, potato and root crops, bare fallow, up to 2-year cover crop and grasslands for seed production: 119,20 EUR/ha;
- ◆ Open area vegetables, fruit crops and berries, medicinal and aromatic herbs, strawberries: 349,60 EUR/ha;
- ◆ Grazing animals: 31,96 EUR/LU;
- ◆ Poultry, rabbits: 6,39 EUR/animal;
- ◆ Pigs: 210,91 EUR/animal;
- ◆ Beehive: 31,96 EUR/hive.

OBJECTIVE:

- ◆ To maintain and increase biological and landscape diversity, to maintain and improve soil fertility and water quality;
- ◆ To support the development of OF and to contribute to the increase in the volume of organic products;
- ◆ To support and improve the competitiveness of OF.

TARGETS OF THE ACTION:

Indicator	RDP 2007-2013 target	2009	2010	2011
Supported area (ha)	100 000	80 671	105 897	115 178
Nr of beneficiaries	1 800	954	1 181	1 326

BACKGROUND: As well-known, OF is an alternative production method to produce chemical free and healthy human food and animal feed. With no application of chemical pesticides, which are harmful for living organisms in field ecosystems, for soil and water quality, OF can contribute into the maintenance and increase of BD but also decrease and avoid soil pollution and improve water quality. As OF uses less energy and production is more extensive than in conventional farming, OF has a better carbon conservation capability. To maintain and improve soil fertility, OF needs certain soil managing methods (crop rotation, organic fertilizers, legumes etc). To ensure such environmentally useful managing appropriate measures are needed.

In OF crop yield is usually considerably smaller than in conventional farming – thus, support to compensate smaller incomes are needed.

EXTENT (POTENTIAL) FOR THE ACTION: According to the Register of OF (31.12.2011) there are 1 435 organic farmers and 134 057 ha in Estonia.

REQUIREMENTS FOR THE BENEFICIARY:

- ◆ Min 1 ha of agricultural land;
- ◆ Cross-compliance requirements and min requirements for the use of fertilizers and plant protection products;
- ◆ OF Act must be followed;
- ◆ The enterprise must be approved according to OF Act and follow the requirements for OF.

Basic requirements:

- ◆ Keeping the field book;
- ◆ Crop must be sown or planted no later than 15 June and the spread of weeds must be avoided;
- ◆ Grasslands and orchards have to be mowed once or grazed before 31 July and mowed grass removed or chopped;
- ◆ Destruction or spoiling of single natural protected objects is prohibited;
- ◆ Damaging of SNH is prohibited;
- ◆ Compulsory training (12+12 hours).

MONITORING AND EVALUATION:

Monitoring is carried out on five topics: BD, soil, water, landscape and socio-economics. In addition complex research (comparison of OF and conventional farming but also different management methods on OF) at Kuusiku Research Centre is carried out.

BD monitoring is carried out in 66 monitoring farms situated in different regions of Estonia. The monitoring sample consists of farms with AES (OF and environmentally friendly production/management (EFM)) and farms not joint with AES (SAPS).

BD indicators and main results:

- ◆ Birds (since 2005, every year):
 - The number and species richness of breeding birds is remarkably higher in OF than in EFM and SAPS farms;
- ◆ Bumblebees (since 2006, every year):

- The number, species richness and diversity of bumble bees is higher in OF and EFM farms than in SAPS;
 - ◆ Vascular plants (2005, 2006 and 2008):
 - The number and species richness of vascular plants in the fields and for the second monitoring year (5th commitment year) also in field edges was higher in OF than in EFM and SAPS farms;
 - ◆ Earthworms and the activity of soil biomass (2004-2008):
 - The earthworms community in OF was to some extent more diverse than in EFM and SAPS farms but the indicators depended a lot on weather conditions.
- In addition, regional differences have been found.

Grasslands help to maintain and increase BD, soil organic matter content and water quality and conserve carbon in soil. In 2011, 76% from the area under OF was grassland (48% permanent grassland). Between 2007–2011 the share of grassland has been 76–80%.

ADDITIONAL INFORMATION: 2000–2003 OF support was applied in the frame of AES. Since 2004 support for OF was applied in the frame of RDP 2004–2006 (some of the commitments ended in 2010).

Baltic Sea Regional Conference "QUO VADIS, FARMLAND BIODIVERSITY?", November 14–15, 2012, Tartu, Estonia – a case study from Estonia

“HOT SPOT” BIODIVERSITY FIELDS 2014–2020

Iiro Ikonen, ELY-centre for Southwest Finland, Finland, iiro.ikonen@ely-keskus.fi

MANAGING BODY: Ministry of Agriculture and Forestry.

FUNDING SOURCE: RDP 2014–2020, AES.

BUDGET: Calculations are ongoing at the moment.

BENEFICIARIES: Farmers and registered associations, preferably also nature management entrepreneurs.

DURATION: Practically there has been some possibilities for actions through 5–10 year BD special support agreements, but this has not been marketed or taken into account in farm-specific/general BD planning. Aim is on 5–10 years maintenance contracts, but the expectation is that they will be more permanent on long-term.

SUPPORT RATE: The support must be based on cost calculation and in case costs are exceeding 450 EUR/ha/year there should be possibility for higher support rate in order to compete with bulk production actions. Discussions of higher support is going on.

OBJECTIVE: Through careful planning and new targeted approach BD favouring management of most important hot-spot fields during next AES period 2014–2020.

BACKGROUND: Some EU directive and threatened species are favoured and/or depended on actions on cultivated fields such as corn crane (*Crex crex*). It is very important to support favourable conservation status of N2000 network and threatened species with suitable actions.

During previous programme periods it has been unclear what kind of measures for BD management of fields should be financed with 5–10 years agreements (BD and landscape). There have not been priorities, guidance, advice or marketing which has led to unused possibility of this support and some regional ELY-centres even have not accepted BD actions on fields while some have. E.g. in 2000–2006 some actions in ELY-centre for SW Finland accepted, in 2007–2013 not accepted. New developed targeted approach (proposal) 2014–2020 should clarify situations. Criteria and actions for most important hot-spot areas are better defined.

EXTENT (POTENTIAL) FOR THE ACTION: Applicants should include farmers, registered associations and landscape entrepreneurs (widened applicant list). Compensations have previously been given for farmers on the crane resting fields of Ostrobothnia (financed by MoE).

Specific areas for species are included, e.g.:

- ❖ Important resting and feeding sites of birds;
- ❖ Fields inside N2000;
- ❖ Adjacent fields of N2000 (widening effect of BD grazing/mowing with buffers);
- ❖ Nectar plant sites for Clouded Apollo (*Parnassius Mnemosyne*) – EU habitat directive annex IV species;
- ❖ Small fields important for False Heath Fritillary (*Melitaea diamina*) – specially protected and threatened species;
- ❖ Other important areas defined in BD planning.

The total area is under estimation but could be ~10 000 ha.

REQUIREMENTS FOR THE BENEFICIARY:

First the site needs to fulfill the tight criteria:

- ❖ These areas include N2000 areas or cultivated fields adjacent to N2000 areas, these are important areas for Habitat/Bird directive or threatened species;
- ❖ Or areas of special importance defined by regional ELY-centre BD planning.

The actions are varying and are dependant of the area character and species: mowing, grazing, harrowing, aftermath grazing, plantation of bushes etc. The plan must be accepted by regional ELY-centre concerned.

TARGETS OF THE ACTION: To cover most valuable BD fields – the aim could be total of ~10 000 ha. Environmental benefits are of highest class, because aim is to maintain and enrich populations of threatened/directive species. Beneficiaries should include landscape entrepreneurs.

Photo: Iiro Ikonen

Photo: Iiro Ikonen

MONITORING AND EVALUATION: It would be reasonable if landowners/entrepreneurs could do in some cases monitoring work and get this and good results of actions somehow compensated. Indicators are amount of nests, number of species, number of individuals etc. Monitoring possibilities are in generally quite minor, because lack of the financing. EU directive species monitoring is carried out regularly.

ADDITIONAL INFORMATION: Additional measures in (cultivated) fields are of special importance. Under The Ministry of Agriculture main preparation group, the subgroup “BD and landscape” is making calculations of specific support areas where optional BD management measures could be applied.

ENVIRONMENTAL FALLOW / NATURE MANAGEMENT FIELD

Irina Herzon, University of Helsinki, Finland, herzon@mappi.helsinki.fi

MANAGING BODY: Ministry of Agriculture and Forestry.

FUNDING SOURCE: RDP 2007–2013, AES.

BUDGET: In 2010, 28 595 294 EUR (about 8% of the total AES budget).

BENEFICIARIES: Farmers eligible for AES.

DURATION: Implemented since 2009.

SUPPORT RATE: 170 EUR for the grassland option and 300 EUR for the BD option (incl. sub-types of meadow, game and landscape fields).

BACKGROUND: To counteract the negative environmental effects from the abolishment of the former obligatory set-aside.

EXTENT (POTENTIAL) FOR THE ACTION: In 2011, the measure occupied 6.6% of the utilised agricultural area; of which grassland option had about 85%, game 10%, meadow 5% and landscape 1%.

OBJECTIVE: protecting soil from erosion and nutrient leaching, improving soil structure, reducing use of plant protection agents, and benefiting BD and landscape.

REQUIREMENTS FOR THE BENEFICIARY:

- ❖ The farmer has to establish the fallows on min 5% and max 15% of the field area; the extent and types can be changed annually within these limits.

Grassland option:

- ❖ Establishment by conventional grassland mixture (at most 20% of legumes) or an existing grassland can be entered without sowing;
- ❖ Termination at the earliest in autumn of the 2nd year or summer for autumn crop (i.e. min two years at the same field);
- ❖ Mowing is compulsory only every 3rd year (once during the contract);
- ❖ Mowing is allowed at any time and biomass can be used for fodder;
- ❖ Grazing is allowed;
- ❖ Min fertilization at establishment is allowed;

- ❖ No pesticide treatment, also at termination.

Biodiversity field:

- ❖ Establishment by low competitive grasses and either meadow plants (e.g., *Leucanthemum vulgare*), game plants (at least two species, e.g. *Brassica rapa* ssp. *oleifera*), or "landscape" plants (at least two species, e.g., *Helianthus annuus*);
- ❖ Termination at the earliest in autumn of the 2nd year or summer for autumn crops for meadow field (min two years in the same field), or spring of the 2nd year for game and landscape field (min one year in the same field);
- ❖ Mowing is not compulsory, and can be done only after 1st August;
- ❖ Biomass can be used for fodder, except no use of biomass in game fields;
- ❖ Min fertilization at establishment is allowed;
- ❖ No pesticide treatment, also at termination.

Photo: Luonnonhoitopello-project

Photo: Luonnonhoitopello-project

Photo: Luonnonhoitopello-project

MONITORING AND EVALUATION:

- ❖ The scheme did not contribute to the protection of watercourses due to its non-targeted placement in regard to water courses; it has an indirect positive effect through reduction in cropping intensity and chemical use.
- ❖ The scheme contributed the extent and diversity of non-cropped habitats in agro-landscapes.
- ❖ Highest species richness of vascular plants was achieved in meadow fields sown with low competitive grasses and meadow flowers.
- ❖ Environmental Fallows are not likely to be important in the conservation of rare plant species but can deliver a number of ecosystem services.
- ❖ Seed mixture and management of long-term fallows are likely to have more important effect on species richness than placement.
- ❖ The efficiency of the scheme could be increased by better targeting, e.g. by establishing grassland fallows in the landscapes with few existing grasslands, and by favoring the other, more distinctive, fallow types in the landscapes where grasslands are abundant.
- ❖ Poor availability of suitable meadow seed mixtures, and the lack of knowledge regarding the best establishment and management methods remain a challenge.

ADDITIONAL INFORMATION: Support for green manure fields bears similarity to the grassland option.

For more information see:

Toivonen, M., Herzon, I., Helenius, J. 2012. Vegetation of Environmental Fallows in Finland; their value for conservation in agrolandscapes. 3rd European Conference of the Society for Conservation Biology, Glasgow, Sept. *Poster presentation*.

Herzon, I., Toivonen, M., Helenius, J. Environmental Fallows: novel vegetation type in a boreal landscape. *Conservation Biology, re-submitted*.

Herzon, I., Toivonen, M., Helenius, J. & Swiderski, C. 2012. Realized environmental values of Environmental Fallow policy measure. In: Maataloustieteiden päivät, Helsinki 10-11. January 2012 [online publication, 10.01.2012], <http://www.smts.fi>.

AES PACKAGE 5: PROTECTION OF ENDANGERED BIRD SPECIES AND NATURAL HABITATS IN N2000 AREAS

Anna Jobda, Ministry of Agriculture and Rural Development, Poland, Anna.jobda@minrol.gov.pl

MANAGING BODY: Ministry of Agriculture and Rural Development.

FUNDING SOURCE: RDP 2007–2013, AES.

BUDGET: AES 2 314 861 111 EUR, no separate budget for the package 5.

BENEFICIARIES: Farmers, independent or dependent holders of an agricultural holding with the area of agricultural land no less than 1 ha.

DURATION: 5-year commitment.

SUPPORT RATE:

Package 5 variant	Rates of payment (EUR/ha/year)
5.1. Protection of bird breeding habitats	350,9
5.2. Small sedge-moss communities	356,1
5.3. Tall sedge swamps	233,1
5.4. Litter meadows Molinion and Cnidion	356,1
5.5. Xerothermic grass	353,5
5.6. Semi-natural wet meadows	215,2
5.7. Semi-natural mesic meadows	215,2
5.8. Species-rich Nardion grassland	222,8
5.9. Salt marshes	304,8
5.10. Natural lands	140,9

BACKGROUND: There are two factors negatively affecting the farmland BD in Poland: 1) intensification and 2) excessive extensification of crop production. Although less intense than it is in Western Europe, there are threats for BD resulting from the processes of civilization. These include the adverse changes in land use (including the introduction of monocultures, loss of crop mosaics, mid-field hedges and shrubs).

Sustainable agricultural use of farmland, grassland in particular, is needed in order to preserve natural plant and fauna habitats in N2000 areas.

EXTENT (POTENTIAL) FOR THE ACTION: Area of meadows and pastures in N2000 is about 800 000 ha.

OBJECTIVE: Restoring the values or maintenance of the status of valuable natural habitats used for agricultural purposes and retaining BD in N2000 areas.

TARGETS OF THE ACTION: The target for the 'number of agricultural holdings supported' is 150 000 and for 'total area under support' 370 000 ha of permanent grassland. In 2011, the number of supported farms was 5 076 and the area covered by the support was 91 616,81 ha.

REQUIREMENTS FOR THE BENEFICIARY:

- ❖ Obligation to maintain the area of permanent grasslands and landscape elements not used for agricultural purposes in the whole area of an agricultural holding covered by the AES.
- ❖ Prohibition or restriction of fertilization;
- ❖ Restrictions on the quantity and dates of mowing or intensity of grazing;
- ❖ To leave some part of the agricultural parcel unmown;
- ❖ Specified mowing height (usually 5 - 15 cm);
- ❖ Mowing in circles from the outside to the inside of the parcel prohibited;
- ❖ To remove or stack the cut biomass within no more than 2 weeks time after mowing (except justified cases).

The following activities are prohibited:

- ❖ Ploughing;
- ❖ Rolling;

- ❖ The use of sewage and sewage sludge;
- ❖ Sod seeding;
- ❖ Levelling between 1 April and 1 September;
- ❖ The use of plant protection products except for selective and local destruction of oppressive weeds with the use of appropriate equipment (e.g. weed wipers), after consulting AE adviser;
- ❖ Building the new melioration systems (except for equipment aimed at increasing the water levels) and development of existing melioration systems within the competences of the beneficiary; does not apply to day-to-day maintenance.

Elaboration of habitat documentation is a condition for the classification of permanent grasslands to the package and implementation of tasks in a given habitat area.

Detailed requirements are written in each variants of the package 5.

MONITORING AND EVALUATION: Meeting the requirements leads to improvement of living conditions of endangered species connected with extensive meadows.

The research under the name "Evaluation of effectiveness of natural packages of agri-environmental Programme for nature monitoring within the scope of bio- and landscape diversity of rural areas" was conducted in period from November 2010 to November 2011.

The aims of the project were: a) elaboration and testing the methodology of the nature monitoring; b) collection of initial data and experiences enabling the preliminary actions aimed at formation the monitoring network of RDP in Poland; c) control of present state of agricultural plots with packages 4 and 5 in respect to habitats, soils, landscape and ornithofauna; d) development of the software for environmental documentations archiving and entering the data obtained in the monitoring.

The pilot project has been conducted on area of 5 voivodeships: Zachodniopomorskie, Podlaskie, Mazowieckie, Malopolskie and Podkarpackie on 1 000 agricultural plots on which farmers realize packages 4 "The protection of endangered species and habitats outside the N2000 area" and 5 "The protection of threatened species and habitats within the N2000 area". The plots under other packages and plots from outside the AES are included in the number of 1 000. The monitoring concerned 4 natural elements: landscape, habitats, soils and ornithofauna.

Currently, the monitoring is continued and its scope is extended to other province.

Photo: Marek Jobda

Photo: Tomasz Wilk

Photo: Marek Jobda

ADDITIONAL INFORMATION:

<http://www.minrol.gov.pl/eng/content/view/full/18575>

Baltic Sea Regional Conference "QUO VADIS, FARMLAND BIODIVERSITY?", November 14-15, 2012, Tartu, Estonia – a case study from Poland

2. pielikums. Atbalsta maksājumu likmes Agrovides apakšpasākumos

Atbalsta maksājumu likmes Agrovides apakšpasākumos

Atbalsta veids	Atbalsta likme, LVL/ha
	2010. gadā
Agrovide BLA - pastāvīgās pļavas un ganības, nektāraugi	97,88
Agrovide BLA - laukaugi	76,60
Agrovide BLA - dārzeņi, garšaugi, piemājas dārzi	253,22
Agrovide BLA - kartupeļi, cietes kartupeļi	225,56
Agrovide BLA - augļu koki, ogulāji	297,20
Agrovide BDUZ	87,24
Agrovide RLZP	61,71
IDIV (ābeles, bumbieres)	276,63
IDIV (ķirši, plūmes, avenes, upenes, jānogas, mellenes, dzērvenes, zemenes, ērkšķogas, krūmcidonijas)	197,19
IDIV (kāposti)	17,02
IDIV (ziedkāposti, burkāni, galda bietes, lauka gurķi, sīpoli, ķiploki)	49,65
EI (nitrātu vides jutīgajās teritorijās)	28,37
EI (pārējā Latvijas teritorijā)	16,31
BI (tīruma)	0,13 LVL/m
BI (novadgrāvju)	0.07 LVL/m
BI (ūdenstilpņu)	0,18 LVL/m

Avots: www.zm.gov.lv

3. pielikums. Agrovides apakšpasākumu nosacījumu izmaiņas

Agrovides apakšpasākumu nosacījumu izmaiņu apkopojums

(pēc platību maksājumu rokasgrāmatām 2007-2012)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Iespēja pieteikt jaunas platības							
BLA04, BDUZ04, BI04	Tikai tie, kam jau ir saistības.	Platību paplašināšana skaitās kā jauns 5 gadu saistību periods Agrovidē 07-13					
EI	Papildus platības nevar pieteikt	Tikai tie pretendenti var pieteikties, kam saistības no 2006.-2010.gada perioda, papildus platības netiek atbalstītas					
Vispārēji					Agrovides atbalstu (izņemot BI) var saņemt par LIZ, kas nebija labā lauksaimniecības stāvoklī 30.06.2003, ja tā atbilst pārējiem atbalsttiesīgās LIZ nosacījumiem		
BLA08, BDUZ08	Jaunas saistības Agrovides apakšpasākumos netiek uzņemtas	Jaunas saistības tiek uzņemtas. No vecajām var pāriet uz jaunajām 2008-2012, atzīmējot to vai paplašinot platību kaut par 0,01 ha	Jaunas saistības 2009-2013 var uzņemties tikai: 1) tie, kam beigušās saistības 2004-2008 2) tie 2005-2009 un 2006-2010, kas paplašinās saistības par 20% vairāk nekā pirmajā saistību perioda gadā	Var jauni klienti 2010-2014	Var jaunas. BLA - ja lauksaimnieks ir uzsācis darbību bioloģiskajā lauksaimniecībā	Nevar jaunas saistības Var turpināt vecās 2008 – 2012 2009 – 2013 2010 – 2014 2011 - 2015	Nevar jaunas saistības Var turpināt vecās 2009 – 2013 2010 – 2014 2011 - 2015 Var pagarināt par 1 gadu 2008-2012 saistības par 2012.gada platību vai mazāku (nav jāatmaksā)
BI08			Jaunas saistības 2009-2013 var uzņemties tikai: 1) kas paplašinās saistības par 20% vairāk nekā pirmajā saistību perioda gadā; 2) kas pieteiksies pirmo reizi uz BI08				

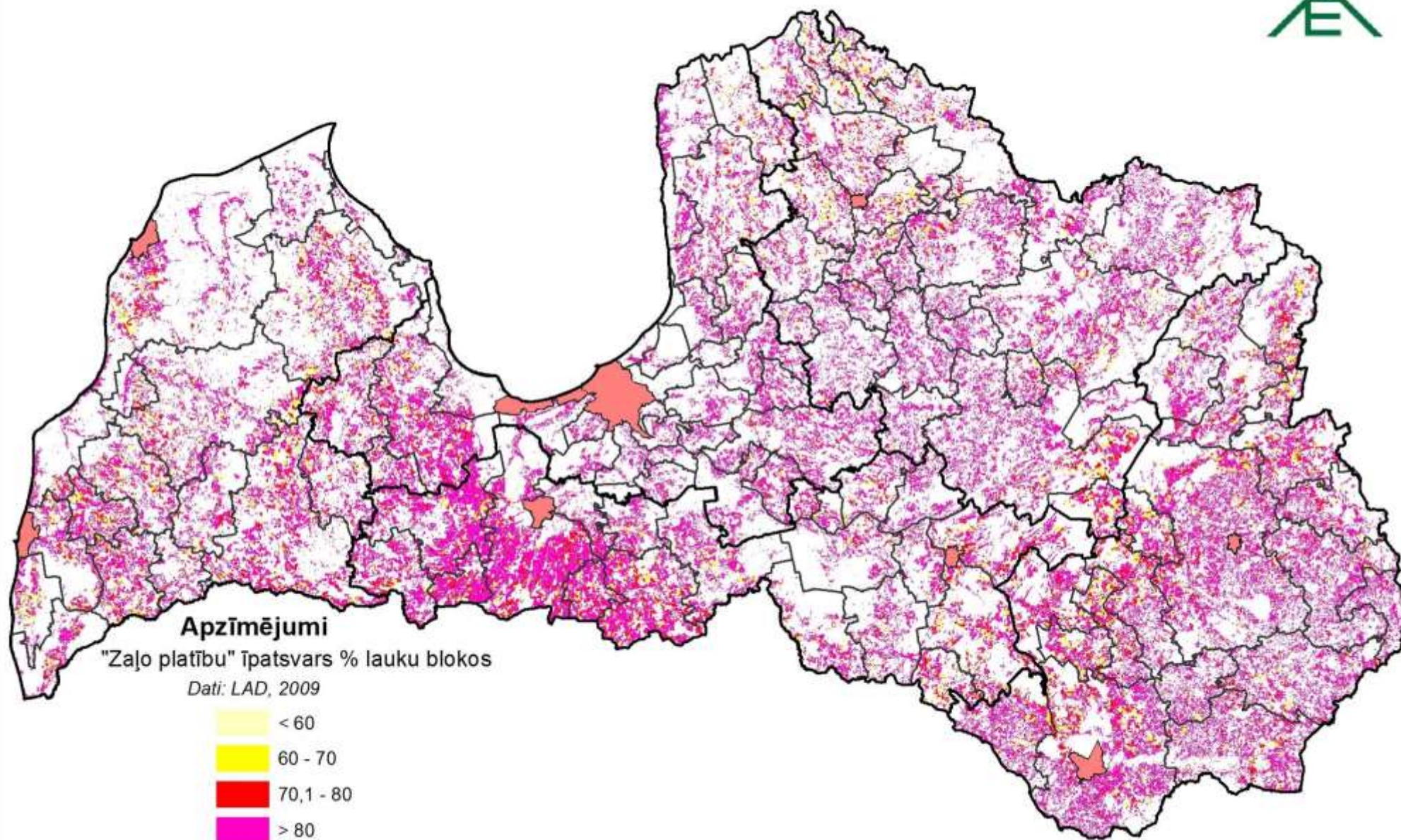
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
IDIV	Nav atvērts	Nedrīkst pieteikt platības, par kurām 2006.-2007.gadā noslēgtas 5 gadu saistības valsts subsīdiju ietvaros	Nedrīkst pieteikt platības, par kurām 2006.-2007.gadā noslēgtas 5 gadu saistības valsts subsīdiju ietvaros Jaunas saistības 2009-2013 uzņemas tikai tie 2008-2012, kas paplašinās saistības par 20% vairāk nekā pirmajā saistību perioda gadā. Kam nav saistību, tas nevar pieteikties.	2010. un 2011.gadā var uzņemties tikai tādi atbalsta pretendenti, kuriem 2006. vai 2007.gadā bija noslēgts līgums valsts subsīdiju ietvaros (neatmaksājot atbalstu)	Jaunas saistības tie, kuri: 1) skat iepr.gada nosac.; 2) līdz 2011.gadam ierīkojuši ilggadīgos stādījumus (nosaukti)	Nevar jaunas saistības Var turpināt vecās 2008 – 2012 2009 – 2013 (izņemot IDIV un RLZP); 2010 – 2014 2011 - 2015	Nevar jaunas saistības Var turpināt vecās 2009 – 2013 (izņemot IDIV un RLZP); 2010 – 2014 2011 - 2015 Var pagarināt par 1 gadu 2008-2012 saistības par 2012.gada platību vai mazāku (nav jāatmaksā)
RLZP	Nav atvērts	Ja tiek pārtrauktas saistības EI 04-06, tad 2008.gadā nevar pretendēt uz RLZP.		Jauni klienti nevar. Tikai 2008-2012 un 2009-2013	Jaunas saistības tikai tie, kas 2010.gadā beiguši EI, bet, ja to kopējā pieteiktā platība valsts līmenī pārsniegs 32 000 ha, tad saistību platību proporcionāli samazinās.		
Iespēja palielināt un/vai samazināt platību uzņemtajās saistībās							
Vispārēji	Jānodrošina, ka 2005.gada iesniegumā deklarētās PPG platības saimniecībā turpmākajos gados netiks samazinātas, t.i., netiks pārveidotas par zemi citām vajadzībām		Agrovīdes jau uzņemtās saistības var samazināt ne vairāk kā par 3% bez saņemtā atbalsta atmaksas.	Agrovīde 08 saistību platību var samazināt ne vairāk kā par 20% bez saņemtā atbalsta atmaksas. Var palielināt līdz 20% no pirmā saistību gada platības. Ja palielina >20% nekā bija pirmajā saistību gadā, tad sākas jauns saistību periods 2010-2014, 2011-2015		Saistību platību var samazināt ne vairāk kā par 20% bez saņemtā atbalsta atmaksas. Var palielināt līdz 20% no	Nevar paplašināt 2012.gadā apstiprināto saistību platību. Saistību platību var samazināt ne vairāk kā par 20% bez saņemtā

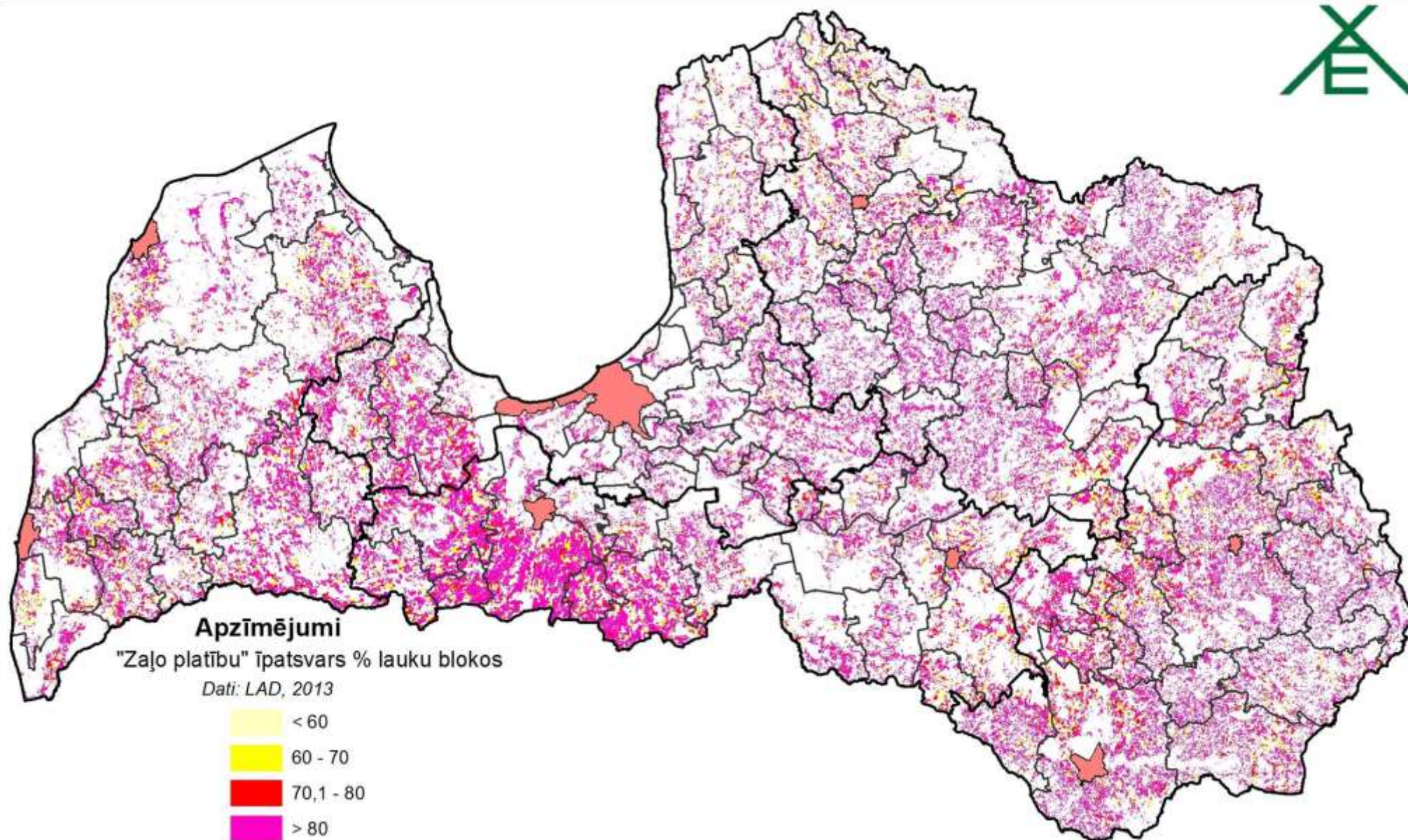
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
						pirmā saistību gada platības.	atbalsta atmaksas.
BLA, BDUZ, BI	BLA, BDUZ, BI nedrīkst samazināt (pat bloka robežās) un mainīt vietu.						
EI	Nodrošināt kārtējā gada zaļās platības 70% LIZ un nesamazināt kopējo saistību platību						
IDIV, RLZP		Nedrīkst samazināt norādīto saistību platību saimniecības līmenī, bet drīkst mainīt lauka atrašanās vietu					
Papildus nosacījumu ieviešana							
Vispārēji	Jādeklarē visa LIZ, LSP		07-13 stājas spēkā SA pārvaldības prasības, kopā ar MMP SA pārvaldības prasības ir spēkā esošas tiesību normas, kas lauksaimniekam jau līdz šim bija jāievēro, bet sākot ar 2009.gadu, konstatējot SA prasību pārkāpumus, pretendentam tiek samazināts atbalsta apjoms. MK 2007.gada 17.aprīļa noteikumi Nr.269	SA - LIZ nogāzēs ar slīpumu >10 grādiem no 1.oktobra līdz 31.martam nodrošina ar vismaz minimālu veģetāciju vai saglabā rugaini	Jāierīko un jāuztur lauku vēsture (izņemot BI) Izmaiņas iepriekš nedefinētos LLVN un obligātās pārvaldības prasībās, kā arī no 2011. gada 1.janvāra spēkā ir visas Sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības aizsardzības jomas prasības Nogāzes ar slīpumu >10 grādiem garums ir vismaz 20 m	SA - no 2012.gada 1.janvāra nelieto mēslošanas līdzekļus 10 m platā joslā gar ūdensteci, kas noteikta Ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikatorā. Jauna prasība – LIZ (t.sk. papuves) kopj un kultūraugus tajā audzē, izmantojot Latvijas apstākļiem un sugai atbilstošu kopšanas agrotehniku (t.sk. pļaušanas nosacījumus), kā arī nezāļu ierobežošanas	No 01.01.2013. spēkā stājas dzīvnieku labturības prasības. Jauns LLVN - ja apsaimniekotā LIZ platība ir vismaz 50 ha vai vairāk un, ja zālāju īpatsvars tajā ir vismaz 50% vai vairāk, tad jānodrošina minimālais lauksaimniecības dzīvnieku blīvums – 0,2 liellopu vienības uz 1 ha: - pastāvīgajām pļavām un ganībām, - aramzemē sētiem zālājiem, - nektāraugiem.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
						pasākumus. Ja papuve ir zeme, kurā neaug neviena kultūra, tad tai reizi gadā līdz 15.sept. jābūt uzartai (mehā-niski apstrādātai).	
VPM	710, 720 nogana un applauj vai vismaz 1x nopļauj, zāli novāc vai sasmalcina un izklieķ līdz 1.augustam (10.septembrim), ja nektāram), no 2008 tas pats VPM un arī BLA (nav „un izklieķ”)			Līdz 15.augustam, pārējais tas pats, BLA nav „vai sasmalcina un izklieķ”	Atkal ir arī pie BLA „vai sasmalcina un izklieķ” Jauns! – līdz 15.augustam zālāju platībām, kuras neizmanto kultūraugu audzēšanai, vai kurās ir augļu dārzi vai ilggadīgie stādījumi, ir jābūt applautām		
BLA	Līdz 1.augustam kā VPM, (LLVSN BLAA04 un BLA08 nav „un izklieķ”	BLA04 tas pats kā VPM BLA08 vai sasmalcina. Tiek ieviesta prasība par ražošanas faktu – 4 kultūru grupām noteikti minimālie ieņēmumi no produkcijas ražošanai izmantotā ha, atbilstība tiek noteikta par katru atbalstam pieteikto lauku. Reģistrēts nodokļu maksātājs. Par iepriekšējo gadu nodrošināti minimālie ieņēmumi no lauksaimniecības produkcijas realizācijas		Par PPG, ja ir vismaz viens izpildīts 1) 0.2 bioloģiskie vai pārejas perioda dzīvnieki uz ha; 2) dzīvnieku blīvuma nav, bet PPG<=10% no atbalsttiesīgās LIZ; 3) līdz 1.jūlijam reģistrēts biškopības produktu primārais ražotājs vai medus iepakotājs; 4) VK vai STC apliecinājums, ka PPG tiek ievākti ārstniecības augi Kopš 2011.gada saistībām pie 3) ir prasība nodrošināt vismaz vienu bišu saimi uz 3 ha atbalsttiesīgo PPG, nemainīgu skaitu periodā 15.maijs -30.septembris atbilstoši LDC datiem 1.jūlijā (tas ir arī MLA)			
BDUZ04 (710)	Nogana 0,65-0,74 DV vai 10.jūlijs – 10.septembris nopļauj, zāli novāc [un aizved no lauka]						
BI04 (710, 720, 780)							
EI	Zaļās platības 70% 15.novembris-1.marts vismaz 10 ha Formula 70% aprēķināšanai = (a+b)/(a+b+c), kur a – par ko maksā (ietilpst arī 720, 780), b- par ko nemaksā (710 un tie a, kas citā Agrovidē), b – kas nav zaļās (ieskaitot papuvi, augļu dārzus, atmatu u.c.)						

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BDUZ08 (710)		Nogana 0,4-0,9 LielV un applauj vai nopļauj un novāc un aizved no lauka vai sasmalcina 1.augusts-15.septembris		15.augusts- 15.septembris, pārējais tas pats	1.augusts-15.septembris, „un izkļiedētai”, pārējais tas pats		
BI08 (710, 720, 780)							
BDUZ08 (710)		BVZ nedrīkst kultivēt, uzart, kā arī lietot tajā minerālmēslus.					
BI08 (710, 720, 780)		BI 07-13 nedrīkst ierīkot laukā, kurā jau ir 710, 720, 780, no 2009. – arī 620 Vietā, kur saskaņā ar atbalsta sniegšanas noteikumiem var ierīkot virszemes ūdensobjektu buferjoslu, atbalstu nevar saņemt par tīruma buferjoslas izveidošanu aramzemē.					
RLZP		Pēc ražas novākšanas aizliegts lietot augu aizsardzības līdzekļus un minerālmēslojumu. Jāveic lauksaimnieciskā darbība uz atbalsttiesīgās LIZ vismaz 10 ha platībā, ko veido lauki >=0,3 ha					
IDIV							

4. pielikums. *Zaļo platību* īpatsvars lauku blokos

**5. pielikums. LAP 2007-2013 Agrovides apakšpasākumos
sasniedzamie un līdz šim sasniegtie rādītāji**

LAP 2007-2013 sasniedzamie un līdz šim sasniegtie rādītāji Agrovīdēs apakšpasākumos
(ar zaļu krāsu apzīmētas vērtības, kuras sasniedz vai pārsniedz 80% no mērķa vērtības, ar sarkanu – zem 80% no mērķa vērtības)

Rādītāja veids	Rādītājs	Mērķis	Sasniegtais (līdz 2012. gadam)
Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība			
<i>Iznākuma</i>	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	4 500	5 111
	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība, ha	160 000	Vidēji gadā 156 639 2012.gadā 178 755
<i>Rezultātu</i>	LIZ platība, kurā zeme tiek efektīvi izmantota, ha	159 000	-
	Ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apstrādātās LIZ īpatsvars	8%	9%
Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana			
<i>Iznākuma</i>	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	400	263
	Atbalstāmā platība, ha	3 000	Vidēji gadā 1 198 2012.gadā 2 368
<i>Rezultātu</i>	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, ha	2 900	2 368
Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos			
<i>Iznākuma</i>	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	4700	4172
	Atbalstāmā platība, ha	35 000	Vidēji gadā 31 411 2012.gadā 34 348
<i>Rezultātu</i>	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, ha:		
	bioloģiskās daudzveidības uzlabošana	34 000	-
<i>Rezultātu</i>	Apsaimniekotās platības īpatsvars kopējā bioloģiski vērtīgo zālāju platībā, %	95%	72%
Rugāju lauks ziemas periodā			
<i>Iznākuma</i>	Atbalstīto īpašumu skaits (atbalsta saņēmēji)	500	1 222
	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība, ha	20 000	Vidēji gadā 32 475 2012.gadā 55 422
	Atbalstāmā platība Natura 2000 teritorijā	5 000	1264
<i>Rezultātu</i>	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, ha	19 000	5677

(EI un BI rādītāji tabulā nav iekļauti, jo LAP 2007-2013 tiem nebija definēti sasniedzamie rādītāji)